

Япон сумо барилдаанай түрүүшын мэргэжэлтэ барилдаашан Анатолий Михаханов (Аврора Мицуро) түрэл нютагтаа дүү хүбүүнэйнгээ хурим түрэдэ хабаадахаар айлишалжа ерэбэ. Эдэ үдэрнүүдтэ суута хүбүүмнай хамба-лама Дамба Аюшеевтэй, түбэд эмиэдтэй, журналистнуудтай уулзана.

«ЗОЛОТЫЕ ЧЕТКИ»

Три яда (санск. нисванис) – гнев, невежество и прелюбодеяние являются корнями всех страданий.

с. 7

**ХУДА ОРОЛСОХО ХУРИМ
НАЙР – ОЙХОНОЙ БУРЯАДУУ-
ДАЙ ЗАНШАЛЪАА**

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ тарана

Бүгэдэ арадай сонин

Духэриг

2011 оной октябриин 6 Четверг

№ 39 (21836)
№ 39 (751)

Намарай дунда улаагшан тахья нарын 10 гарагай 5
www.ynen.ru

БУРЯАД ХЭЛЭНЭЙ ҮДЭРНҮҮД республикадамнай эхилбэ

с. 3

Р.Н. БАЗАРОВАЙ фото

ИНДЕЙЦҮҮДЭЙ хэлэндэ байһан олон үгэнүүдэй буряад хэлэндэ адлирхуу байһан ушар гайхалтай байна

с. 22

«Буряад үнэн»
соной 90 жэлэй ойдо

ҮНЭТЭЙ СЭНТЭЙ АЛТАН ЖАСА

Б.Гылыков

с. 9

Д.Жугдурова

САНЖАЙ ЛАМА ОЛОНИИТЫН ПАЛАТЫН БҮРИДЭЛДЭ ОРОБО

РОССИЙН Федерациин Президент Дмитрий Медведев Олонийтын палатын бүридэл шэнэлхэн тухай зарлиг тунхаглаба. Список соо шажан мүргэлнүүдэй бүлэгүүдэй хоорондох тэнсүүри сахигданхай. Олонийтын палата соо буддын шажантаниие Санжай лама Андрей Бальжиров түлөөлхэ гэжэ «Российская газета» мэдээсэнэ.

«АЛТАН НАМАР-2011»

ОКТАБРИИН 7-до, 8-да «Фортуна» гэхэн худалдаа-наймаанай яармагай комплексн (Автомобилистнүүдэй проспект) талмайнууд дээрэ, мүн Түбэй дэлгүүртэ (Свердловэй үйлсэ), «Солнечный» худалдаа-наймаанай комплексдо (Камовай үйлсэ), «Дом-Сервис» ООО-до (Барилгашадай үйлсэ «Заречный» микрорайон), «СМП-398» ООО-до (Гагаринай үйлсэ) «Алтан намар-2011» гэхэн заншалта болоһон, жэл бүри үнгэрэгдэдэг хүдөө ажыхын яармаг эмхидхэгдэхэнэ.

НОЁДУУДАЙ ХЭЛЭН, ЁНО ЗАНШАЛ

Р.Н. БАЗАРОВАЙ фото

БУРЯАД ОРОН БАГШАНАРААРАА СУУТАЙ

Багшын үдэртэ зориулагданан Республиканска зублоон дээр эрхим багшанарта шангууд барюулагдаба.

Россиин Президентын 200 мянган түхэриг мүнгэн шанда хүртөө гэбэл: Улаан-Үдэ хотын 32-дохи дунда хургуулийн Т.Л.Цыренова, Тарбагатайн аймагай Дээдэ-Хунилын О.А.Солодухина, Улаан-Үдын 14-дэхи гимназиин С.В.Васильева (эдэ ород хэлэн болон литературын багшанар юм), Улаан-Үдын 49-дэхи хургуулийн химиин багша И.И.Коняев, Республиканска буряад үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернадай эхин классуудай багша Ж.Ц.Эрдынеева, Улаан-Үдэ хотын хэлэ бэшгэй 3-дахы гимназиин англи хэлэнэй багша Л.Н.Цыденова, хотын 56-дахы физико-математикийн хургуулийн болон В.С.Мункинай нэрэмжэтэ Хэжэнгын лицейн информатикийн багшанар В.В.Левская болон Д.Р.Дашиева, Севербайкальск хотын 11-дэхи дунда хургуулийн физикийн багша О.В.Бухольцева, Улаан-Үдын 22-дохи дунда хургуулийн биологиин багша О.В.Русанова.

Тарбагатайн аймагай Г.И.Гусляковой нэрэмжэтэ Дээдэ-Хунилын дунда хургуули шэмээшгүүдэй ёһо заншалнууд дээрэ үндэһэлһэн «Возрождение» програмаар ажалаа ябуулдаг байна. Ольга Анатольевна Солодухинагай шабинар Катя Мальцева болон Лена Горбатых «Шаг в будущее» гэһэн бүхэроссиин конференцидэ илажа, США болон Тунис гүрэнүүдтэ үнгэргэгдэхөөр хараалагданан уласхоорондын үзэхэлэнгүүдтэ хабаадаха юм. Тэдэ түрэл нютагайнгаа газар уһанай нэрэнүүдэ болон шэмээшгүүдэй домогууды шэнжэлээ. Ольга Анатольевна хүүгэды шүлэг болон хөөрөөнүүды зохёожо хургадаг, сониндо мэдээсэл болон хөөрэлдөөнүүды бэшүүлдэг, мүн тиэхэдэ «Из глубины веков» гэһэн эрдэм шэнжэлгын кружогто, «Эдельвейс» зохёохы клубта болон «Цветок в янтаре» гэһэн уран зохёолой-хизаар ороноо шэнжэлгын нэгдэлдэ арадай аман зохёолоор һонирхуулдаг.

Баргажанай аймагай Читкан нютагаһаа гарбалтай О.Солодухина баян түүхэтэй болон онсо өөрын

шэнжэтэй соёлтой Ехэ-Хунилада үнэн зүрхэнһөө дурланхай, тиймэһээ шабинартаа урданай соёлой баялигай гоё хайханиие ойлгуулхаяа оролдодог. Ольга Ивановна – Россиин юрэнхы хуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ, 2006 болон 2008 онуудай Буряадай эрхим багша.

Конкурсн дүнгүүдээр 14 илагшад республикын бюджетдээ 50-50 мянган түхэригтэ хүртөө. Тэдэнэй дунда Улаан-Үдын 61-дэхи лицей-интернадай физикийн багша С.Б.Абашеева нэрлэмээр. Светлана Бато-Мунхоевнагай хурагша Андрей Голдин байгша ондо физикээр республиканска олимпиадада шангай хуури эзэлжэ, мүнөө ЮАР-та үнгэргэгдэхэ уласхоорондын олимпиадада бэлдэжэ байнхай. Бусадшы хурагшадынһай дүнгүүды харуулдаг юм. Жэшэнь, Майдар Эрдыниев Бауманай нэрэмжэтэ МВТУ-гай физико-техническэ факультедэй оюутан болонхой, Арсений Суздальницкий МФТИ-гэй аэрофизикийн болон замбуулин шэнжэлэлгын факультедтэ хурадаг.

Дулма БАТОРОВА.

АША ГАБЬЯАДАНЬ – ҮНДЭР СЭГНЭЛТЭ

Р.Н. БАЗАРОВАЙ фото

Буряадай Президент В. Наговицын
Россиин габьяата врач В.И.Шараповатай

«**О**ЛОН жэлдэ үнэн сэхээр хүдэлһэнэйтнай түлөө баяр баясхалан хүргэнэбди. Дүй дүршэлөө залуушулда дамжуулагты, - гэжэ Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицын бүхы наһаяа ажалда зориулан болон мүнөөшье хүдэлмэриез орхёогүй эрхэтэдтэ шагналууды барюулхандаа хэлээ. - Ажал гэшэ ямаршы сагуудта сэнтэй болон хүндэтгэйдэ тоологдог. Тээд мүнөө хүүгэднай бэлэхэнээр лэ мүнгэ олохо дуратай болонхой. Тиймэһээ тэдэниие хүмүүжүүлгын хэрэгтэ тааналдаа найданабди».

Үнэхөөрөөшье, шагналда хүртэгшэд залуушулда жэшээ боломоор. «Россиин Федерациин габьяата врач» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн В.И.Шарапова аяр 40 жэл

фтизиатрида хүдэлжэ байна. Валентина Ивановна 30 жэлэй туршада туберкулездо эсэргүүсэлгын республиканска диспансерэй таһагые даһан, мүнөө халдабарита түхэлэй уушханай ханяадатай үбшэнтэниие аргалдаг юм.

Тийхэдэ «Улаан-Үдын прибор бүтээдэг үйлэдбэрийн нэгдэл» ОАО-гой генеральна директорэй орлогшо А.Б.Кузьменко түрэл заводтоо 30 гаран жэл зориулаа. «Республикын Правительствата, түрэл коллективтэ баясанаб. Иимэ үндэр сэгнэлтэетнай харюулхаяа оролдохоб, - гэжэ Хани Барисанай орденээр шагнагданан Александр Борисович хэлээ. - Мүнөө заводоймнай хүдэлмэрилэгшэдэй бүлэг шэнэлэгдэжэ байнхай. Тиймэһээ дүй дүршэлөө дамжуулха зорилго урдаа табинхайб».

Шагналда хүртэһэн хүн бүхэн республикынгаа, гүрэнэйнгөө аша туһада горитой хубитаяа оруулаа гэжэ тэмдэглэлтэй. «Селенгео» ОАО-гой геодезист Н.Г.Ермакова болон Севербайкальск хотын Хүүгэдэй уран бэлигэй хургуулийн таһагые даагша С.А.Давыдов «Эсэгэ ороной үмэнэ габьяагай түлөө» орденый II шатын медалээр шагнагдаа. «Россиин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ ВСЖД-гэй Севербайкальск хотын соёлой түбэй «Байкальский сувенир» гэһэн арадай ансамблиин балетмейстер В.А.Жаров-Мокшановта болон ВСГАКИ-гай кафедрэе даагша Д.В.Халматовада олгогдоо. Кабанскын заһананай заводой ахамда технолог Н.С.Черниговская Россиин заһананай ажакын габьяата хүдэлмэрилэгшын нэрэ зэргэдэ хүртөө. Тийхэдэ Буряадай республиканска шуһанай станциин ахамад врачай орлогшо В.Ф.Зеленцова болон Хорин аймагай түб больницын врач Д.Д.Сампиловада «Россиин Федерациин габьяата врач» гэһэн нэрэ зэргэ олгогдоо.

ГОССТРАХАЙ ХҮНДЭТЭ ВЕТЕРАНУУД!

Наһажаал зоной уласхоорондын үдэрөөр, мүн ехэ найн, манда ехэ удхатай үйлэ ушараар – октябрийн 6-да манай компаниин байгуулагданаар тэбхэр 90 жэлэй ойгоор Таанарые бүхы коллективэйнгээ, мүн директор Бато Семёновой нэрэһээ РОСГОССТРАХАЙ компаниин Буряадай филиал амаршална. Энэл үдэр 1921 ондо Россиин Федеративна Социалис Республикада РСФСР-эй Госстрах (мүнөө Росгосстрах) ажалаа эхилһэн юм.

90 жэлэй туршада бидэ дэлхэйн хоёрдохи дайнаа эхилээд хубилган шэнэдхэлгын үе хүрэтэр түүхын хүндэ хүшэр туршалганууды дабаабди, тиймэһээ ехэ найдамтай страховой компаниин өөрын статустай болохо эрхээ хамгаалаабди. Үнгэрһэн жэлнүүдтэ бидэ Россида страховой индустриин гол манлай болообди, хэдэн миллион зоной сэдхэл ханаагаабди, Россида страховани хүгжөөлгэдэ гол хубитаяа оруулаабди. Байгша манай бренд (нэрэ) доро шэнэ банк – РОСГОССТРАХ БАНК бин болоо, харин нёдондонһоо РГС-эй гүрэнэй бэшэ пенсионно жаса хүдэлнэ. Тийн юрын классическа страховшигһоо ехэ шанга, хүсэтэй финансова институт болохобди.

Компанингаа 90 жэлэй хүндэлэлдэ бидэ 90 хэрэгээ (манай юбилейн тоогоор) бээлүүлэн, өөһэдынгөө сервис хайжаруулхобди, тийн хүн зондоо үшөө этигэлтэй, дүтэ, тааруу болохобди. Жэшэнь, 83-дахы номерой бээлүүлхэ хэрэг тухай хэлэбэл, 90 жэлэйнгээ ойе Н.А.Бестужевай нэрэмжэтэ ород драматическа театр соо эмхидхэбди.

Госстрахай хүндэтэ ветеранууд, 2011 оной октябрийн 6-да Росгосстрахай компаниин 90 жэлэй баяр ёһололдо, концертадэ Гүрэнэй Н.А.Бестужевай нэрэмжэтэ ород драматическа театрта ерэхыетнай урианабди. Энэ телефоноор хандаха аргатайт: (3012) 299510.

Тандаа доро дохинобди, ута наһатай, удаан жаргалтай ажаһуухыетнай хүсэнэбди.

НАНААГАА ТЭГШЭЛЫТ

Хахад жэлһээ үлүүтэй хугасаада үргэлжэлһэн «ТГК-14» болон «Тепловая компания» хоёрой хоорондохы тэмсэл хотын ажаһуугшадтай сэдхэл ханаа нилээд зобоогоо.

Тийн Улаан-Үдын дулаа дамжуулгын соргонууд болон котельнэнүүды хүлһэлхэ эмхи шэлэн абахын тулада апрель нарада үнгэргэгдэһэн конкурс болон «Тепловая компанитай» баталһан хэлсээн үнэнгэ бэшэ гэһэн республикын Арбитражна сүүдэй шийдхэбэриие Апелляционно сүүд хуулига гэжэ баталба.

«ТГК-14» ОАО-гой генеральна директорэй худалдалгын талаар орлогшо Ю.В.Дорфманой тэмдэглэһээр, энэ аягүй байдалай хабагша болбосонги бэшэ хуулиһаа татагдаа. «Мэргэжэлтэдэй, мүнгэн зөөрийн талаар зохиотой бэшэ компанинуудта нимэ шухала объектүүды дамжуулан үгэхөөр хуулинуудтайбди. Эндэ хуулинуудһаа бэшэ хэнишы гэмнэхын аргагүй», - гэжэ тэрэ хэлээ.

Тон хаяын сагта дахин конкурс үнгэргэгдэжэ, хотын буяалдаанай дулаасуулгын соргонууд одоол эзэтэй болохо хаш. Ондоо компанинуудай үгы ушарһаа үнөөчил хоёрнай дахин «тулалдажа» магад. Юрий Владимировичай онсолһоор, «ТГК-14» конкурсдо хабаадаһаа байтагай энэ дороошы соргонууды ашаглажа эхилхээр бэлэн.

Тийхэдэ хоёрой хоорондо хүлгэхэ баатай болоһон ажаһуугшадтай ханаагаа тэгшэлхэдэ болохо. Түрүүшын конкурс болон хэлсээнэй хуулига бэшэ гэжэ баталагдаа хада, дулаа үйлэдбэрилдэг «ТГК-14» даб дээрээ дулаагаар хангалгын ори гана эмхи болоно. Тиймэһээ түлбэринүүдээ тус компанидад түлэхэ хэрэгтэй. Энэһээ урид нүгөөдэ эмхидэнь оруулагданан мүнгэн заабол тоосоондо абтажа, дабхар түлбэри хэншы нэхэхгүй. Даб дээрээ эдэ түлбэринүүд квитанцинууд соо бэшгэдэшыггүй наа, мэдээнүүдэй электронно бааза соо бии юм.

«Тепловая компания» алишы талаараа эрилтэнүүдтэ зохиногүй. Бидэ тус конкурсдо илажа, дулаасуулгынгаа хаһа хайн хэмжэндэ үнгэргэхээ оролдохобди», - гэжэ Юрий Дорфман онсоллоо.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

В. Дармаев

Наяхана «Буряад үнэн» - «Дүхэриг» сонимнай «Юнэн тугай хүлдэ» гэнэн һонирхолтой һайндэр үнгэргэжэ, конкурсын лауреадуудта шагналууды ба- рюулаа. Лауреадай тоодо Бар- гажан, Хурамхаанһаа зон олон байба. Ехэл һайшаалтай. Энэ һайндэрһөө сэдхэлдээ ехэ ур- машал бадараажа, хэлэн тухайгаа һанамжаа бэшэхэ дурам хүрбэ.

Буряад арадаймнай, нэн түрүүн түрэл хэлэнэймнай хүгжэлтэ, урагшаа дабшалгын нангин хэрэг манай аха захата- най аргагүй ехэ зорилго ба бо- долго болоно гэшэ.

Үндэһэн буряад хэлээ, ёһо заншалаа, соёл хүгжэлтээ, сэ- сэн хургаал, арадайнгаа дуу, ха- тар гүнзэги үргэнөөр мэдэхын түлөө мүнөө ургажа ябаһан за- луу нүхэдтөө, тэдэнэй ухаан бо- долдо бата хүсэдөөр харуулха, хэлэхэ, заажа үгэхэ манай уялга болоно. Юундэб гэхэдэ, буряад

Буряад хэлэнэй үдэрнүүд республикадамнай эхилбэ

БАРХАНАЙХИД ЗАНШАЛАА САХИНА

хэлэнэй ерээдүй эндэһээ дулды- дана бшуу. Залуушуулаа хайшан гэжэ түрэл хэлэндэнь хургахаб гэнэн орёо асуудал байна.

Нёдондо жэл Росси гүрэндэ хүнэй тоо бүридхэлгын үедэ, Улаан-Үдэ хотын тоололгын ко- миссида минии ажаллажа байха- да, иимэ ушарнууд бологшо һэн. Буряад хүбүүд, басагад тоосоо- ной хуудаһан дээрэһээ түрэл хэ- лэнтнай ямар хэлэн бэ гэжэ асууха- дань, минии түрэл хэлэмни ород гү, али ондоо арадай хэлэн гэжэ харюу үгэхэдэнь, голхоролтой байгша һэн. Тэдэнһээ асуухадам- ни, буряад хэлээ огто мэдэхгүй, али буряадаар хэлэдэггүй, миил ойлгодогбди гээд харюусаа һэн.

Мүнөөнэй залуушуулшье, наһатайшье зон олон хари хэлэ мэдэдэг болоо, тээд зарима- ниний түрэл буряад хэлээ муугаар мэдэнэ. Ушарын гэхэдэ, буряад арадай түрэл хэлэнинь ород хэ- лэн боложо байхадань, хэн эмэ- тэйб гэнэн асуудал гарана.

Эндэ хэлэхэдэ, эхэ эсэгэнэр, аба эжынэр, хүүгэдэй сээрлиг, хургуули болон буряад хэлэ- ээ шудалхада аргагүй нүлөөтэй байна. Саашань манай телеви- дени, «Буряад үнэн» газетэмнай, Буряадай драмтеатр, гүрэнэй университет, номой сангууд, гүрэн засагнай ехэ туһа хүргэхэ ёһотой.

Урдань 15-17-дохи зуун жэлнүүдтэ Манжуур гэшэ ехэ хүсэтэй, олон тоото арадай байһан түүхэтэй. Мүнөө сагта өөрын нэрэтэй гүрэнгүй, нэрлэг- дэжэ ажаһууха газаргүй, түрэл хэлэнинь ондоо арадуудаар холилдоһон байдаг. Монголдо, Хитадта (Шэнэхээн нотаг) бу- ряад зон олоороо ажаһуудаг, тэдэ олон хитад арадууд соо өөрынгөө буряад хэлэ, ёһо зан- шалаа алдаагүй, улам саашань хүгжөөжэ байнхай.

Буряад арадай эртэ урда сагһаа өөрын байрладаг ню- тагтай, хүдөө нотагтаа табан хушуу малаа үдхөөр зандаа, тэрэнһээ гараһан үйлэдбэри (тоһо, зөөхэй, мяхан, арһан, ноһон гэхэ мэтэ) гаргадаг бай- на. Тиигэшье һаа мүнөөнэй залуушуул буряад арадай жэ- лэй дүрбэн сагай хүдөө ажахын ажалһаа холодожо байнхай.

Хоридохи зуун жэлэй ерээд онуудһаа эхилээд, буряад арадай һайндэрнүүд (Сагаалган, Сурхар- баан, эрын гурбан наадан) элдэб олон үйлэ хэрэгүүд нилээд боло- дог болоо. Энэ дэмбэрэлтэ һайн хэрэгтэ Хамба лама Дамба Аю- шеевэй эрын гурбан наада бүхы нотагуудаар үнгэргэдэг болоһые тэмдэглэхээр. Эрхим хүбүүд, ба- сагадаймнай урма зоригын ба- дарааха, амжалта туйлахыень,

хүсэ шадалын дээшэнь үргэхэ, эрмэлзэл ехэл дэмжэдэг болоо.

Буряад арадаймнай аяар эртэ урда сагһаа дуун, үльгэр, оньһон үгэ, онтохон үеһөө үедэ дамжаһаар мүнөө хүрэтэр ерээ. Тэдээн соо арадай дуунууды олон янзаар дууладаг байна. Жэшэнь, ёхорой, үлгын, со- лын, түрэ нааданай, бэһэлигэй гэхэ мэтэ.

Арад зоноймнай урдаа хара- ха, гүнзэги удхатай, дулаанда- шье хүйтэн сагташье үмдэдэг буряад хубсаһан болоно гэшэ. Хэды гоё, элдэб янзаар бүтээһэн, ажалдаашье, гоёдоошье үмдэхэ хубсаһамнай гэшэб.

Манай Хурамхаанай айма- гай Бархан нотагтамнай бу- ряад хубсаһа оёдог, үмдэдэг зон жэлһээ жэлдэ олон боложо байна. Үшөө нэгэ үйлэ гэхэдэ, һүүлэй жэлнүүдтэ шагай наадан элбэгээр нэбтэрүүлэгдэжэ байн- хай. Үнгэрһэн зун Загарайн ай- магай Хотогор гэжэ үзэхэлэн гоё нотагта шагай наадаар мурьсөөн болоо һэн.

Мүнөө газаамнай хорин нэ- гэдэхи зуун жэлэй ерээд байха- да, компьютер, интернет, элек- тронно ба тоото холбооной дэлгэржэ байхада, буряад хэ- лэнэй хүгжэлтэдэ эгээн түрүүн гэр бүлын үүргэ ехэ болоод бай- на. Заахан үхибүүн түрүүшын

алхамһаа, түрүүшын үгэһөө эхи- лээд, шэхэндээ түрэл хэлээ дуу- лахадаа шагнажа, толгой соогоо оруулна ха юм. Саашадаа томо болоходоо, энэ гоё һайхан буря- ад хэлэндээ дуратай болохонь дамжаггүй.

Түрэл буряад хэлээ, үзэг бэ- шэгээ, ёһо заншалаа, хубсаһа зүүдхэлээ, дуу хатараа үри хүүгэдтээ дамжуулха - манай аха захатанай уялга болоод байна.

Жэл бүри үнгэргэдэг Буряад хэлэнэй үдэрнүүд өөрынгөө аргагүй нүлөө үзүүлнэ гэшэ.

Ондо ондоо нотагай түрэл хэ- лэмнай нэгэ заа илгаатай, ондоо гээд мэдээжэ, өөрын нэгэ нугар- хай бодомжотой, шанартай бай- даг. Тэрэ ушараар тон зүбөөр, номой ёһоор хэлэдэг зомнай Хори, Хэжэнгэ, Ярууна, Ага, Шэнэхээн нотагһаа болоно гэжэ һанаха байнаб.

Буряад түрэл хэлээ, соёл болборосооло, ёһо заншалаа, түүхээ үргэжэ, мандуулжа, һанал бодолоо буряадаараа толгойдоо хадуужа, холо ойрын буряад арад харилсаа холбоо- гоо бэхжүүлэн үргэн ябахам- най болтогой!

Виктор ДАРМАЕВ,
ажалай ветеран.

Хурамхаанай аймагай
Бархан тосхон.

ЖОРОО ҮГЭНҮҮД

(ТҮРГЭН ХЭЛЭЭД ТУРШАГТЫ)

1. Абга абаргаар лбарга могой абар- галаа.
2. Бүүбэйн бүүбэйе баабай бүүбэйлээ.
3. Баруун урда арада арбан табан тарбаган. Яагаа тарган арбан табан тарбаган гэшэб?
4. Буруугаа бү мууруулаарай лаа.
5. Гайбар мориёо һайбарлуу-

- лаарай лаа.
6. Жороо морёо жороолуулаарай лаа.
7. Бээлэйгүй хүндэ бү бээлэйрхээрэй, дээлэйгүй хүндэ бү дээлэйрхээрэй.
8. Таб-таб табхайн дуун, таба эрээлжэ мэлхэйн дуун, мүнгэн шана- гын дуун, мүнхэрээхэн аягын дуун. (Та- абари).

9. Дала-наян адууниинь дарьяад, нэ- рьезд ябашоо, дархи сагаан азаргань инсагаалаад гээгдэшио. (Таабари.)
10. Табан табак таргаз.
11. Тур улам хула мори олой- руулаагүй аад, ямар улам хула мори олойруулха юм.
12. Тэрүү холуур, дээгүүр ябаһан хори гаран хонгор халзан галууе га-

- луун гээгүй аад, ямар хори гаран хонгор халзан галууе галуун гэхэб- ши?
13. Хүтэлэй колхоздо хүтэлбэрлхы хүдэлмэридэ хүдэлмэрлэдэг хүн.

Чойжинима ГЕНИНОВЭЙ
суглуулбарһаа.

План мероприятия республиканского праздника «День бурятского языка – 2011»

Дата и время проведения	Наименование мероприятия	Место проведения	Ответственные
1-15 октября	Сочинение среди школьников, изучающих бурятский язык как родной	Общеобразовательные учреждения республики	Районные управления образования
7 октября в 13.00 ч.	Литературно-музыкальная медиাগостиная «Түрэл буряад нотагаа дуулан магтая!»	МОУ СОШ № 19	Комитет по образованию Администрации г. Улан-Удэ
1 тур - 10.10. в 10.00 ч. 2 тур - 17.10 в 10.00 ч.	Интеллектуальная игра «Турнир знатоков бурятского языка»	МОУ СОШ № 32	Комитет по образованию Администрации г. Улан-Удэ
13-14 октября	Вечер поэзии, приуроченный к юбилейным датам	Актовый зал БГУ	НГИ БГУ
1-15 октября	Конкурс «Эрхим багша» среди учителей бурятского языка и литературы	БГУ, Бурятский институт кадров образования и управления	Министерство образования и науки РБ
8 октября 14.00-16.00 ч.	Карaoke бурятских песен	театральная площадь (фонтан) БГАТОиБ	ВАРК
17-21 октября	Неделя бурятского языка (по отдельной программе)	Национальная библиотека РБ	Министерство культуры РБ

19 октября	Республиканский конкурс художественного чтения среди ССУЗов	Бурятский республиканский педагогический колледж	БРПК
19 октября	а) Медиаурок бурятского языка «Алтан намар»; б) литературно-музыкальная медиাগостиная «Энээхэн ногоон дэлхэй дээрэ»	МОУ СОШ № 33	Комитет по образованию Администрации г. Улан-Удэ
20 октября	Турнир по электронному учебнику «Буряад хэлэн»	Бурятский республиканский лицей-интернат № 1	Министерство образования и науки РБ
21 октября	Презентация электронных продуктов	Концертный зал филармонии	Администрация Президента и Правительства РБ, Министерство культуры РБ, НГИ БГУ
21 октября в 17.00 ч.	Вечер, посвященный празднику - День бурятского языка	Концертный зал филармонии	Администрация Президента и Правительства РБ, Министерство культуры РБ
	Издание лучших сочинений Дня бурятского языка 2008-2011 гг.		НГИ БГУ

БАЯРТА ЁҢОЛОЛ

Бүхэдэлхэйн предпрятинуудай хэмжээндэ мяханай комбинатнай гараба

«Улаан-Удын мяханай комбинат» комплекс бариха, хэлыбэн шэнэлхэ зорилготойгоор 1098 миллион түхэригэй инновационно проект бэелүүлэгдэхэнь. 2013 оной январь нарада «Улаан-Удын мяханай комбинат» гэхэн шэнэ комплексын продукция худалдаа наймаанда, гүрэнэй мэдэлдэ, мүн Миноборонын хэрэглэлгэдэ орожо эхилхэ юм. Энэ инвестиционно проект бэелүүлхэ тухай соглашени доро республикымнай Правительствата сентябриин 14-дэ РБ-гэй Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ В.Наговицын ба «Бурятмясопром» ООО-гой Директорнүүдэй Сөведэй түрүүлэгшэ А.Венидиктов гэгшэд гараа табяа. Энэ үйлэ хэрэгэй үедэ «Бурятмясопром» ООО-гой генеральна директорэй орлогшонь, Арадай Хуралай депутат Л.Крутиян, предпрятин рекламн таһагай начальник И.Шаманова, «Siem pelkamp mashiene-und Anlagen» немец концернын Россида түлөөлгын генеральна директор Х.Хванс, гэрэнэй туһалагша С.Мухачева гэгшэд байлсаа.

Харин сентябриин 28-да мяханай комбинатдай газар дээрэ баярай оршон байдалда барилгын түрүүшын шулуу табилгын ёһолол үнгэргэгдөө. 22 гектар газар дээрэ шэнэ үйлэдбэри байгуулагдажа, 8 гектар газарыень эзэлхэ юм. Жэл бүри 36 миллион консервнэ банка, 7 мянган тонно колбаса, хэдэн мянган тонно мяханай зүйлнүүдые

буйлуулан үйлэдбэрилхэ түсэбтэй. Харин 17 гектар газарта эдэе хоолой технопарк байгуулагдаха юм. Улаан-Удымнай тушенко үнинһөө, урид дайнай үедэшье олондо мэдээжэ болонхой, зоной үндэр сэгнэлтэдэ хүртэнхэй байна.

Комбинатдай омогорхол хадаа ажалша коллективын мүн. Мүнөө мяханай комбинат хоёр жэлэй туршада дахинаа хүдэлжэ эхилээ. Консервэ, бусад продукция хоёр дахин ехээр үйлэдбэрилдэг болонхой байна. Президент В.Наговицын А.Венидиктовтэ мяханай комбинатые хэлыбэн шэнэлхэ хэрэгые найнаар ябуулжа байһандань баяр хүргэбэ.

Мяханай комбинатдай инвестиционно проект хадаа Сибириин, Алас Дурна зүг хүгжөөлгэдэ жэшээ болоно гэжэ баяр ёһололой үедэ Россиин Худалдаа наймаанай-промышленна палатын вице-президент В.Страшко онсолоо. Улаан-Удын мэрэй орлогшо И.Зураев, Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.Гершевич, Россельхозбанкын правленийн хүтэлбэрилэгшын орлогшо Е.Кошеваров, «Атлантис» ООО-гой хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн М.Очарков, «Уральское землячество» ОО-гой президент Г.Коробков болон бусад үгэ хэлээ.

Бэелүүлэгдэхэ түсэбүүд, ажал ехэ байна.

Даржана ЦЕЛОВАЛЬНИКОВА.
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИИН ТҮСЭБ 2011 оной октябриин 3-7

I. БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

03.10 11.00 Бага танхим

II. БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЭ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИИН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

03.10 13.30 Бага танхим

БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэ Ц.-Д.Э.Доржиев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ хорин гурбадахи сессии дээрэ абтаһан Буряад Республикын хуулинуудые бэшлэгэ

Долоон хоногой туршада

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нотагай өөһэдэн хүтэлбэрини, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэ А.С.Скоцырская)

«Буряад Республикада хуули эбдэлгэиүүдые нэргылэлгын байгуулга тухай» Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай» асуудалые Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай

05.10 14.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Нютагай өөһэдэн хүтэлбэрини түлөөлэлгэтэ зургаануудай зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай

06.10 14.00 каб.322

«Буряад Республикын Үндэһэн хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

06.10 14.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэ В.А.Павлов)

«Буряад Республикада хүдөө ажахын үйлэдбэрине гүрэнэй талаһаа дэмжэлгэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

03.10 14.00 каб.119

Арадай Хуралай Хорооной бүрин этигэмжын асуудалнуудад Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуулинуудтай зохилдуулха тухай

04.10 10.00 каб.119

Хорооной бүрин этигэмжын асуудалнуудта хабаатай Буряад Республикын хуулинуудые бэелүүлгын асуудалнуудад Хэжэнгын аймагта нүүдэл хүдэлмэрини зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай

05.10 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, нийтын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэ В.Р.Булдаев)

«Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаануудай хуули ёһоной актнуудые, албан ёһоной бусад мэдээсэлнүүдые толилхын тула олондо мэдээсэл тараалгын хэблэмэл хэрэгсэл эмхидхэн байгуулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

04.10 10.00 каб.212

«Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ шажан мүргэлэй ажал ябуулга тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

06.10 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэ А.Т.Стопичев)

1. Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хорооной 2012 оной хүдэлмэрини түсэб тухай

2. «Эрхэтэдэ гүрэнэй бэшэ нуралсалай эмхи зургаануудта нуралсал дэмжэлгэдэ

хабаатай Россиин Федерациин зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай» 548344-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

3. «Дээдэ нургуулиин болон дээдэ нургуулиин удаадахи мэргэжэлэй нуралсал тухай» 1996 оной августын 22-ой 125-ФЗ дугаарай федеральна хуулиин 16-дахи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай» 561320-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай (стипендин хэмжээ дээшлүүлхэ талаар)

4. «Салин түлбэрини эгээл бага хэмжээн тухай» Россиин Федерациин Хуулиин 3-дахи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай» 561356 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

03.10 14.00, 14.30, 15.00, 15.30 каб.218

1. «Россиин Федерациин Гэр бүлын кодексдо хубилалтануудые оруулха тухай» 587253-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

2. «Үншэн болон гэртэхинэйнгээ харууһагүй үлэһэн хүүгэдые гэр байраар хангалгада хабаатай Россиин Федерациин зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай» 589209-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

3. «Россиин Федерацида хүүгэдэй юрэнхы найдуулганууд тухай» Федеральна хуулиин 22-дохи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай» 586641-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

4. «Гэртэхинэйнгээ харууһагүй үлэһэн хүүгэдые хүмүүжүүлгэдэ абаха дуратай хүнүүдые бэлдэлгын асуудалнуудта хабаатай Россиин Федерациин зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай» 587070-5 дугаарай федеральна хуулиин түлэб тухай

05.10 14.00, 14.30, 15.00, 15.30 каб.218

Нүүдэл хүдэлмэрини зүблөөн: «Нуралсал тухай» Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай (нургуулиһаа урид нуралсалай талаар)

Зэдын аймаг

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөснүүдые ашагалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэ В.Г.Ирильдеев)

«Буряад Республикын хото барилгын дүрим тухай» Буряад Республикын Хуулида

хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

04.10 10.00 каб.203

«Буряад Республикада элшэ хүсэ гамналга тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

05.10 15.00 каб.203

«Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ модо тушаан абалгын болон ашалгын пунктуудай ажал ябуулга эмхидхэхэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулиин түлэб тухай

07.10 10.00 каб.203

Нүүдэл хүдэлмэрини зүблөөн: «Буряад Республикын онсо харууһатай байгаалин дэбисхэрнүүд тухай» Буряад Республикын Хуули бэелүүлгын ябаса тухай

04 – 07.10 Хурамхаанай аймаг

III. БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЭДИЛГЭ АБАЛГАДА ЭСЭРГҮҮСЭЛГЫН ТАЛААР КОМИССИИНЫ ЗҮБЛӨӨН (түрүүлэгшэ А.С.Скоцырская)

Буряад Республикын хуулинуудые эдилгэ абалгада эсэргүүсэлгын талаар шэнжэлгын тобшололнуудые хаража үзэлгэ

05.10 11.00 Бага танхим

IV. «ДҮХЭРИГ ШЭРЭЭ»

Буряад Республикын Арадай Хуралай «Россиин Федерациин коммунист парти» политическэ партиин Бурядай республиканска таһагай фракци

Буряад Республикын үйлэдбэрилгын хүсэнуудые хүгжөөлгэ тухай

07.10 15.00 Бага танхим

V. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

А.С.Скоцырская - Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрини, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хорооной түрүүлэгшэ

05.10 14.00-17.00 каб.332/323

Багшанарай үдэртэ зорюулагдана

ХҮНДЭТЭ ҺУРГУУЛИНУУДАЙ, ДЭЭДЭ ҺУРГУУЛИНУУДАЙ БАГШАНАР, БАГШЫН АЖАЛАЙ ВЕТЕРАНУУД, СУГ ХҮДЭЛДЭГ НҮХЭД!

Та бүгэдэниие мэргэжэлтэ хайндэрөөртнай – Багшын үдэрөөр үнэн зүрхэниөө амаршалнаб!

Омогорхол түрүүлмэ Багша гэхэн үгэ бүхы хэлэнүүд дээрэ хүндэтэйгөөр үгүүлэгдэдэг. Ямаршы сагуудта Багша хадаа ургажа ябаа үетэниие хүмүүжүүлхэ болон хургахадаа, дэлхэй дээрэхи эгээл нангин үүргэ дүүргэдэг.

Хүн бүхэмнай зүрхэ сэдхэлдээ түрэл гаралхидайнгаа хажуугаар эгээл дуратай багшайа хадагалжа ябадаг. Хүн бүхэмнай үзэг бэшэгтэй танилсуулхан түрүүшынгээ багшые, хургуулингаа хабые дулааханаар ханажа ябадаг. Хүүгэд болон залуушуудта дуратай, ажалдаа тон

дуратай таанадай ашаар хуралсалай халбари хүгжэнэ. Мүнөө хурагша бүхэн – гэр бүлынгөө, түрэл нютагайнгаа, Россин найдал. Тиймэһээ танай мэргэжэл эгээл шухала болон хүндэтгэйдэ тоологдохо ёһоороол тоологдодог.

Үнэн шударгы ажалаараа, эсэшэ сусашагүй оролдолгоороо гүрэнэйнгөө ерээдүйн байдалай үндэһэ хуури табилсанат, саашанхи хуби заяандань горитой хубита оруулнат.

Мүнөө үедэ Багшын ажал бүри хэрэгтэй, гүнзгы удхатай болонхой. Таанадай зоригжол, харьюсалгын ашаар хуралсалай байгуулга хүгжэнэ. Гүрэнэйнгөө хургуулин

анханай хайн заншалнуудые сахин, шэнэ зүйлнүүдые нэбтэрүүлэн, хүүгэдые эрдэм мэдэсэдэ болон шэнжэлхы хүдэлмэридэ дуратайгаар хүмүүжүүлнэт. Таанадай хүүгэдэй зүрхэ сэдхэлдэ «шэнгээһэн» үнэн сэхын болон хайн хайханай үрэ гарахал байха.

Үнэн сэхэ оролдолгынтай, тэсэбэринтай түлөө баяр баясхалан хүргөөд, элүүр энхые, жаргал, урма зориг, шэнэ амжалтануудые, бэрхэ болон хайн хурагшадые хүсэнэбди.

Бурядай гүрэнэй университетэй коллективэй зүгһөө – ректор, РАО-гой гэшүүн-корреспондент, профессор, РБ-гэй Арадай Хуралай депутат Степан КАЛМЫКОВ.

Иван Александрович БАТУДАЕВАЙ 90 жэлэй ойдо

АЖАЛ ХЭРЭГТЭЭ АБЬЯАСТАЙ БЭЛЭЙ

И.А.БАТУДАЕВ хуушан байдалай хандаржа, шэнэ ажабайдал зохёон байгуулжа байһан үедэ ажаһууһан, залуу совет гүрэнэй хүгжэлтэдэ горитой хубитаяа оруулһан хүн юм.

Ахалагша лейтенант И.Батудаев. Приморин хизаар. 1945 он.

Тэрэ 1921 оной ноябриин 12-то Эрхүү можын үргэн Кахын голый Мольта хууринда Башин (Александр) Батудаевич Батудаев болон Таряаша Андреевна Башкуевагай шадтай гэр бүлэдэ түрэн намтартай. Иванай ажабайдал нилээд хүндэ хүшэр байһан: 1924 ондо эсэгэн наһа бараа, эхэн гушаад онуудай эхээр нюдэрган баян гүүлжэ, гэр бараагаа буялалһан юм. Багаһаа хара ажалда бэрхэ болоһон хүбүүн хургуулидашые ядамаггүй хуража гараад, сэрэгэйнгээ албые Алас Дурнада Нэгэдэхи Улаан тугта армийн 8-дахи кавалерийскэ дивизиин саперно эскадрондо бөлүүлээ.

Хабаровскын ябаган сэрэгэй училищи дүүргэһэнэйнгээ удаа 1945 оной август нарада япон булимтарагшадтай байлдаанда взводой командирэй зэргэдэ хабаадаа. Мулин, Муданызьян хотонуудые сүлөөлэлсэхэ үедөө шархатаһан. «Япони илаһанай түлөө» болон «Дайшалхы габьягай түлөө» медальнуудаар шагнагдаһан. 1947 ондо капитанай зэргэдэ нютагаа бусажа, Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ Бурядай багшанарай институтай түүхын факультеттэ хуража гараа. 1950 ондо И.Батудаев Байгал-Худариин дунда хургуулин директорээр эльгээгдээ.

Жэл хүдэлөөд байхадаа, Лассалина Александровна Панзыреватай гэрлээ. Удангүй Иван Александрович ВКП(б)-гэй аймагай хорооной идхалгын таһагые даагшаар томилогдоо, 1953 ондо республикын

Министрүүдэй Советэй дэргэдэхи Соёл-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай управлениин начальнигай орлогшын тушаал эзэлээ. Саашадаа КПСС-эй обкомдо хүдэлөө, КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Олонийтын эрдэмэй академидэ хураа, КПСС-эй обкомой идхалгын таһагай лекторнүүдэй бүлэгые хүтэлбэрилөө, партиин обкомой эрдэмэй, хуралсалай болон соёлой таһагые даагаа, ВСТИ-гэй марксизм-ленинизмын кафедрын ахамад багшаар, Бурядай Хүдөө ажахын институтай кафедрые даагшаар хүдэлөө.

1967 ондо И.Батудаев Бурядай багшанарай институтай ректорээр томилогдожо, хорин жэлэй туршада тус дээдэ хургуулине амжалта түгэс хүтэлбэрилөө. Тэрэ үедэ хуралсалай болон хамтын байранууд хомор, мэргэжэлтэ багшанар үсөөн байһан. Тийн ректорэй оролдолго үүсхэлээр болон республикын хүтэлбэрийн дэмжэлгээр 1970 ондо хуралсалай гол байшанай, табан жэлэй удаа оюутай хамтын хоёр байрын барилганууд эрхилэгдэһэн байна. Мүнгэн зөөрийн болон ажалшадтай дугалдахада, бэрхэ хүтэлбэрилэгшэ арга хургыень олоод лэ, барилгада оюутадые хабаадуулжа байгаад, нилээд ехэ хэрэг бүтээгээ. Гадна лаборатори болон складуудтай агробиологийн станци, Сурхайта нуур дээрэ спортын-элүүржүүлгын лагерь, Орешковохо спортын-саньн бааза баригдаа бэлэй.

Эрдэмэй доктор болон кандидатуудые бэлдэлгэдэ баһал ехэ анхарал хандуулагдадаг байһан гэжэ тэмдэглэлтэй. Тэрэ үедэ аяар 150 эрдэмэй доктор, профессор, кандидат болон доцентнууд бэлдэгдэһэн. Наяад онуудта Бурядай багшанарай институт эрдэмэй доктор болон кандидатуудайнгаа тоогоор Сибириин болон Алас Дурнын 24 дээдэ хургуулин дунда түрүүшын хуурида байгаа. Тийхэдэ эрдэм шэнжэлгын

И.А.Батудаев, Л.А.Панзырева үри хүүгэдээрээ, аша гушанараараа. 1989 он.

ажал үргэн хэмжээндэ ябуулагдажа эхилһэн юм. Институт бүхэсоюзна болон региональна конференцинуудэй талмай боложо үгөө.

Тийгэжэ Иван Александрович хольн хараатай хүтэлбэри доро БГПИ багахан институтдаа Россин эрхим дээдэ хургуулинуудай нэгэн боложо тодороо. РСФСР-эй багшанарай институтуудай дунда эмхидхэгдэдэг байһан социалис мурьсөөнүүдтэ нэгэнтэ бэшэ илаһан түүхэтэй. 1982 ондо «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденээр шагнагдаа.

Профессор И.А.Батудаев эдэбхитэй нийтын ажал ябуулагша гэжэ суурханхай. Тэрэ КПСС-эй Бурядай обкомой гэшүүн, республикын Верховно Советэй депутат, Улаан-Удын партиин горкомой гэшүүн, хотын Советэй депутат ябаһан. Дайшалхы баатаршалгын болон ажалай амжалтануудай түлөө тэрэ Эсэ-

гэ ороноо хамгаалгын дайнай, Ажалай Улаан Тугта, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденуудаар болон олон тоото медальнуудаар шагнагдаһанхай, Бурядай эрдэмэй габьяата ажал ябуулагшын болон республикын хургуулин габьяата багшын нэрэ зэргэнүүтэ хүртэнхэй.

Иван Александрович Лассалина Александровна нүхэртээ 50 жэл эбтэй эетэй ажаһуугаа. Лассалина Александровна наһанайнгаа амаралтада гаратараа ород хэлэнэй кафедрын ахамад багшаар хүдэлмэрилөө. Бэрхэ, эрилтэ ехэтэй багша «Арадай гэгээрэлэй отличник» гэхэн тэмдэгээр шагнагдаһан юм. Хоёр хүүгэдын эхэ эсэгынгээ нэрэ дээрэ үргэжэ, аба эжынгээ жэшээгээр арадайнаа аша туһада нилээд оролдожо ябадаг. Лидия Ивановна – экономикын эрдэмэй кандидат, Г.В.Плехановай нэрэм-

жэтэ Россин гүрэнэй экономикын академиин доцент. Татьяна Ивановна – медицинн эрдэмэй кандидат, Бурядай гүрэнэй университетэй доцент, терапийн кафедрые даагша, Буряад Республикын габьяата врач.

Иван Александрович бүхы наһаяа хайн хайхан болон үнэн сэхэ хэрэгүүдтэ, хуралсалда зорюулаа. Тиймэһээ Бурядай гүрэнэй университеттэ тэрэнэй нэрэмжэтэ стипенди тогтоогдонхой, хуралсалай гол байшангай ханада нэрыень мүнхэлһэн самбар үлгөөтэй, мүн түрэл Кахын хургуулидань нютагаа суурхуулһан И.Батудаевай нэрэ үгтэнхэй.

Иван ОСИНСКИЙ, Россин Федерациин эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша, философийн эрдэмэй доктор, БГУ-гай профессор.

«Буряад үнэн» сониной 90 жэлэй ойдо

Сатирын БУЛАН

Майн 22
1957 №119

«Алтан»
үндэгэн тухай

Нюдэ балай, шэхэ дүлии

Хүндэтэ Тархай!

Аягатай сай баряад, амаа оложо ядахаар шэб харанхы байна. Үүлэнэй забһараар шагаанһан харын туяа һамбаашалжа, энээхэн бэшэг Танда бэшэбэ. Апрельин тэн багта Саянтын МТС дээгүүр сахилгаан ялагас-зурагас гээд үнгэрһэн байгаа. Тэрэнэй һүүлээр боро хараан болоходо хүнжэлдөө ороод, үүрэй сайрахые хүлээжэ унтари дээрээ уруу гэдэргээ мухариха уялгатай болообди.

Тэрэ сахилгаанда удара татагдаһан утаһа түмэр үйлсөөр хаягдаад, хүнэй хүл урьхадана, угзарна.

Тархай! Иимэ ехэ сахилгаан огторгойһоо буугаа бэшэ юм. «Сельэлектрогой» сээшүүл Саянтын МТС дээрэ сад-няд буужа, «электростанцинтай муу байна, бидэнэр лэ тон түргөөр заһахабди» гэлдээд,

олон айлай гэр байрануудга ороһон гэрэлэй утаһа абажа хаяһан, тинхэдэнь үшөө радиоприёмни-гууд абяа аниргүй болоһон юм. Бүхэли һара нюдэ балай, шэхэ дүлии байхадаа, хүн зоной гомдол оруулхада, «түсэбэй ёһоор хэгдэжэ байһан ажал юм» гэлдэжэ, мүнөөхи сээшүүл мундуу шэрүүнээр харюусадаг. Теэд тэдэнэр газар шулгалжа, гансашы столбын нүхэ малтаагүй аад, изолятор, утаһа провада, гохо дэгээ хэрэгсэлнүүдээ бэлдээгүй аад, бидэниие харанхыдуулаад, «түсэбэй ёһоор» гэлдэжэ байна. Сельэлектрогойхид сахилгаан шэнги хурданаар даб гэхэн аад, мэлхэй зайдалшоо.

Түргэнөөр гэрэлтэй болохо хэрэгтэмнай туһалыт, нүхэр Тархай!

Ч.БАНЗАРАКЦАЕВ.

Иволга.

Гурбан буруу тухай

Сайн, Тархай!

«Цыренов Дамба гурбан буруутай» гэлсэдэг болоһон байгаа. Тракторист хадаа олзотой, омогтой, баян хүн байгаа бээ гэжэ һанаад, тэрэндэ ошожо, үнээн болгохыемни нэгэ буруугаа худалдыт гэбэлби даа.

Нохой халхай, тэрэмни һогтуу байһан аад: «Юун намһаа буруу эрээбши!» гэжэ байжа, элдэбээр хараагаад, архиин хоһон шэл баряад, нам тээшэ далагад гэхэдэнь, арайл зайсажа амжааб. Хэрэлсы руу гүйжэ ябахадамни, минии хойноһоо хийдэнэн шэлэй хана тудад, хахаран бутархань дуулдана һэн.

Иигэжэ буруу бэдэржэ ябаһаар буруутан алдаад, залуу хүн аад, яагаа шэрүүн амитан гээшэб гэжэ бодожо ябаһаар, нэгэ үбгэнтэй уулзашабаб:

- Ши яагаа мэгдүү юумэ гүйжэ ябабаш? - гэжэ тэрэ үбгэжөөлэй намһаа һурахадань, хамагаа хуу хөөржэ үгэбэб.

- Гурбан буруугаа гурбуулайнь үүсэлээд һуутарнь ороо ха юмши! - гэжэ байжа үбгэжөөлнй ушаргүй энеэбэ. Би гайхашабаб. - Ши яагаашы

гэнэн хүн гээшэбши даа! Погтуу Дамбадаһни иммэл гурбан буруу бии юм, - гээд үбгэн хургаа даража байжа намда хөөржэ үгэбэ гээшэ:

- Архи уудагынь - нэгэ буруу, худалаар хэлэдэгынь - хоёрдох буруу, хүнүүдые сохидогынь - гурбадахи буруу! - гээд, үбгэжөөл хамаг ушарын хуу хөөржэ үгөө һэн. Тэрэниенш уншагшадта дамжуулхада иммэ байна: Дамба Цыренов манай Зэдын аймагай «Коммунизм» колхоздо мүнөө үбэл үбһэ трактораар зөөхэдөө, колхозоо мэхэлжэ, 20 километрһээ асарһанаа 80 километрһээ асарааб гэжэ маршрутна хуудһан дээрээ харюусалгагүй бригадирнууд Ц.Жимбеев Ж.Бадмаев хоёрой гарынь табюулдаг байгаа.

Иигэжэ олоһон мүнөө архи болгожо, амаараа гаратар залгаад, хүнүүдые сохино. Дондоков Аюшые алан түлэн алдажа байтарнь, Зэдэ станциин хүдэлмэрилэгшэд һалгаажа абаа. Хонишон Сосоров Жундуйе бэртэтэр, гэмтэтэрнь сохёо. Иимэ олон буруутай Дамба Цыреновые заһаруулха ямар арга, нүхэр Тархай, бии гээшэб?

Д.ДОНДОВОК.

ПРАВЛЕНИҺЭЭ:

- Алло! Алло-о!
Арбан хоёр үндэгэншини
Арайл үсөөн байнал даа,
Хоёр зуугаад хүргэжэ,
Колхозоо, юрэдөө, баясуулыш!

ШУБУУНАЙ ФЕРМЭҺЭЭ:

-Та-та-та...
Тахья гэжэ баһангүй,
Талха гарья гамнангүй
Үгэдэг болоод байбалтай,
Үдэр бүри түрэхэлби.

М. ТАРХАЙ.

Уншагшын һанамжа

ШЭНЖЭН БИСАЛГАЖА УНШАГ ЛЭ!

ХУДАН, Хэжэнгэ голнуудай эрье дээгүүр оршон байдаг түхэрэн сагаан Хэжэнгэ нютагһаа ургажа гараһан талан бэлигтэй, залиршагүй одо заяатай элитэ ехэ хүнүүд тухай «Знатные ветераны Кодуно-Кижингинской долины» гэнэн нэрэтэй, хун шубуун һүлдэтэй удха түгэлдэр ном Буряадай номой хэблэлээр 2010 ондо барлагдан гаража, уншагшадай дура сэдхэл татаа һэн.

Энэ номые профессор, түүхын эрдэмэй доктор **Шираб Бодиевич Чимитдоржиев** эмхидхэн согсолжо, хэблэлдэ бэлдэһэн юм. Хүшэр хүндэ үүргэтэй энэ ехэ ажал бүтээжэ гаргаһандань, хүндэтэ Шираб Бодиевич, тандаа, гүн зүрхэнэй оёроһоо баяр баясхалан хүргэе!

Тус номын эхиндэ хори буряадуудай уг гарбал, тэдэнэй амидаржа байһан газар дайда тухай 18-19 зуун жэлнүүдэй үедэ хорин арад зониие хүтэлжэ ябаһан отог отогтой зайһан, тайшаа, шүүлингэ, түшэмэд гэхэ мэтэ ноёд-һайд тухай дэлгэрэнгыгээр үгтэжэ, һонирхол татана.

Тингээд Зүблэлтэ засагай үедэ шэнэ байдал зохёохын ажал хүдэлмэридэ анхаралтайгаар хандажа, оюун бодол, хүсэ шадалаа гүйсэд дүүрэнээр үгэжэ ябаһан

алдар солото хүнүүдэй намтар болон амжалтануудыень дурдан бэшэжэ, дүрэ зурагтайгаарнь хэблэжэ гаргаһаниинь ехэл һайн, юуб гэхэдэ, мүнөөнэй залуушуулай хүмүүжэхы ухаан бодолдо аргагүй ехэ туһа нэмэри боложо үгэхэ байна. Эдэмнай хэд бэ гэхэдэ: Иролто Дампилон, Гунсэн Цыденова, Дугаржап Донгидон, Ошир Дашидондобэ, Раднажап Бимбаев, Жамсаран Дансаранов, Константин Лубсандоржиев, Ринчиндоржо Баяртуев, Гындынбал Сангадиев, Балдан-Доржо Рыбдылов.

Саашань тэмдэглэжэ хэлэхэдэ, Буддын шажанай хургаалые хорин арбан нэгэн эсэгын арад зоной дунда дэлгэрүүлжэ, нигүүлсхы һайхан боди сэдхэл түхөөжэ ябагшад тухай энхэрмэ дулааханаар бэшэжэ, номдоо оруулаа. Энэнь

ашата һайхан арюун мэдэрэл түрүүлнэ.

Эрдэм ухаан болон соёл болбосоролой талаар ехэ анхарал табижа, талаан бэлигтэй ажал хүдэлмэридөө үндэр амжалта, габьяа туйлаһан хэбэд номхон Хэжэнгэһээ ургажа гараһан дээдэ үсын хүнүүд тухай һонирхожо уншаһан хүн зон, илангаяа залуушуул, омогорхохол ёһоороо омо-

горхожо, одо заяагаа үшөө дээгүүр үргэжэ ябахань лабтай! Тэдэниие эндэ бултын дурдахын оногүй, үндэр зиндаа зэргэтэй эрдэмтэд, багшанар, уран зохёолшод, уран зураашад, театр болон хүгжэмэй ажалшад, эмшэнэр, мүн колхоз, совхозуудай, ажайлэдбэриин хүтэлбэрилэгшэд, түрүүшүүл олон даа, олон!

Зүблэлтэ засагай үедэ сэрэгэй албанда ябажа, шэн зоригой жэшэ харуулан эрхим хүнүүд тухай уншахада, баһаш зохид байна: Бадма Намжилон Лубянкада ажаллахада, тусхай таһаг даажа ябаа; 1935 ондо онсо габьяа туйлаһанайнгаа түлөө Сталинград хото руу уда-ридахы тушаалда зууршалагдажа, комбриг (мүнөөнэйхээр - генерал-майор) болоһон юм. Советскэ Союзай Герой Дарма Жанаев, Александр Невскийн ордендо хүртэһэн Галан Данзанов тухай дэлгэрэнгыгээр бэшээтэй.

«Служба в Монголии» гэнэн гаршаг доро юрын хүн зондо огто мэдэгдээгүй ябаһан алдарта хүбүүд, басагадай намтар һонин. 1939 ондо Халхин-Голой дайн соогуур совет сэрэгэй ударидагша

Георгий Жуковай оршуулагшаар тэрэ үедэ Монголой армийн контрразведкын таһагай ажалшан Замбала Бальжинмаев, 1937-1938 онуудта Монголой Аюулгүйе сахиха комитетдэ ажаллаһан Аюша Дашиев, Монголой соёл гэгээрэлдэ хубитаяа оруулан Галан Ниндаков, МНРП-гэй ЦК-гай гэшүүн, Монголой эхэнэрүүдэй хүдлөөнэй ударидагша Дунгаржид Дугарын гэгшэдые дурдамаар!

Улаан-Үдэ хотын «Хэжэнгэ» эблэлэй дэмжэлгээр хэблэгдэжэ гараһан «Знатные ветераны Кодуно-Кижингинской долины» гэнэн ном, юрэнхы дээрнэ хэлэхэдэ, аргагүй ехэ удха шанартай, оюун сэдхэлэй хүгжэлтэдэ зориг хүсэ нэмээхэ шэдигтэй. Буряад ороноймнай арад зон - ехэ, багагүй, - энэ ном һонирхон уншажа, шэнжэн бисалгажа, ерээдүй сагай одон мэтээр сэгнэжэ, хүгжэлтын замай залуур болгожо ябаха аабза гэжэ үнэн зүрхэнһөө найдаа!

Чингис ГУРУЕВ,
Россиин Федерациин
габьяата артист.

Еһо саншан

ХУДА ОРОЛСОХО ХУРИМАЙ НАЙР

Хуһан сэргэ зооһомнай
хүлэг морин эрьестэй,
хүбүүд, басагадаа үргэһэмнай
худанууд манда эрьестэй.

(Айлай эжэд остолдоо сайлажа һуунад. Нэгэ үбэгэн,
хоёр залуу хүбүүн орожо ерэнэд).

Ерэнэн үбэгэн: Сайн байна! Сайн байна, Урагууд!

Айлай эжэн: Сайн байна! Дээшээ һуугты!

Ерэнэн үбэгэн: Шэнэ һонин юмэ юм тээд? Адаһа малтнай, аша-гушад һайн гү?

Айлай эжэн: Шэнэ һонин юмэ таанараа хаража һайшажа һуунабдил даа. Зай, хаанаһаа хаа хүрэхээ, ямархан хэрэгээр ябаһан айлшадаб та? Урданай эсэгэ үбэгэдэймнай заншалаар эгээн түрүүн сагаан эдэһнэһэмнай хүртэгтыл даа, тиигээд лэ һонин шэнэ зугааяа зугаалал даа (подносят сагаа).

Ерэнэн худа: Бидэ Худайн голоһоо, худанхани хойморһоо ябаһан зон гээшэбди.

Холо урагуудаа ойро болгохоёо, хушан урагуудаа шэнэ болгохоёо, ябанабдил даа.

Айлай эжэн: Пайн юмэ асаржа ерэнэн урагууд байнад. Хаагуур, ямар харгыгаар ябажа ерэбэд?

Ерэнэн худа:

Далан елээ ябаһан,
даагани сабшаһан
дардам сагаан харгыгаар ерэбэбди.

Гушан елдэ ябаһан,
гунани сабшаһан

Гурбилтын сагаан харгыгаар ерэбэбди,

Болзор болдогшин

боро шулуутай харгыгаар ябажа ерэбэбдил даа.

Айлай эжэн: Хэр ябажа энэ дайдада хүрээбэ гээшэбта?

Ерэнэн худа:

Хушуун бүри хуһа зангидажа ябабабди.

Шэбэр бүри шэнэһэ зангидажа ябабабдил даа.

Хоноһон газартамнай хуһан зангилаатай байха,

Үнжэһэн газартамнай үшөөһэн зангилаатай байха,

хуйтоо ябахадаа хараха абзад даа.

Айлай эжэн: Ямар тиимэ хэрэгээр ябаһан зон гээшэбта?

Ц.Сампиловой зураг.

Ерэнэн худа: Агнууша хүбүүтэймди, алгайн

бариха басага һуража ябанабди,

Булга алаха хүбүүтэймди, булгаарань

эсхэжэ оёхо басага бэдэржэ ябанабди.

Айлай эжэн: Пайн зугаатай урагууд ябанаха юм таа.

Тиимэшье басаган манда олдхошье байнааб даа. Басаганнай хүнэй хойно һуухашгүй даа, баһал гартаа эрдэмтэйхэн, хургандаа хубитайхан басаган байха.

Ерэнэн худа: Манайшье хүбүүн эрын эрдэмээр һайн байха. Тиигээд үбэгэд хэлсэдэг: Мориной һайе унажа мэдэхэ, хүнэй һайе үелэжэ мэдэхэ гэжэ. Тээд хүбүүднай өөһэдөөрөөн тэрэнээ мэдэхэ ааб даа. Зольнэ болог даа!

Айлай эжэн: Тиимэ ааб даа. Зай, урагууд, нимэ һайн зугааяа баталуулхын түлөө һуужа зүбхэнөөр зугаалал даа.

(Жбан с тараһуном ставят на пол посредине комнаты (юрты). Садятся на пол полукругом сваты со стороны невесты, а сторона жениха стоят на ногах в знак уважения (Сасалия гарганад). Зай, заябартаа дуһаал даа - хүбүүн басаган хоёроо золонь үүдэ нээл даа. Тиигэ-

эд, шимэ һайн урагууд болохоёо байһан хойноо хоёр худа нэжсэдээ андалдажа ууял даа. (Все брызгают, пьют).

Потом невесте подносят подарок - золотую или серебряную монету на цепочке, надевают на шею, а невеста всем подносит «хуби». Они выпив, чашку наполняют монетами серебряными или золотыми. При несогласии невеста дар не принимает, а если приняла, считается нареченной. После этого обмениваются кушаками (кисетом или трубкой).

Ерэнэн худа: Матаа һаа, хухаршагүй, татаа һаа, таһаршагүй урагууд болохоёо байһан хойноо, бэһэдээ андалдаха болонобдил даа (обмениваются кушаками и чарками).

Айлай эжэн: (поет)

Утаһан һайхан бэһыетнай уян бэһелен абабальби,

Угай һайхан заяанһаатнай ураг нэмэн абабальби.

Ерэнэн худа:

Торгон һайхан бэһыетнай тойруулан уян абабальби,

Түүхэ һайтай заяанһаатнай золонь залган абабальби.

(обмениваются чарками).

Хойлодоо хон гүүлэжэ,

хотодоо ян гүүлэл даа.

Ерэнэн худанууд дуулана:

Хуһан сэргэ зооходотнай, хүлэг морин эрьестэй,

Хуушан түүхынтнай һайханда худанууд танда эрьестэй.

Сваты со стороны невесты:

Үндэртэ үбэһөө сабшажа, үхэрөө эдэз бэлдэе,

Үхи хүбүүдээ үргэжэ, худатай худагуйтай болонобди.

Ерэнэн худа: Худанууд, ехэ һайн таа! Бидэнтэй ябаһан хэрэгээ ехэ һайнаар бүтөөбэбди. Яһалхан худанууда-тай болонобди. Тиигээд лэ болзороо абахаяа ерэхэбди. Зай, худанууд, уулзатараа баяртай!

(Уходя поют): Сагаан мүнгэн остоолһоотнай сайлааб гэжэ харюужамди, сарюун һайхан урагуудаар зугаалахаб гэжэ харюужамди.

Дабталга: Улам хойшоо утын ярагал

Хэзээ хойшонь хэсүү ярагал, (яась).

У.Ф.Пинхаевагай

“Ойхон үндэр дайдамнай” номһоо.

(Нютаг хэлэнэй диалект үлээгдэбэ).

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

ЗОЛОТЫЕ ЧЕТКИ

Словарь с комментариями

Любовь
НАМЖИЛОН

(Үргэлжлэл. Эхининь августын 11-эй, 18-ай, 25-ай, сентябрьн 1-эй, 8-ай, 15-ай, 22-ой, 29-эй дугаарнуудта).

Гурбан гараг (тиб. мягмар) - үдэрэй һуудал - гал. Юрэнхыдөө, энэ үдэрые муу үдэр гэжэ тоолодог. Энэ үдэрые юу хэжэ үнгэргэхэб гэхэдэ, гэрээ тойрон үдэр бүри хэжэ байдаг юрынгөө ажалые хээ һаа, дээрэ. Наймаанда муу бэшэ, тинхэдэ бэе махабодобо һайжаруулха, бүхэжүүлхэ хэрэгтэ баһа һайн. Харгы замда гараһанай огто хэрэггүй хурим түрыншье ябадал урагшагүйдэхэ, эм дом, элдэб арга хээгүй һаа, дээрэтэхэ. Үхибүүд түрөө болбол хүбүүн һаа, бээ дээгүүр бариһан, зан муутайшаг хүн болохо, басаган һаа, ами наһаниннь боғони байжа магад.

Вторник - (тиб. мягмар) - элемент - огонь. Вообще существует мнение, что это один из плохих дней недели. Что же можно делать в этот день? В этот день более или менее повезет в торговле; бизнесе, занятии военным или, лучше сказать, боевым искусством, потому что день в какой-то мере способствует подавлению врага. Не годится в этот день готовить лекарство, брать невесту, отправляться в путь. Если родятся дети, то у мальчика будет несносный, капризный характер, а у девочки большая вероятность иметь ко-

роткий жизненный путь.

Гурбан хорон - (санск. нисванис) - уур, мунхаг, ташаяангы гурбан бүхы зоболонной үндэһэн гэжэ тоологдог.

Уур гэшэ буянай түймэр, мунхаг харанхыһаа боложо, буян хайшан гээд, юундэ хээ эһотой юм гэжэ ойлгонгүй ябаха, ташаяангыһаа гансал нүгэл гараха. Бурханай номдо уур сухалые могойгоор, мунхагые гахайгаар, ташаяангые тахяагаар зурагладаг.

Три яда - (санск. нисванис) - гнев, невежество и прелюбодение являются корнями всех страданий. В сутрах гнев изображается змеей, невежество - свиньей, а прелюбодение - курицей.

Да-лама - эмэй жор заажа үгэхын хажуугаар, эмдэ ородог бүхы үбэнүүдые болон бэшэ зүйлүүдые шабинартаа харуулжа танилсуулдаг, тэдэниие яжа буйлуулхаб, хэды шэнэһэнээр хэрэглэхэб, ямар эмээр ямар үбшэниие эмнэхэб г.м. эмшэн болоходо хэрэгтэй бүхы эрдэм ном заадаг багша-лама болоно.

Это лама - учитель по медицине и он же наставник по ознакомлению и изучению лекарственных трав и других компонентов, входящих в состав лекарств.

Дэгээдэ ном - (бур. дээдын

ном) - бурханай ном хэлэнэ. Бурханай номдо (һургаалда) этигэжэ, тэрэнэй заабаряар ябаха гэшэ тон хүшэр хэрэг гэдэг. Дэлхэй дээрэхи зоной үсөөхэниинь лэ дээдэ ном баримталжа шадана. Гэхэтэй хамта, «Юргөөлүүн хагаан» (тиб. Санжад монлам) гэжэ ном соо өөрыгөө, «хүнби» гэжэ тоолодог хүн бүхэн бурханай номые дэмжэжэ, бусадта ойлгуулхые оролдожо ябаха эһотой гэжэ бэшээтэй байдаг. Удхынь хазгайруулаагүйл һаа, ямаршье хэлэн дээрэ (тэнгэринэрэй хэлэн гү, луу болон ягшасай хэлэн гү, жэжэ амитадай хэлэн гү, хүнэй хэлэн гү, бүхы амиды амитанай хэлэн гү - хамаагүй) номноходо болохо. Ном номнолго бодисаданарай гол зорилгонь болоно. «Саран хүхын туужа» гэжэ ном соо Бурхан хада ой соо байрладаг олон ан амитанда туһалхын тула тэдээндэ ойлгосотой хэлэн дээрэ дээдэ ном ойлгуулха гэжэ шубуун боложо, хэды шэнээн зоболон, тулиһан байдаг гэшэб!

Закон или Учение Будды. Следовать букве высшего Закона очень сложно в мирской жизни, поэтому немногие могут отказаться от соблазнов и соблюдать Закон. В книге «Царь благопожеланий» говорится, что каждый именуемый я, должен стремиться поддерживать и по мере возможностей, передавать другим Закон и провоз-

глашать Истину на всех имеющихся языках, будь то, язык небожителей или язык дракона и злых духов, или язык чудовищных карликов, или язык человека или язык всех живых существ. Высшая заповедь бодхисаттвы - это проповедовать Учение Будды. Выполняя эту заповедь, боги и бодхисаттвы перерождаются людьми, животными, птицами и т.д. В книге «История кукушки Саран» говорится о том, как бог превратился в кукушку, чтобы помочь обитателям леса и передать учение на понятном им языке и какие при этом пришлось испытать мучения и претерпеть трудности.

Дэрдэгэн Мэргэн Баатар - бүхы дэлхэйн ажалшан арад түмэнэй вождь гэжэ алдаршаһан, 1917 ондо Россияда социалист хубисхал хэжэ, совет засаг тогтооһон Владимир Ильич Ленин (Ульянов) болоно. «Дэрдэгэ» гэжэ үгэ санскрит «тирхха» гэжэ үгэһөө абтаһан байна. Энэ үгэ «буруу үзэлтэй, бурханай номнолдо оройдоошье этигэдэггүй, бурханай шажаниие хандаргадаг, хүнөөдэг хүн» гэхэн удхатай. Энэ хүнэй дэлхэйдэ үшөө түрөөдүй байхадань, шажанай зурхайшад ном, судар соогоо хаража, үзэл буулгахадаа, наран орохын зүгтэ 1870 ондо Дэрдэгэн Мэргэн Баатар дэлхэйдэ түрэжэ, шажан

мүргэлдэ, юрэнхы үзэл сурталда ехэ хохидол болохонь гэжэ элирүүлһэн байна. Дээдэ үеын зоной дунда нимэ үгэ ама дамжан ябадаг хэн - Дэрдэгэн Баатарые дэлхэйдэ түрүүлхэгүйн тула ехэ ехэ дасангуудта шанга уншалганууд болоһон юм гэжэ. Тиибэ яабашые хаань, тэрэ хүн өөрөө баһа тусгаар саанаһаань гэхэ гү, али «дээрэһэн» заабари дүүргэжэ ябаһан хадаа, тон шанга хажуунатай байжа, ямаршье юумэндэ диилдэнгүй, дэлхэйдэ ерэжэ, өөрынгөө хэхэ, бөөлүүлхэ юумээ бүримүһэн бүтээһэн болоно. Энэ нэгэ талань. Нүгөөдэ талаһаань харахада, Дэрдэгэн Баатарай ударидалга доро хэн юу хэхэ, юу ама саха, һайниие гү, али мууе үзэхэ - бүхы хубааряараа, энэ хүнтэй нэгэ үе сагта ажаһууха зоной үйлынь ури тулажа ерээд байһан дээрэһээ, В.И.Ленинэй бүхы хэрэгын урагшатай байгаа гэлсэхэ. Гурбадахаяр, бурханда хүзэгтэй буряад зон энэ хүниие «Ленин багша» гэжэ тон ехэ хүндэлжэ нэрлэһэн байдаг. Урданай улад (1870-1920 онуудта түрэнэн зон) Ленин багшын һургаал бүхыдөө зүб, юрын хүнэй аша туһада зохиогдоһон гэжэ дэмжэдэг аад, гансал юумэ шажанда харша байһыень лэ буруушаадаг хэн.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

Октябрийн 5 – Багшын үдэр

ҮЛЗЫ ЯБАХАТНАЙ БОЛТОГОЙ!

Би өөрөө буряад хэлэнэй багшын ажалда 8 жэлээ зориулһан хадаа багшын ажалдай хүндэ хүшэр, ехэ харилсаатай байһыень найн мэдэхэ байнаб. Тиймэнээ багшын мэргэжэл шэлэһэн зондо доро дохиноб, үнэнхэ зүрхэнһөө амаршалнаб. Намда зааһан, суг хүдэлһэн багшанартаа, Буряад оройнойгоо бүхы багшанарта хани халуун амаршалга хүргэнэб.

МАНАЙ БАГШАНАР
Дүүрэн жаргалаа, хүсэл зоригоо
Үдэр бүри хурагшадтаа
зорюулнат.
Буряад хэлээ гүнзэгыгөөр
Хэиээлэй үедэ үхибүүдтээ
Манай багшанар!

Элдэб конкурс - мүрисөөндэ
Шабинараа хэиээн бэлдэнэт –
Манай багшанар!
Хүндэ ажалһаа сухарингүй,
Хүсэл зорилгоо бэелүүлнэт,
Түүрүү багшанарай дунда
Түрэл хургуулин омогорхол –
Манай багшанар!

Эдир жаахан хүүгэдыемнай
Эрхмээр Таанар хурганат.

Вера ШОБОСОЕВА.

АЖАЛДАА АМЖАЛТАТАЙ
 Улаан-Удымнай 1-дэхи лицей-интернатда эхин классуудта бэрхэ багшанар – «Россиин эрхим багша» гэхэн конкурсдо илажа, мүнгэн шанда һаяхан хүртэһэн Жаргалма Цыреновна Эрдынеева, мүн оролдосотой хүдэлдэг Байгалма Пурбуевна Цыренжапова, Светлана Мункуевна Бадмаева гэгшэд, найн сэдхэлтэй, үхибүүдтээ анхаралтай хандадаг хүмүүжүүлэгшэд Татьяна Дашинимаевна Жамбалова, Должит Мункуевна Дамбиева эдэ үдэрнүүдтэ Багшын үдэрыс ажалайнгаа найн туйлалтануудаар угтажа байна. Бэлигтэй

багшанарта, хүмүүжүүлэгшэдтэ Багшын үдэрэй хүндэлэлдэ үрээлэй дээжэ хүргэнэбди:
 Хүндэтэ Жаргалма Цыреновна, Татьяна Дашинимаевна, Должит Мункуевна, Байгалма Пурбуевна, Светлана Мункуевна!
 Буряад үндэһэтэнэй лицей - интернадад
 Богоһо алһахан үхибүүдэй жэшээ болохо багшанарнай!
 Дундаршагүй хүсэлтэй түрэлхидэй зүгһөө

Доро дохин, үнэн зүрхэнһөө таанадаа амаршалхыемнай зүбшөөгыт даа!
 Хүхэ номин дэлхэйн альган дээрэ Хүндэ ажалдаа диилдэнгүй, Хуби заяанай хэжүүртэ Хурдан зандаа, эсэнгүй, Жэл сагуудай хэлгээн соо Элүүр энхэ, тэгшэ тэнюун, Сэбэр һайхан, сэдхэл арюун, Үдэр, сагай тэмсэлдэ Үлзы жаргалтай ябахатнай болтогой!

4-дэхи классай түрэлхид.

Зураг дээрэ (баруун гарһаа 1-дэхи): Ж.Ц.Эрдынеева (4-дэхи класстай)

Ойн баярай амаршалга

ТҮНИ ДАМБА ДАШАНИМАЕВИЧ, ТАНДАА

Гуша гаран жэлдэ багшалһан Дамба Дарибазаровай
60 наһанай жаргалда дашарамдуулан,
жаран мүрнүүдыс зориулагша Цыван-ламхай

1
 Түрэл хэлэнэй багша
 Түни Дамба Дашинимаевич,
 Түрэнһөөр нэгэ рабжанайтнай
 Түгэлдэр баяраар
 амаршалай!
 Тангил бэрхэ басагадтая,
 Таатай хани Вала
 намгантая
 Тоонто нотаг Заганадаа
 Томоотой булэ
 тубхинэнхэй юм.
 Тархяа хаа-яа үбдэнхэй һаа,
 Түлээ хүлэртэрөө хахалаад,
 Түргэн гүйдэг хургуулидаа,
 Түрэл хэлэнэй хэиээлдээ...

2
 Дамба багша Дарибазаров
 Даруу зантай, бээр зантагар,
 Дамбагар уралаа хүдэлгэн,
 Доошонь зурытар
 бэиэнэл даа.
 Доскагай урда тухашаранхай,
 Дууһан сагаан мел
 болошонхой,
 Духаа ханышгаараа
 аршанхай,
 Дуугай уухилхань
 һанагдаха юм.
 Дурна зүгэй домог
 һонирхуулан,
 Дуугаран гэхэдээ тогтохогүй.
 Дүүргэхынь хүлээн яданги,
 Дамба багша маһайнги.

3
 Хүдөөгэй хүбүүн Дамбанай
 Хүльбэрэн хүхэ ногоон дээрэ
 Хүлээгэй хурданаар гүйлгэһөөр,
 Хүдэр ажалһаа үндыһэн даа.
 Хүйтэндэ үблэй даарадаггүй,
 Хүйһэ гэддһээ бултайланхай,
 Хорой соогоо малаа
 хооллуулаар,
 Хүйхэр хури улаан зандаа юм.
 Хэды шэнээн хурагшаддаа
 Харгыда наһанайнь гаргалсан,
 Хүндэтэй зондоо болонхой
 Хүдөөгэй хүбүүн
 Дамбанай...

4
 Бурханай номтой багшамнай
 Буряадтаа хуушан монголһоо
 «Бэлигүүн толл» удхалжса,
 Бүхэли һүни оршуулагша даа.
 Буддын номнолой гүнзэгыһөө,
 Бодшин сэдхэлэй нигүүсхэлһээ
 Бодол-субад шэлэн бэдэржэ,
 Бэлэг сэнгүй бэлдэдэг юм.
 Байдалай шуургата далайда
 Буянай онгоорор һэлюурдэн,
 Бүтээлэй эрьедэ хүрыт даа,
 Бурханай номтой багшамнай.

5
 Үбгэн сэсэн багша Дамбадаа
 Ута наһанай хадаг
 баримаар лэ,
 Үльгэр түүхын дээжэ баялиг
 Үндэһэн хэлээрээ
 залгуулыт даа.
 Үүлэн доогуур Утайшань,
 Үндэр гэрэлтэ субаргада
 Үргэл мүргэлөөр аяналһан
 Үшөө Шамбала ошоорой
 Стрелковтой
 Үетэн нүхэдэй зүгһөө,
 Үнэн зүрхэнэй оборһоо
 Үрэл үгэнүүдээ үргэмээ,
 Үбгэн сэсэн багша Дамбадаа!..

Цыван-ламхай ДАШИЦЫРЕНОВ.

ЦОКТО НОМТОВЕВИЧОЙ ЗАХЯА-БЭШЭГ

Минии урда «Визитная теградь Ульдургинской восьмилетней школы №2. 1964 год» гэхэн ногоон шэрээр бэшэһэн гаршагтай, зузаан хүрин гадартай теградь хэбтэнэ.

46 жэлэй урда тээ энэ дэбтэрэй түрүүшын хуудаһанда Ульдэргын хургуулин шэнэ байшангай

Харин минии анхарал дэбтэрэй эгээл һүүлшын хуудаһануудта табяатай. 1970 оной августын 25-да Цокто Номтович Номтов наһанайнгаа амаралтада гарахынгаа урда, 21 жэлэй туршада ударидажа ябаһан багшанарайнгаа коллективтэ бэшэг (ородоор хэлэбэл «заветы») орхихон бай-

шэнги һанагдадаг. Үбгэржэ үгэ олонтой болоходом, шэрүүн үгэ дуулгаагүй, 60 наһыем һайханаар тэмдэглэжэ, толо татама тэрлиг үмдүүлжэ, мүшэ татама мүнгэн хутага зүүлгэжэ, арюун һайхан юрөөлөө хэлэжэ, амаралтада үдэиһыетнай һанан-һанан уяран урмашажа ябахаб.

Бодол түгэлдэр бууралтажа ябаһан наһажаал багшанар, дорюун зоригтой дунда үе, замйнгаа эхиндэ гэххэн жаргалтай залуу багшанар, булта таанартаа, амжалта, жаргал, баяр хүсэнэм. Үри хүүгэдэйнгөө, өөрынгөө шабинарай амжалта, сэсэн ябадалаар урмашажа, сэдхэл дүүрэн ябагты!

Багшын нангин ажалдай үр мандажа, Ульдэргэ нотагаа үри хүүгэдын суурхуулха, алдаршуулхань болтогой! Энэ хургуулида энэ һайхан сэсэг бу хагдараг. Хэтэдээ эбтэй хамтын амжал бултанай урманда хурсаар орёлог.

Хоһон хоб, хэиээгүй хэрүүл энэ хургуули соо бү дуулдаг.

Ульдэргын агта хүлэгүүдыс амалха хүбүүд энэ хургуулиһаа гараг. Ульдэргэ нотагаа адуу малаар дүүрээжэ, үндэр ургаса, са-

Коллектив учителей 1969 – 1970 г.г.

гаан эдэс элбэгээр хуряажа, билтатуулжа, Эхэ орондоо суурхаха, элдэб эрдэм ухаанай оньһото машина эдэлхэ эрдэмтэн, булта энэ хургуулиһаа гаража, орон соогоо суурхажэ, орден медаль яларуулхань болтогой! ...»

Цокто НОМТОВЕВ.

Ульдэргэ нотаг.

Энэ алдарт Цокто багшын аяр холоһоо суурятан ерэнэн бэшэг мүнөөнэй багшанарыс гайхуулнаһы, бодолгото болгоноһы, элдэб янзын бодол түрүүлнэһы...

Цырендулма ЧИМИТОВА,
 Ульдэргын хургуулин ород хэлэнэй багша, Буряад Республикын габьяата багша, «Россиин эрхим багша -2007» хэлбэлдэ бэлдэб.

Толо татама тэрлиг үмдэхүүлбэт, Мүшэ татама мүнгэн хутага зүүлгэбэт

толлолгодо (декабрийн 4, 1964 он) хаа хаанаһаа бууһан айлашад баярайнгаа бэшэгэй тэмдэг орхихон байна. Ородоорһыс, буряадаарһыс, хуушан монголоорһыс бэшэһэн тэмдэгүүд... Хуу мэдээжэ хүнүүдэй гараар бэшэһэн үрээлнүүд, һанамжанууд, баярай үгэнүүд.

Саашан ирахадамни, буряад нотагайманай талаан бэлигтэй поэдүүд Бато Цырендэлэгэйн, Дольен Мадасоной, Гунга Чимитовэй, Даши Дамбаевай, Владимир Петоновой, Дамба Жалсаревай, монгол уран зохиолшо Сономын Удвалай гар бэшгүүд, шүлэглэмэл автографууд байна.

на. Бэшэгэйн һүүлдэ - фото зураг; гоё буряад торгон дэгэлтэй, мүнгэн хутага зүүнхэй, үбсүүн дээрэнэ Ажалай Баатарай алтан одон яларна.

40 жэлэй урда тээ бэшэһэн бэшэг... Энэ бэшэг уншажа байхада, Цокто Номтовичой багшалһан намтарай хуудаһанууд элээр ирагдажа байһандал адли байгаа һэн. Ямар һайханаар, дулааханаар хамта хүдэлһэн багшанар тухайгаа хэлэнэб, ямар сэсэн үгэнүүдыс саашадаа хүдэлхэ багшанарта зориулнаб:

«Наһан ошооһыс һаа, сэдхэл залуу ябаха шухала. Энэ хургуулин коллектив минии булэ

«Буряад үнэн» сониндой 90 жэлэй ойдо

ҮНЭТЭЙ СЭНТЭЙ АЛТАН ЖАСА

ДАЛАДАХИ онуудай эхиндэ «Буряад үнэн» сониндо хүдэлжэ захалхадан, Циден Цыбудеевич Цыбудеев – ахамад редактор, Мүнхэ Нимаев – редакторай орлогшо, Бата Будаевич Дашиев – харюусалгата секретарь, Долгор Жугдуровна Жугдурова – пропаганда болон агитациин, Талсан Ямпирович Цыреторов – партийна ажабайдалай, Бата Аюшеевич Гылыков – хүдөө ажыхын, Сержуня Иннокентьевна Бардамова – промышленна, Рабдан Цыбикович Цыбиков – соёлой ба

хургуулин, Доржи Осорович Эрдынеев – Советүүдэй хүдэлмэриин, Бальжэн Ширапович Ванчиков – бэйшээгэй, Бадма Тибашкеевич Цыремпилов – мэдээсэлэй, Раднажаб Бадмаевич Бимбаев оршуулгын таһагууды даагшанар байһан юм. Эдэмнай оул-

тадаа намай гэшүүд, дүриэл эхтэй, хургууды худартай, баян намтартай хүнүүд, жэнхэн буряад хэлэн дээрэ гарадаг сониндой ёһотойл алтан жаса гэжэ тоологдодог хэн.

ДОЛГОР басаган 1920 оной түмэр сагаан Бишэн жэлэй намарай һүүд улара харын 12-то Агын тойрогой Хойто-Ага нютагта малшан Гармын Жүгдэрэй бүлэдэ түрэн байгаа. Эхэн - Ринчинэй Гадагма хадаа Урда-Аргалиһаа гарбалтай хэн. Эжын 5 хээли болоһон юм: Радна эгэшэ, Ракша, Долгор, Намажаб, табалахын нялха нарайгаар тамдирхан байгаа. Долгор басаганай ароотай боложо ябахада, эсэгэн хүндөөр үбшэлжэ, наһа бараа хэн.

Д.Жугдурова

...Табтаанайн хургуулида багшалһан, удаань Дулдаргын районой арадай гэгээрэлэй таһагы даагшаар хүдэлһэн ахань - лейтенант Ракша Жугдурон Эсэгын дайнда 1943 оной август харада баатарай үхэлөөр унажа, Украинын ССР-эй Сумской можын Миропольско районой Могрица нуурин шадар хүдөөлүүлгэдэ хэн...

Ахаяа дахажа ябаһан Долгор басаган 1937 ондо Табтаанайн долоон жэлэй хургуули дүүргээд, нютагтаа элдэб ажал хэһэн байгаа.

Газетын яажа гаргагдагыг огто мэдэхгүй залуу басаган 1942 оной зун «Агинская правда» газетэд хүдэлхээ ороо хэн. Тэрэ ажалда ороһоор лэ корреспондент, харюусалгата секретарь болоһон юм. Ушарын гэдэл, тийхэ үедэ оройдоол гурбан хүн хүдэлхэ: Петр Шеломенцев - редактор, Нина Шустова - корректор, Долгор Жугдурова корреспондент, харюусалгата секретарь байгаа. Типографиданьшы гурбан хүн ажалладаг хэн.

Москвада газетын хүдэлмэрилэгшэдэй 6 харын курсада һуража байхадаа, Д.Жугдурова Илалтын үдэрыг утгаа хэн. Оройдоол нислэл хотодо ямар ехэ баярай болоһы тэрэ бүхы наһан соогоо мартадаггүй бэлэй.

Долгор Жугдуровна 1946 онһоо 1948 он болотор Агын тойрогһоо «Забайкальский рабочий» газетын тусхай корреспондентээр хүдэлөө хэн.

Партийн Шэтын обкомой зууршалгаар Д.Ж.Жугдурова 1948 ондо Хабаровскийн дээдэ партийна хургуулида эльгээгдэ хэн. Буряад оронһоо Цыремпил Митыпов, Дамби Дугаров, Мүнхэ Нимаев, Сержуня Бардамова болон бусадтай хамта һураба. Тэдэнэр талаан бэлигтэй журналистнууд байһан юм. Хожомоо тэдэ олоонитгэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй хүтэлбэрлэгшэдөөр хүдэлөө хэн.

Пургуулиа дүүргээд, Д.Жугдурова 1950 оной октябрь хараһаа «Буряад үнэн» газетэд хүдэлхээ ороо хэн. Тэрэ үедэ Бадарма Аюшеевич Очиров редактор байһан юм. Редакциин хүдөө ажыхын, соёлой, пропаганда болон агитациин таһагууды даагшаар, ахалагша корреспондентээр, юрын корреспондентээр 45 жэл соо хүдэлбэ. Энэ хадаа наһанайн нангин хэрэг болоһон юм. Тийхэдэ тэрэ республикынгаа бүхы аймагуудаар ябажа, ажыхынуудай хүтэлбэрлэгшэдые, ажалай түрүүшүүдые, юрын хүнүүды таниха, мэдэхэ болоһон байгаа. Таһагтань ажалладаг залуу хүбүүд, басагадта хургаал заабари үгэжэ, ёһотойл журналист болоходонь, ехэ үүргэ нүлөө үзүүлдэг хэн.

Д.Ж.Жугдурова ниитын-политическэ темээр бэлигтэй бэрхэ оршуулагша байһан юм. Наһанайнгаа амаралтада гарахадаа, гараа хабсараад һуугаагүй. Буряадай Эрдэмэй түбтэ орожо, хэдэн экспедицидэ ябалсажа, ехэ материал суглуулаад, тушааһан байгаа. Эрдэмтэдэй кандидатай, докторой диссертацинууды бэшэхэдэнь, тэдэнь туһа нэмэри болоһоншы байха.

Ракша ахынгаа хаана баатарай үхэлөөр унаһы, хаана хүдөөлүүлгэдэнь мэдэхгүй байһан Долгор Жугдуровна тэрэнэй мүр сараанышы наа, бэдэрхын тула эрдэмэй

хүрэлэнһээ ажалһаа гаража, Москва шадархи Подольск хото зориуга ошожо, СССР-эй Оборонын министрствын Түбэй архивта һуужа хүдэлһэн байгаа.

Эндэ суглуулһан материалнуудаа согсолжо, олон тоото очеркнүүды бэшэжэ, республикынгаа сонинуудта толилуулһанайнгаа, радио ба телевиденээр дамжуулһанайнгаа түлөө Буряадай Журналистнуудай холбооний шангуудта хүртөө хэн. Агуу Илалтын 50 жэлэй ойдо зориулагдаһан конкурсдо Д.Ж.Жугдурова мүн лэ лауреадуудай тоодо ороо бэлэй.

Буряадай журналистикын ветеран Долгор Жугдуровна Жугдурова «Хуби заяан» гэхэн түүхэ-баримтата тобишо мэдээнүүдһээ бүридүүлгэдэһэн ном бэшэжэ, 1998 оной зун Буряадай Эрдэмэй түбэй хэблэлээр барлуулан гаргуулаа хэн.

Фронт мордохон сэрэгшэд тухай, Забайкалийн морин сэрэгшэд тухай, шуһата дайн байлдаанууд тухай баримта мэдээнүүд, дурсалганууд, статьянууд, баяртай, гаһуудалтай бэшгүүд, сэрэгэй газетэнүүдэй мэдээсэлнүүд, дайнаа бусаагүй сэрэгшэдэй нэрэнүүд энэ номдо хабсаргаданхай.

Дайнай газар дээрһээ бусажа эрэггүй Агын автономито тойрогой 300 шахуу сэрэгшэдэй, Буряад ороной, Шэтэ можын 60-аад хүнэй нэрэнүүды Долгор Жугдуровна элирүүлжэ, ном соогоо мүнхэлһэн байгаа. Нэгэшы хүнэй нэры элирүүлжэ, түрэл гаралдань мэдээжэ болгохо гээшэ бэлэн хэрэг бэшэл даа. Дайнай хүшэр зам гаталаад, амгалан ажал дээрэ шалгарһан хүнүүды эгшэмнай анхаралһаа алдангүй, ном соогоо оруулһанын һайшаалтай. Энлэхээ олохон баримта мэдээнүүдын Шэтэ можын, Агын тойрогой, Буряад ороной «Дурасхаалай дэбтэрнүүдтэ» оруулагдаһынь мартаха ёһогүйди.

Суута эмшэн Сульгим (Александр) Бадмаев, мэдээжэ врач Дарижаб Ракшаин, арадай багшанар Лодон Линховоин, Ананда Аюрзанийн, Дугар Мижидон тухай Долгор Жугдуровагай бэшэһэн очеркнүүд «Буряадай элигтэ ехэ ажал ябуулагшад» гэхэн суглуулбаринуудай ботинуудта оруулагданхай.

Үнэн сэхэ зантай, элэхи үүсхэлтэй коммунистыг сугтаа хүдэлдэг нүхэдэнь редакциин гэшүүнээр, редакциин партийна эхин эмхин секретаряар, секретариин орлогшоор, профсоюзай комитедэй түрүүлэгшээр нэгэнтэ бэшэ һунгадаг хэн. Шударгы бэрхэ ажалаараа тэрэ ажалһадай депутатуудай Агын районно, республикын ниислэл хотын Советскэ районно болон Улаан-Удын городской Советүүдэй депутадар һунгагдаһан байгаа.

Буряад оронойгоо соёл болбосоро-

лые, буряад арадай хэлэ, түүхэ, ёһо заншал хүгжөөлгэдэ габыятай байһанайнгаа түлөө Долгор Жугдуровна Жугдурова «Буряад Республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн, республикын Журналистнуудай холбооной Ярослав Гашегай нэрэмжэтэ шангай лауреат болоһон алдартай.

ХОРИДОХИ онуудай эхиндэ алтан дэлхэйдэ мүнхэлһэн, Сэлэнгын аймагай Бургаастай нютагта тоонтотой Бата Аюшеевич Гылыков үнэн сэхэ коммунист байһан дээрһээ Совет засагай, Коммунист партиин хургаал заабариин бүхы наһан соогоо нангинаар сахижа, жэншэдгүй һайнаар бэсүүлжэ ябаһан хүн хэн даа.

Б.А.Гылыков Новоселенгинск тосхоной хургуулида тоо бодолгын багшаар хүдэлжэ, ажалайнгаа намтар эхилээ хэн.

Партийн райкомдо хүдэлжэ байһан дээрһээ бронёор үлөөгдэжэ, Эсэгын дайнда хабаадаагүйшы наа, коммунист Гылыков ара талада үнэн шударгыгаар ажаллажа, «Бүхы юумэ – фронтдо, бүхы юумэ – илалтада!» гэхэн дүлэтэ уряа доро үргэн нитэ арад түмэниэ элсүүлэн хабаадуулжа, Илалтын үдэры дүтэлүүлхэ хэрэгтэ гуритой хубитаяа оруулһан байгаа. Уданшыггүй партиин обком урагшаа ханаатай, сэхэ сэбэр зантай, ажалай баян дүршэлтэй Бата Аюшеевич Гылыковы ВКП(б)-гэй Хяагтын райкомой нэгэдэхи секретаряар дэбжүүлһэн юм. Тэрэнэй эндэ хүдэлхэ үедэ аймагай хүдөө ажыхы, промышленна үйлдэбэри яһала амжалтатыйгаар хүгжэһэн, арадай гэгээрэлэй, соёлой эмхи зургаанууд мүн лэ урагшаа дабшаһан байгаа. Эдэ бүгэдэйн ашаар дайнай үедэ ехэ хандаралда, уналда ороһон арадай ажыхы түргөөр хэрэгсэдэ хэн. Тийгэжэ Хяагтын аймаг республика дотор дэлгэрһэн социалист мүрысөөндэ хэдэ дахин шалгаржа гараһаншы байха. Аймагай хүдөө ажыхын түрүүшүүд Бүхэсоюзна выставкэдэ хабаадаха эрхэдэ хүртэһэн юм.

Тэрэ үедэ партийна хүдэлмэрилэгшэдые нэгэ газартань удаан хүдэлгэдэггүй байһан гээшэ. Ушар имэхээ КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Дээдэ партийна хургуули дүүргэжэ ерэхэн Андрей Урухсевич Модогоевы Бата Аюшеевич Гылыковэй орондо партиин Хяагтын райкомой нэгэдэхи секретаряар табиһан байгаа.

Тийгэжэ Б.А.Гылыков журналистын замда гараһан намтартай. Түрүүшээр «Бурят-Монгольская правда» газетэдэ партийна ажабайдалай таһагы даагшаар табигдаа хэн. Удаань тэрэ «Буряад-Монголой үнэн» сониндой хүдөө ажыхын таһагы даагшаар хүдэлбэ. Энэ таһагта хүдэлхэдөө, тэрэ залуу олон хубүүд, басагадые хургажа гаргаа бэлэй. Хэжэнгэһээ гарбалтай Мижит-Цырен Намжилов, Эдэдэ тоонтотой Тама-Сүрэн Гармаев, Баргажан нютагтай Владимир Жигжитовтэй хамта эгээл удаан саг соо хүдэлһэн юм. Таһагы даагша залуу хубүүдтээ эсэгэ мэтээр хандадаг, ойлгоогүй юумынь зохидоор заажа үгэдэг байһан гээшэ. Хүдөө нотаг командировкодо гарахадань, ямар юумэндэ гол анхаралаа хандуулаха гэжэ хэлэжэ үгэдэг байгаа. Юу хэхэ, яаха байһанаа ойлгоод гарахада, таһагай хүдэлмэрилэгшэдтэ амар байдаг хааб даа.

- Зургаан хуудаһа бэшэхэ үдэрийнгөө нормо дүүргэгүй һаамнай, таһагы даагша маанэдые гашаидажа, хараажа байдаггүй, үсэгэлдэр хээгүй юумээ мүнөөдэр тушаагаарай гэхэ. Тийхэдэнь бидэ үгэ дуугүйгөөр даабарья дүүргэдэг хэмди. Бата Аюшеевичэй эсэгэ мэтээр хургаһанай, заһанай ашаар журналист болооб гэжэ досоогоо дулааханаар дурсажа, ханажа ябагшаб, - гэжэ Россиин Журналистнуудай холбооной гэшүүн, республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ

Б.Гылыков

Владимир Доржиевич Жигжитов хөөрэнэ.

- Комсомолой Хэжэнгын райкомдо, Хэжэнгын дунда хургуулида ажаллаһанай һүүлээр 70-дахы онуудай эхиндэ «Буряад үнэндэ» хүдэлхээ ороо хэм. Редакциин хүдөө ажыхын таһагта ажаллажа эхилбэб. Эндэ Бата Аюшеевичэй харууһан доро журналистын ажалаа захалһан хүм. Тийхэдэ энэ таһагай бусад хүдэлмэрилэгшэдтэй эбтэй эетэйгээр ажалладаг хэмди. Тийхэдэ дайнай ветеранууд Намдаг Цыбеночич Цыбеночтэй, Галан Данзанович Данзановтай, Антон Ламажапович Мангаевтай, Цыбан-Доржо Найданович Дугаровтай, Цымжит Цыдыпович Цыдыповтэй, Бата Будаевич Дашиевтай хамта ажаллаха золтой байһан гээшэб. Пайндэрнүүдэй үедэ эдэнэй орден, медальнуудаа ханхинуулаһаар, ялоруулаһаар ерэхэдэнь, хүрөөтэйшы, гоёшы, омогорхооршы байдаг хэн даа. Тэдэ залуушүүдда ехэл энхэргэн зөөлэхэнөөр хандадаг бэлэй. Ормогложо бэшэһэн юумынь таһагы даагшаһаа гадна, ондоошы хүнүүд заһаад үгэхэ. Мүнөө тэрэ үеы ханахада, аха нүхэдөө сэдхэлдэ дулааханаар хандадагди, - гэжэ «Буряад Республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ» Далай Шагдарович Хубигуев дурсана.

Бата Аюшеевич Валентина Алексеевна Гылыковтэнэй үнэр баян бүлэ дүрбэн үхибүүтэй болоһон гээшэ. Үхибүүдын булгадаа шахуу тоо бодолгоор, физикээр һонирходог, уянгата шүлэгтэй, уран зурагай, аялга хүгжэмэй абьяас шуналда абтадаг байһан юм. 1949 ондо түрэнхэн ехэ басаган Любэнь – олон жэлдэ республикын дайнай болон ажалай ветерануудой госпиталиин пульмонологиин таһагы даагшаар хүдэлһэн Любовь Батуевна Гылыкова иигэжэ хөөрэнэ:

- Эхэ эсэгынгэ энхэрэл оролдоогоор бидэ ехэнүүд болообди. Намда бии байгаа бүхы һайн юумэ эсэгэнэ абһанби гэжэ ханагшаб. Эсэгэмнай гоёор зурадаг, шүлэг зохиодог хэн. Экономист мэргэжэлтэй эжимнай эрилтэ ехэтэй, гэбэшы эльгэ нимгэнтэй хүн байһан юм. Эсэхэ, оёходоо уран гартай, гэр байраа жэншэдгүй һайнаар байлдадаг хэн даа. Ямар амтатай эдэ хоол бэлдэдэг гээшэ хэм. Гая Гена хоёрнай техническэ дээдэ хургуулида орожо, радиофизигүүд болоо хэн. Володя дүүмнай радио-хабсаргаша юм. Мүнөө бидэ, үхибүүдын, аша эзэнэрын эхэ эсэгынгэ дурасхаалы нангинаар сахижа ябахы оролдонолди даа.

Тиин мүнөө, түрэл сонинойнгоо 90 жэлэй ойдо бэлдэжэ байха үедэ, аха нүхэдэймнай аруун һайхан дурасхаал, алтан гуурһанайн хурдан түргэн гүйдэл залуу үетэндэ үльгэр жэшэ болохынь үрэхэ байнабди.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист.

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ найн дураараа орохоор 350 жэлэй ойдо

(Үргэлжлэл. Эхинийн урдахи дугаарта).

ХҮШЭР НҮҮДЭЛ

Хэрбэээ найнаар бодомжолжо үзэхэд, тэрэ холын сагнаа эхилээд, ная болотор Баргажан нютагнай бүтүү шэдхэ нютаг байһан гэшэ аабза. Хойто ба урда зүгһөө Баргажанай, Икаадай хаданууд хабшан холболдоһон багахан талмайтай Баргажанай гол гэшэл даа. Сибирь дээгүүр нэтэ гаргагдаһан харгынудһаа, баригдаһан хотонуудһаа, болошог, «Ехэ дэлхэйһээ» эхээр таһаранги, хүгжэлтын талаар бэшэ аймагуудһаа нилээн хожомдонги нютаг байһан даа. Баргажан нютаг энэ сагай болотор муу харгытайгаараа бул-танда мэдээжэ.

Иимэ бүтүү, холын хизарта зөөжэ ерээд байһанаа зарим хүнүүднэй хүсдөөр ойлгоошьегүй, энэ нютагтаа дурлаһаншье байжа болоо. Зүгөөр гүнзэгы бодолтойшуулынь, бэрхшүүлүнь бүри саашаа Ярууна, Шэтын хоймор, Ага руу, шадаал наа Монгол орондоо дахин бусажа ерэхээр хүсэлэнтэй байгаа гэхэ. Юундэб гэхэдэ, баруун зүгһөө зөөжэ ерэхэн хасагууд бүришье олошоржо, баргажанай буряадууды Шитхан, Үүрэг, Сүбэ һууринуудһаа хашажа, хадын горходгүй Хабаржаан, Харауһан, Топика тээшэнь түлхибэ.

Баргажанай тайшаагай ахань ябаһан Хамнайн Субаан үнинэй ханаһан бодолоо эсэгэ дүү хүбүүн хоёртоо хөөрөжэ, хахад албата хүнүүдэ абаашаад, Гаарга мүрэнэй эрьедэхи зүргэ харгыгаар, Баунтын хадаар ба Яруунын тайгаар Шэтын хоймор тээшэ зөөжэ ошоо бэлэй.

Мүн тэрэ үеэр Баунтын хаданууд соо алтанай уурхайнууд һаял нээгдэжэ эхилһэн байгаа. Гааргын халуун аршаанһаа эхилээд, Подикаад ба Карафтид хүрэтэр 100 гаран модоной зайда шэнэ харгы татагдаба.

Харин Хамнайн Сахарэнэ харгынь үшөө саашань Шэтэ хото хүрэтэр татуулхаар оролдолго гаргаашье һаань бүтэбэгүй. Алтанай уурхайнуудһаа саашань нүүдэллэдэ шэнээр зүргэ харгы гаргаха баатай болоно. Иимэ ехэ ажал нүүдэллэдэ нилээн һаад болоо бээ. Богонихон зунай болзорто хэдышье оролдобол, Баунтага гаталаад, Яруунын Тэлэмбэ нуур хүрэхэдэнь, түрүүшын саһан сагнаа урид орожо, нүүдэллэдэ ехэ ядаралда ороһон, гарзалһан, үбшэндэ

нэрбэгдэн нүгшэһэн ушарнуудшье болоһон гэлсэдэг.

Үнэхөөрөөшье, тэрэ холын үе сагай нүүдэллэ хүнүүдэй үдэр бүхэнэй хүндэ ажал тухай бодомжолоод үзэхэдэ, тэдэнэр ямар ехэ гасалан, зоболон, барагдашагүй хохидол гаталжа гараһан хүнүүд гэшэб даа! Урдаа үхэр малаа тууһан, хойноо үри хүүгэдээ, үлбэр тулюур, үтэлһэн зоноо дахууһан, тэрэһээ гадна бүхы гэрэй хэрэгсэлнүүд ба эдэ хоолой зүйл һогной (волокуша) дээрэ ашанхай ябадаг байгаа ха юм. Энэ хүшэр нүүдэл тухай Мутуев Дарма (Борсой шонотогой) гэжэ хүн 1950 гаран онуудаар Саһандай нютагта намда хөөрөө һэн. Теэд тэрэми Баргажанай нүүдэллэдэ саашанхи зам тухай мэдэхгүй байгаал даа.

Гэбэшье, энэ хүн Дашын Аюшын үшөө нэгэ һонин ушаралта ябадал тухай хөөрөө бэлэй. Хамнайн Субаан нүүдэлдэ бэлдэхэдэ, тэдэниие ямар хүндэ харгы зам ба оршон байдал хүлээнб гэжэ найнаар ойлгоһон байгаа ха. Тийхэдэ тэрэ холын харгыда хани нүхэр, тэдхэмжэ болгон эгээл хүсэтэй, шаб гэмэ залуу хүбүүдые абажа ябаһан гэлсэдэг.

БАРГАЖАНАЙ БҮХЭ

Тэдэнэй дунда Дашын Аюша оролсоһон байгаа ха. Баргажанай нүүдэллэдэ түрүү үблөө Тэлэмбэ нютагта үнгэргэхэ баатай болоһон юм. Нютагай зоной тэдхэмжээр яһала урагшатай үбэлжэжэ, шэнэ ногоон дээрэ адуу малаа гаргажа шадаһан гэдэг. Тэрэ зундаа буряад арадай ёһо заншалаар, зунай найр Сурхарбаан Тэлэмбэ нютагта болоһон ха. Энэ найр нааданда баргажанайхид өөрингөө бүхэ барилдаашадые табихаар хашаланда ороһон юм. Тэдэнэ соонь залуухан хүбүүн Дашын Аюша оролсожо, бүхэ барилдаанда хабаадаха ёһотой болобо. Тэрэ яһала урагшатай барилдажа, һүүлэй һүүлдэ Хориин сууга бүхэ барилдаашантай барилдаха болобол даа. Түрүүшээр Хориин бүхэ Баргажанай залуухан хүбүүе баһангыар аашалһан, тэрэниие даража буухаар хэды дахин нэдэлгэ гаргаад, гартаа абажа шадаагүй. Хэды тийгэбэшье Баргажанай хүбүүн гансата хам орожо бахардуулан, ташаан дээрэ абажа шадаад, газардуулаа гэлсэдэг. Дашын Аюшын энэ илалтань эгээ түрүүшын, тэндэл «Баргажанай бүхэ» гэжэ

нэрэтэй болоо юм. Яруунайхидай түрүүшынхид барилдаад, хайшан гээд сууга бүхые илабаш гэжэ асуухадань, Аюша хэлэхэн: «Бархан - ууладаа, бүхы нютагайнгаа сабдагуудта мүргөөд, тэдэнэй туһаламжаар илалта туйлаб», - гэжэ харюусаа хаш. Энэ илалтаһаа хожомын Дашын Аюша Баргажанай бүхэ барилдаашан гэжэ Яруунаар, Хоридо ба Ага хүрэтэр суурхаһан юм.

Энэ нүүдэл тухай ямаршье ном, газетэ болон журналнууд соо түүхын баримтанууд болон бэшэгдээгүй байдаг.

Харин һүүлшын жэлнүүдтэ Хитадай Шэнэхээн нютагһаа, Монголһоо олон буряадууд аяншалан ержэ, уг гарбалнай, анханай эхэ нютагнай Баргажан байһан гэжэ хөөрэдэг. Магадгүй, тэдэнэр Хамнайн Субаанай ударидалга доро зөөжэ ошоһон зоной үри хаданарын байжа болоо. Энэ нүүдэл тухай олон жэлнүүд соо мартагдаа. Баргажан голдоо үлээшэд яһала амгалан ажаһуудаг, үдэхэн ба баяжаһан

ондоо нютагуудаар тамаржа ябадаг юм. Гадна бишни буянтай, бурхатай газарнуудаар ябажа, үхибүүтэй болохын мүргэл хэжэ эрэхэмни», - гэдэ. Тэдэнэр залуугаар гэрлэхэн аад, хэдэн жэлнүүд соо уригүй бэлэй.

Харин Дашын Аюша нютагайнхидтаа баярые хүргөөд, битнай танаа хашангүй ондоо нютагта ошожо ажаһуухамни гэдэ. Хоёр бүдүүн баяшуудлаа нэбхүүлтэй газарнуудаа найнаар сабшахыень хүсөөд, Дэрээн нютаг зөөһөн ха. Энэ хөөрэлдөөнэй хожомын Арсаланай Хубраг арбаад гаран жэл Эгэтын ба Монголой дасануудта һураһан, мүн даяанша (паломник) лама боложо, Түгэд орон ошожо ерэхэн ха.

Тийхэдэ бүхы Хубрагтай үри хаданарай үеын үедэ үнэр баян, үри хүүгэдээр дүүрэн ажаһуухын түлөө мүргэл хэжэ эрэхэб гэдэг һэн. Үгэнь тудаж, хойно хойноһоонь зургаан хүбүүн ба хоёр басаган түрөө юм.

«БАРХАН ууладаа, бүхы нютагайнгаа сабдагуудта мүргөөд, тэдэнэй туһаламжаар илалта туйлаб»

гээшэ. Илангаяа Харамодоной сомоной Саһандай нютагта аалин даруу зантай, ажалша бүхэриг Басай шонотогойхид эхээр үдэхэн, баяжаһан юм.

Саһандайа хоёр бүдүүн баян басайшуул ажаһуудаг байгаа. Зүүн тээнэ Дашибалай Базартан, баруун захадань Бардаагай Арабсалтан гэдэгүүд. Базарай үхэр малаа үбэлэй сагта бэлшээрэдэ Хүтэрхэй өөдэ гаргахадань, түрүүшын үхэр Хүнтэйдэ, һүүлшын үхэр һаял хотонһоо гарадаг байһан гэлсэдэг. Бардаагай Арабсал үхэрнүүдээрэ адлишуу аад, адаһаараа үлэдэг байгаа хаш. Дунда Саһандайа дундахан шадалтай басайшуул: Арсаланай Хубраг, Будайн Шагжа, Бүүбэйн Шагжа, Цыренов Үлзэйтэ ажаһуудаг байгаа. Баяшуул сабшалангаа үтэгжүүлдэг, тэдэнэй буусанууд мүнөөшье үдхэн ногоогоо ургууллаар.

18-дахы зуун жэлэй һүүлээрнь зоной тоо олошоржо, газар буусанууд хэрэгтэй болоо ха. Ульгам ухаатай, урагшаа һанаатай, саагуур бодолтой сээшүүлүнь Баргажан голдоо багтахаяа болихо сагай зайлашагүй ерэхые ойлгодог, хэмжээнүүдые абахаяа оролдодог байгаа ха.

Илангаяа энэ асуудалаар Дашын Аюша бодомжолжо ябадаг байһан. Даб дээрэ Дэрээн нютагта газар хэлсэжэ олоод, тийшээ зөөжэ ошоһон байдаг. Зоонхын урда Саһандай нютагайнхидтаа зорюута хэлээ гэдэг: «Үхибүүднэ олон болоо, намдатнай газар хэрэгтэй болобо. Хэн ямар газараа хубаалсаха шадалтайб, тэрэнэ хэлэхэ болобот».

ХУБРАГТАН ИИГЭЖЭ ҮНЭРЖӨӨ НЭН

Ехэ баяшуулынь Пэбхүүлтэйшэг газарнуудаа заажа үгөө, харин Арсаланай Хубраг найн газараа дурадхаа гэхэ. Энээндэнь Бүтэд һамганинь дурегүй байхадань, гэрэй эзэн иигэжэ харюусаа гэдэг: «Хүндэ үгэбэл-һайниие, үгыһаа, үгэнгүй байһаниинь дээрэ. Дашын Аюша энэ газараа эдлэжэ һууха хүн бэшэ. Тэрэнэй ухаан бодолынь

ябадалынь харгын тонуулашадта мэдэгдэжэ, бүхы зөөриень хулуугаа гэдэг. Тэдэнэр хулгайда ороод, зарим зөөриен хаартаар тэхэрюулхэ һэдэлгэтэй наадажа, үлэхэн мүнгээе, унажа ябаһан ба ашаанай моридтойгоо алдаба.

Энэхэн үеэр Дашын Аюша хаанаһаа би болоһон юм – мэдэхын аргагүй. Тэрэ баргажанайхид зөөриен, моридоо хаартада сула алдаба гэжэ дуулаад, тэрэ хаарташадые хашажа, унажа ябаһан моридыень гертээ хүрэхэ мүнгыень тэхэрюулээ гэхэ. Энэ ушарые Кузьминай Цыдэб өөрөө хөөрэдэг байһан юм. Шэтэ хотонһоо эхилээд, Дотор Монгол, Манжуур, Хитад орон хүрэтэр ябадалтай байһан Дашын Аюша элдэбын хүнүүдээр хөөрэлдэдэг байһан дээрэхэ дэлхэй дээрэ юунэй боложо байһаниие ойлгодог байгаа хаш. Тиймэхэ ямар сагай ерэхээ байһые тухайлхаар болоһон байгаа ха.

Энэ үеэр дэлхэйн 1-дэхи дайнай үнэр, угаан гаража эхилһэн, Орос гүрэн соо Октябриин хубисхалай зайлашагүй дүтэлжэ байһаниинь Зүүн зүгтэ яһала ойлгосотой болоһон байгаа һэн. Иимэ сагай дүтэлхэдэ, Дашын Аюшын урда зүг, Монгол орон тээшэ нүүдэл хэхээр һанал бодолынь унтаршоол бээ. Шэнэ сагай ерэхэдэ, үгытэй ядуу хүнүүд засагаа гартаа абахые, баян

САҺАНДАЙШУУЛ сагай хатууе дабажа гараһан

Гансашье Аргадынгаа хүнүүдэй түүхые мэдэхэһээ гадна, дээдэ Аргадын ородуудай түүхэ найн мэдэжэ, тэдэниие гайхуулдаг байгаа. Харин иимэ гайхалтай хүнэй сэнтэй хөөрөөн хабтагайшье саарһан дээрэ бэшэгдээгүйень ехэ халагламаар юм.

Тэрэ үедэ дан бага балшар, гүлмэр гэнэн ябагдаал даа.

1800 гаран онуудаар Баргажанһаа Шэтэ ошоһон харгы морин тэргээр ябахар болоо һэн. Шэтэ хото хүрбэл, түмэр харгыда гарахадаа, баргажанайхид «ехэ дэлхэйтэй» нягта холбоотой болоо юм. Дасанай ламанууд, мүн һургуули дүүргэһэн юрын зоншье саашаа эрдэмэ үшөө дээшлүүлхэ аргатай болобо. Аралжаа наймаа эрхилэгшэд олошорһон, олзо орошынгоо элбэг байхадань ябадалынь бүришье үргэдөө юм бээ.

ДАШЫН АЮША АБАРҢАН БЭЛЭЙ

Аргадын Кузьминай Цыдэб ба Хубрагай Кахмаан хоёр хамтаран, аралжаа наймаагаар урда зүгэй ороноудаар ябадалтай болоһон ха. Тэдэнэй олзотой

үгытэй хоёрой дундахы илгань угаагдажа, хүн бүхэн адли эрхэтэй, тэгшэ ажабайдалтай болохые олоншоог зон хүсэдэг ба найшаадаг байгаа хаш.

Иимэ сагай ерэхые ойлгоһон Саһандайн баян басайшуул бүхы үхэр малаа, газараа хубалдажа, хороожо эхилһэн байгаа. Тэдэнэй тоодо Арсаланай Хубраг даяншалжа ябахадань, гансашье өөрингөө бэшэ, мүн баһа зузааншаг Дашабалай Базар хадамайнгаа зөөриие сула һалгаалсаһан гэлсэдэг. Энээн дээрэхэ нэгэшье баян Саһандай сооһоо нударган баянай тоодо оронгүйгөөр, шэнэ сагые угтажа, шэнээр ажабайдалаа зоёһон байдаг.

Октябриин хубисхалай, шэрүүн сагай хубилалтые ямаршье шархагүй дабажа гарахадаа, Саһандайшуул нютагайнгаа эрхим хүбүүн Дашын Аюшын ябуулан ойлгууламжын хүдэлмэриие, тэрэнэй үзүүлһэн нүлөөнь зүбөөр ойлгоһон, сэгнэхэн болоно.

Даша-Нима ХОБРАКОВ.

Саһандай, Баргажан нютаг.

Октябрийн 1 – Наһажаал зоной уласхоорондын үдэр

МАРТАГДАШАГҮЙ УУЛЗАЛГАНУУД

ООН-ой шийдхэбэрээр Наһажаал зоной уласхоорондын үдэр 1991 ондо тогтоогдоһон гэшэ. Үндэр наһатайшуулай энэ һайндэр 1992 онһоо Россин Федерацида үнгэргэгдэжэ эхилэ һэн.

Забайкалин хизаарай Агын Бурядай тойрогһоо Буряад Республикада байдаг Саг үргэлжын түлөөлэгтэ эмхи нютагайнгаа аха захатание октябрийн 1-дэ суглуулжа, Наһажаал зоной уласхоорондын үдэры тэмдэглэбэ. Дайнай болон ара талын ажалай ветеранууд, арадай ажахын элдэб һалбаринуудта хүдэлжэ, наһанайнгаа амаралтада гарагшад түлөөлэгтэ эмхиин байшанда сугларһан байгаа. Наһатай зон иигэжэ уулзахадаа, һонин һорьмойгоо хөөрлэдэхэе гадна, сэдхэлдээ мартагдашагүй дурасхал үлөөдэг юм. Теэд энээнһээ үнэтэй юун байхаб даа.

Байгуулагдаһаар 50 жэлэйнгээ алдарта оёе һайндэрлэхээ байһан Бурядай телевидениин буряад дамжуулгануудай редакциин ахамад редактор **Баяр Дамбаринчинов** энэ уулзалгыг хүтэлбэ.

Түлөөлэгтэ эмхиин хүтэлбэрлэгшэ **Батоцырен Цыдендоржиевич Дашибалов** уулзалга нээхэдэ, Забайкалин хизаарай Правительствын

Түрүүлэгшын орлогшо, Агын тойрогой Захиргаанай толгойлогшо **Сокто Бальжинмаевич Мажиевай** зүгһөө, өөрынгөө үмэнһөө эндэ суглараад байһан аха захатанаа халуунаар амаршалаад, энхэ элүүр, амгалан тайбан, хүнгэн сарюун, бурхантай буянтай ябахыень үрээбэ. Таанадай ажаябадал нэрэ хүндэдэ хүртэмөөр лэ. Тойрогойнгоо, Буряад ороной социально-экономическа хүгжэлтэдэ ехэ хубитаяа оруулһан байнат. Таанадай эрдэм мэдсэ, ухаан бодол, дүй дүршэл саашанхи үетэндэ үльгэр жэшээ боложо үгэхэл. Энхэ мэндэ, ута наһатай, удаан жаргалтай ябахыетнай таанадта хүсэнэб.

Дайнай болон ажалай ветеран, хэлэ бэшгэй эрдэмэй доктор, профессор, 87-той болоошые наа, «Хидан Монголой хамнигадай отог» гэжэ ээлжээтэ, 26-дахин номоо энэ жэлдэ гаргуулһан **Дашинима Галданович Дамдинов** үгэ хэлэхэдэ, нютагайхидаа наһажаал зоной үдэрөөр, багшанарай һайндэрөөр гүн сэдхэлһээ халуунаар амаршалаад, «Бууралхан сагаан Саяанаа...» гэжэ дуу сугларагшадта бэлэглэбэ.

Агын алтан гургалдай гэжэ алдаршанан арадай дуушан, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ **Буда-**

Ханда Тарбаевна Дашиева аглаг һайхан нютагаа суурхуулһан дуугаа наһатай зондо зорюулжа, нэрэмэ халуун алыга ташалгаар угтагдаа.

Ага найман эсэрын нютагаархидай эблэлэй түрүүлэгшэ, дүрэ булалдалгын барилдаагаар тренер, уласхоорондын классай спортын мастер **Жамса Жалсанович Лхамажанов** энэ һайндэрөөр аба эжынэрээ, ахай абгайнараа амаршалхадаа, юртэмсэ дэлхэйн бүхы һайн һайхание үрээхэ зуураа, тренерүүд Мүнхэ Цыдыпов, Мүнхэ Мункожаргаловай ажал хэрэгүүд тухай, мүн һүүлэй 5-6 жэлэй хугасаа соо Кыргызстанай суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, Ази түбин чемпион болоһон, дэлхэйн чемпионатта хүрэл медальда хүртэһэн Кыргызэй спортын габьяата мастер **Базар Базаргуруев** тухай тобохоноор хөөрбэ. Гаһар хүсэтэй, гоё һайхан арга дүрэтэй барилдаа-

ша хүбүүмнай үшөө гурбан ехэ мурьсөөндэ хабаадахадаа, 2012 ондо Лондоной Олимпиадада хабаадаха лицензи абаха аабза гэжэ найдажа байһанаа **Жамса Жалсанович** мэдүүлбэ. Орон нютагаа алдаршуулжа ябадаг Базар хүбүүндээ анхаралаа һулаар хандуулна аа гүбди гэжэ һанахаар байна. Суута барилдаашамнай мүнөө хүртээрөө гэр байрагүй ябана бшуу.

Зүүн Сибириин гүрэнэй искусство болон соёлой академин философийн кафедрын ахалагша багшаар хүдэлһэн **Ц.Ц.Цыренжапова**, «Байгал» журналда ажаллаһан **Ц.Б.Батоева**, ВСГТУ-гай доцент, химийн эрдэмэй кандидат **Ц.М.Цыренова-Бабуева**, Үбэр-Аргалиин Калининой нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшээр хүдэлһэн **Ж.Б.Базаров**, партийна хүдэлмэрилэгшэ ябаһан, багшын ажалай ветеран **Ц.Д.Тогонова**, методист-багша, РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник **Г.Г.Ешижамсоева**, «Шандали» колхозой түрүүлэгшэ **Ж.Ж.Цырендоржиев** болон бусад үгэ хэлэжэ, үетэн нүхэдөө зүрхэ сэдхэлһээ халуунаар амаршалаад, алыга һайхан дуунуудаа бэлэг болгон бариба.

Бурядай гүрэнэй университетдэ багшалһан хэлэ бэшгэй эрдэмэй кандидат **Жалма До-**

ржиевна Доржиева үгэ абахадаа, энэ жэлэй намарай эхиндэ Улаан-Баатар хотодо үнгэргэгдэһэн Монгол ороние шэнжэлэгшэдэй уласхоорондын ээлжээтэ хуралдаанда хабаадаһан тухайгаа, дэлхэйн элдэб оронуудай эрдэмтэдэй гансал монгол хэлэн дээрэ элидхэлнүүдые хэлэн, үгэ хэлэһэн тухай атаархангаар, һонирхолтойгоор хөөрбэ.

Ивалгын дасанда үнгэргэгдэжэ байһан Этигэлэй Хамбын дурасхалда зорюулагдаһан эрын гурбан наада эмхидхэлсэжэ байтараа ерэхэн Российн габьяата артистка **Хажидма Аюржанаева** Ивалгын аймагай түбэй больницын ахамад хирург, Буряад Республикын габьяата врач **Бата Дамдинович Нордопов** хоёр «Ага нютаг», «Согто-Хангил», «Шандали» гэхэ мэтэ дуунууды хоолой ниилүүлэн гоёор дуулажа, сугларагшадые бахархуулаа.

Амтан эдэе бэлдэжэ, нютагаархидаа сайлуулһан, хүндэлһэн, гарай бэлэгүүдые бариһан «Буряад кухнин» (даагшань **Дарижаб Дашибалова**) хүдэлмэрилэгшэдтэ, Түлөөлэгтэ эмхиин хүтэлбэрлэгшэдтэ ехэ баяр баясхалан хүргэнбди.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ.

Ойн баяр

ХҮНДЭМҮҮШЭ ХҮГТЭЙ, БУЯН ХЭШЭГТЭЙ НҮХЭРНАЙ

75 жэлэй саада тээ ангуушан, адуушан, арад зондоо хүндэтэй Сэнгэдаагайхид **Дугар-Сүрэн** хүбүүтэй боложо, ехэхэн баяр болобо. Эсэрынгээ нэрэ нэрлүүлжэ, гал гуламтыень бадаргаажа, хайрата хоёр **Сүрэн ба Ханда** эгшэнэртээ эрхэлжэ, олон үетэн нүхэдтээ **Санта-Баабайнгаа хаяада**, **Дээдэ-Тори нютагта хонгор залуу наһаяа** үнгэргэжэ, ажабайдалай үргэн замда гараа бэлэйш.

Нютагай зон: **Жамсарановтанай, Бадмаевтанай, Тумуровтанай, Ачитуевтанай, Токтохоевтоной, Дамбаевтанай** болон **Гочеевтэнэй** бүлэнэр шамдаа доро дохижо, уран шүлэгөөр энэ дэмбэрэлтэй түрэлэн үдэрөөршни амаршалнабди:

*Эриэтэ наһанай далай соо
Эрьеи хии мори дарбуулан,
Энэ дэлхэйн зол жаргал
Эдлэн һуухыеш үрэнбди.*

Манай нүхэр «наһанай үндэр орьёл өөдэ наранай элшэ сардан жүдхэхэдөө», энээхэн саг соогоо эхэ эсэгээ, аха дүүнэрээ, хани нүхэдөө дулаахан үгэнүүдээрээ, эдеэнэйнгээ дээжээр, хадаг мүнгөөрөө угтадаг, амаршалжа хүндэлдэг заншалтай.

Эдир наһандаа хургуули дүүргэжэ байхадаа, нютагайнгаа эрхим, суута зон тухай, тэдэнэй ажал хүдэлмэриие һайхашаажа, һонирхолтой, удхатай бэшгүүдые аймагай газетэдэ бэшэдэг болоо юм: «Дархан Дамдин», «Үргэн харгы» - гайхалтай уран,

шэдитэ, алта мүнгөөр бүтээгшэ **Доржо Мотогорович Чагдууров** тухай, тэрэнэй **Иосиф Сталин**да аргагүй һайхан тамхинай гаһа бэлэглэһэн, Хүндэлэлэй орденээр шагнагдаһан тухайень уншагшадтаа сонсохоо.

Хурса гуурһаараа, хурдан ухаагаараа, һайхан сэдхэлээрээ олон зоние урмашуулжа, һүүлшын арба гаран жэлнүүдтэ үсөөн бэшэ очеркнүүдые бэшэжэ, арад

олон шанда хүртэһэн хүүхэлдэйн театрай ахамад режиссёр **Эрдэни Жалчанов**; суута дуушан, манай залуу «Алтан гургалдай» **Бадма-Ханда Аюшеева** болон бусад.

Энэ уран бүтээлдэнь үетэн нүхэдэйн зүгһөө баяр хүргэжэ, саашадаа досоомнай зула бадараажа, сэдхэл зүрхыемнай уяруулха эсээн бодолтой, гүнзэгы удхатай найруулганууды бэшэжэ байхыешни хүсэнбди.

Дээдэ-Ториёо суурхуулнат

зондоо һонирхолтой, хүндэтэй болоһон «Дүхэригэй» хуудаһануудта эблэжэ, «Бурядай түрүү хүнүүд» гэхэн нэрэ зэргэдэ хүртүүлһэн гэшэ.

Тэдэнэй тоодо, нэрлэбэл: арадай суута зураашан **Дашинима Дугаров**; эрдэмэй доктор **С.Ш.Чагдууров**; СССР-эй арадай артист **Дугаржап Дашиев**; Буддын шажанай үндэр түрэлтэ лама-эмшэн, шэдитэ аргашан, уран зохёолшо **М.Р.Чойбонов**; гүрэнэй

Дугар-Сүрэн Сэнгэдаевич энээхэн наһан соогоо бүхы һонирхолтой уулзалга, хүгжэмэй үдэшэнүүдтэ, барилдаа наадануудта ябажа, хүн зонтоёо уулзажа, баярлажа, суута арадаараа омогорхожо, мүнгэн хадагаар золгожо, дулаан үгэнүүдээрээ урмашуулдаг юм.

Пүүлэй жэлнүүдтэ **Алхана ууладаа** зунай һайхан сагта сэдхэлэйнгээ дүтын зонтой аяншалжа, мүргэжэ, шүтэжэ ябанхай.

Д-С.С. Ванжилов нютагтаа мурьсөө эмхидхээ

Энэ ёһо заншалнай – аба эжын хургаал, буян, хэшэ!

Ум маани бадмээ хум!
Манай нүхэрэй уг гарбалын һонирхолтой. Бурядай түрүүшын **Герой Гармажап Аюрович Гармаев** дүтын түрэл болоно, эсэгын зээ хүбүүн. Нээрэшые, ханаад үзэхэдэ, эдэнэр зүһөөрөөшые, абари зангаараа ехэ адлинууд: үндэр сэхэ бээтэй, дүүрэн сэбэр шарайтай, урагшаа ханаатай.

Дугар-Сүрэн бага наһанһаа мүнөө болотор Герой ахаяа сэдхэл соогоо үнэтэй сэнтэйгээр хадагалжа, омогорхожо, сэгнэжэ, хайрлажа ябадаг.

Пургуулида хуража байхадаа, залуу эдир наһандаа гүйжэ, санаар урилдааха дуратай, ходо түрүү һуури эзэлэгшэ байһан.

Ажалайнгаа амаралтада гаража, жэл бүхэн нютагтаа ехээр түхээржэ, хүсэжэ, бэлэг залуушуулда абажа, май нарын 9-дэ – **Илалтын үдэртэ Герой Гармаевта** зорюулжа, нютагай багшанартай хамтаржа, хургуулийн үхибүүдэй дунда гүйлдөөн, барилдаан, баяр наадан үнгэргэдэг. Энэ заншалта хэрэгүүдын ургажа ябаһан хурагшадта, тэдэнэй бэе тамирай хүмүүжүүлгэдэ ехэхэн тухатай.

Наһатай болооб гэжэ гэртээ һуужа, телевизорээр һониние хараад байха үе саг болоошые наа, харюусалгатай, зоригтой хүн гэшэмнай хэлэһэн үгэдөө хүрээжэ, түрэлэн тоонтон нютагтаа 300 км газарта ошожо, зоние баярлуулжа, эхэ эсэгынгээ гал гуламтые эрьежэ, суута **Гармажап Аюрович** ахынгаа нэрэ мүнхэлжэ ябаһандань бидэнэр баярлажа байдагбди.

Эдэ бүгэдэ хэлэн хэрэгын, дэлгэһэн замын мүнгэн шүүдэрөөр толоржо, хүнэй сэдхэлдэ мүнхэ зулада хэтын хэтэдэ бадаржа, огторгойн олон бурхадаар, одо мүшэдөөр сасаржа байг лэ!

Ринчин-Доржо ЖАМСАРАНОВ, Бадма-Ханда ГОЧЕЕВА.

Наһажаал зоной уласхоорондын үдэр тэмдэглэгдэбэ

ЗАЛУУГАА АЛДААГҮЙ, ЗАЛИТАЙЛ

Улаан-Үдэ хотымнай Эдиршүүлэй болон хүүгэдэй ордоной актов зал соо наһажаал зоной уласхоорондын үдэр залаар дүүрэн зоной хабаадалгатайгаар эмхидхэгдэе. Гөөл хөөрхэн, зааханууд пингвин шубууд болоһон хүүгэд («Веснушки» гэхэн үхибүүдэй хатарай ансамбль) зохидоор хатаржа, халуун альга ташалгаар угтаада.

- Наһажаал зоной хайндэр гэнхар залуу сэдхэлтэй зандаа үлэһэн зоной үдэр гэхэ байгаа. Тэбхэр 20 жэл соо энэ үдэр тэмдэглэнэбди. Наһатай зондо, 3 мянган дайнай ветерануудта, олон хүүгэдтэй бүлэнүүдтэ, эрэмдэг бэстэй зондо зорюулагданан социальна проектнүүдые бээлүүлнэбди, гэр байраар ханганабди, мунгэ зөөри номлонобди. «Доверие» гэхэн комплексно социальна түбтэмнай ганса бэе үлэһэн, тулюур байдалтай үбгэд, хүгшэдые гүрэнэй тэдхэмжэ дээрэ байлганабди, элүүржүүлнэбди...

Олоной хүлэһэн «Буряад Республикын ажалай ветеран тухай» хуули Арадай Хуралай сесси дээрэ баталагдаба, материальна талаһаа респу-

бликадаа аша габьяатай, нэрэ зэргэ-тэй зоной пенси нэмэгдэхэ, дэмжэгдэхэ юм. Уга наһатай, удаан жаргалтай, гэр бүлынгөө, үри хүүгэдэйнгээ, аша зээнэрэйнгээ халуун анхарал доро, хайн дэмжэлгэтэй, элүүр энхэ ажаһуухатнай болтогой, - гэхэн үгэнүүдээр республикымнай хүн зоние социальна талаһаа хамгаалгын министр **Н.Н.Хамаганова** эндэ сугларагшадые амаршалба.

«Единая Россия» партиин Буряадай таһагай хүтэлбэрилэгшэ **Б.Г.Бальжиров** баярай үгэнүүдые хэлэхэдэ, «танай энэ үдэшэдэ уриһанда ехэ баярлааб. Юуб гэхэдэ, өөрөө таанартай, пенсионернүүдтэй, адли нэгэ «классай» болооб... Республикымнай ветеранууд тухай хуули манай партиинхид дэмжээ, дуугаа үгөө. Дайнай ветерануудые, 7 хүүгэдтэй бүлэнүүдые байраар хангаха асуудал, гүрэнэй премьер **В.В.Путинай** үүсхэл шийдхэнэбди, дэмжэнэбди. Хүүгэдэйнгээ, ашанарайнгаа дулаахан дүхэригтэ хайн хайхан ажаһуугыт даа, - гэжэ булганда хүсэхэн байна.

- Манай Советтэ, ажалдамнай эдэб-

Б.Г.Бальжиров

Р.Б.Гармаев

хитэй хабаадаха тухайгаа мэдүүлһэн **Б.Г.Бальжировта** баярые хүргэнэб. Россиин бүридэлдэ Буряад ороной хамжан ороһон 350 жэлэй хэмжээ ябуулгануудта ветеранууднай ехэ эдэбхитэй хабаадаба. Саашадаашье бунгалтада эдэбхитэйгээр хабаадаха байха. Республикымнай ветеранууд тухай хуули баталадан абтаһанинь бидэниие урмашуулна. Пайн ажабайдал тогтохо гэхэн этигэл найдалтай, элүүр энхэ ажаһуухатнай болтогой, - гэжэ республикымнай Ветерануудай советтэй түрүүлэгшэ **Р.Б.Гармаев** онсолбо.

«Жэл бүри наһатай зоной пенси ехэ болгохо хэрэгтэ анхаралаа хандуулабди, саашадаа элүүр энхэ, хайн, аза жаргалтай ажаһуугыт даа» гэхэн үрээл Пенсиейн жасын

таһагай түрүүлэгшын уялга дүүргэгшэ **К.В.Шомоев** хүргэбэ.

«90-60-90» гэхэн джазова дуэт, «Байгал» гэхэн дуу, хатарай үндэһэн театр, «Вдохновение» гэхэн балына хатарай, «Потешки» гэхэн дуунай ансамблнууд, республикын габьяата артистнууд **Марина Коробенкова**, **Намхайн Мунхзуд**, «Байгалай мунгэн хоолой» гүүлүүлдэг эдир дуушан **Дарья Кашекина** уран бэлигээ харуулба. «Я люблю тебя, жизнь» гэхэн дууе **Мунхзудтай** сугтаа бүхэ зал дуулалдаба. Бэлэгтэй, сэлэгтэй болоһон үбгэд, хүгшэд сэдхэл дүүрэн гэртээ харина хэн.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: хайндэрэй үедэ.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

Хүүгэдэй бүтээлнүүд - ветерануудта бэлэгүүд

Актов зал соо

Ойн баяр

«Далай Анпиловичнай далай мэтэ сэдхэлтэй»

Иимэл хайхан үрээл үгэнүүд эдэ үдэрнүүдтэ 75 наһанайнгаа дабаа дабаһан, наһанаана бээлүүлдэг нанал хүсэлтэй, алтан гартай, арга шадабаритай **Далай Анпилович Будаевта** зорюулагдана гэшэ. Хурамхаанай районой **Бархан нотагта 1936 ондо түрэн Далай** хүбүүн нэрэдэ таарама баян сэдхэлтэй, барилгашан угтай юм. Жолоошоной ажалһаа намтараа эхилһэн залуу хүбүүн уг зорилгоо бээлүүлэн, багшын ажал шэлэһэн байна. Гэгээрэлэй оршондо 27 жэлдэ хүдэлһэн багша 1954 онһоо барилгын, бусад ажалда хамсыгаа шуун ороо бэлэй.

- Хаанашье хүдэлхэдөө, шударгы түргэн, бэрхэ Далаймнай ямаршье ажалһаа сухаряагүй. 1993 ондо Үндэр түрэлтэ Далай ламын үршөөл заабаряар эхэнэрнүүдэй дасан барилга эхилхэдэмнай, хам оролсон, үдэр хүнигүй хүдэлөө гэхээр болоно. Үндэһэ яһатадай дунда тэмсэл болохогүй гэхэн уг зорилготойгоор баригданан «Зунгон Даржалинг» дасан бүтээһэнэйнгэ түлөө Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшын нэрэ зэргэдэ, олон тоото Хүндэлэлэй грамота-

нуудта, Баярай бэшэгүүдтэ хүртөө, - гэжэ наһанайнь хани нүхэр, республикын финансын албанай ветеран, энэ дасан бодхоолгодо ехэ аша габьяатай, анхан «Россельхозтехникэдэ» экономист, удаань республикынгаа Минфинэй КРУ-да ахамад ревизор-хинагша, профсоюзда амжалтаттай ажаллаһан **Д.С.Цынгугева** хөөрөө хэн.

Дасанайнгаа шэрээтэ болоһон, педагогикын эрдэмэй кандидат, республикымнай соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, «Буряадай түрүү хүнүүд» гэхэн «Буряад үнэнэймнай» конкурсын очеркымнай («Буян эхшэг» номинаци) героиня болоһон **Зоригма Далаевна** басаганинь мүнөө докторантурада, Москва ошонхой гэжэ дуулаад баясабабди. Зоригма шэрээтэ бүхэдэлхэйн эхэнэр-буддистнуудай хуралнуудта оло дахин хабаадаһан юм. Далай Анпиловичай, **Дарима Самбуевнагай** эгээл дуратай зээ басагадынь - Баярмань Хитадта, харин **Арюнань** Москвада дээдэ хургуулинуудта хурана.

- Дасанаймнай хойно баригдажа байһан ехэ «Дхарма - түбэй» барилгые «Бест-плюс» эмхиинхид (даргань

Вячеслав Байминов) ударидана. Хойто жэл барилгань дүүрэхэ байһандань баяртайбди. Бидэ эгээл түрүүн космо-стой холбохо субарга эндээ, удаань Байгалай дэргэдэ үшөө нэгэ субарга эгээл түрүүн барья хэмди. Гэр бараагаа худалдажа байжа, дасанайнгаа барилга 2000 ондо дүүргээбди. 5 бэрхэ хандамаанарые Монголдө хургаабди. Бурхан тухай гэгээрэлэй хүдэлмэри хүзэгшэд, мүргэлшэд соо ябуулабди. Воскреснэ хургуулиин, эдэе хоолой, бусад эмхиин барилга бүтээгээбди. Эндэ Далай Анпиловичаймнай үүргэ ехэ, - гэжэ **Дарима Самбуевнагай** хэлэхэдэ, «Юмэ хэнгүй, минн жуужа шададаггүй хүн гэжэ хэлэхэ байнаб», - гэжэ **Д.С.Цынгугевагай** Жамьяма Цыремпиловна эгэшэнь, багшын ажалай ветеран нэмэнэ хэн.

Ажалша нэтэрүү, харахадашни, холдол сүлөөгөө таһаранхай, гүйдэл дундаа юумэ хэжэ ябадаг **Д.А.Будаевые** зон хайн таниха болонхой. 75 наһанайнгаа оёе тэмдэглэжэ байһан юбилярые халуунаар амаршалан, үрээлэй дээжэ хүргэе:

Үшөө урдатнай олон дабаан бии,

Ужам Буряадай дардам харгы бии. Урма зоригтой, урагшаа

дабшыгт даа.

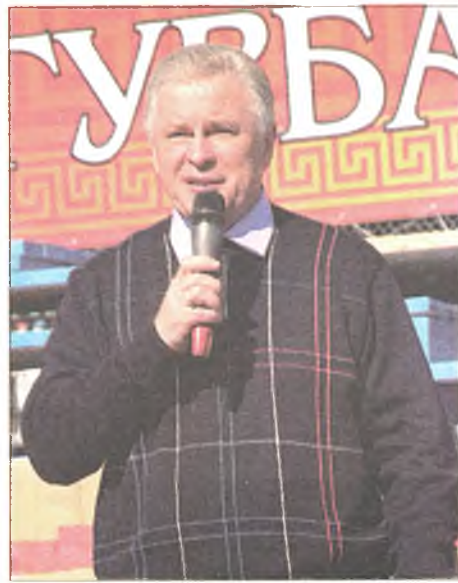
Улаан нарааа олон угтыг даа. Буряад орондоо хүндэтэй, Бурхантай, буянгай Ябахатнай болтогой!

Бэлигма ОРБОДОЕВА энэ хуудаһа бэлдэбэ.

ЗАНШАЛТА ёһоороо намарай дунда харын 4-дэ Ивалгын дасанда Этигэл хамбын мүнхэ бээдэ зорюулагдаһан найр наадан үргэн дэлисэтэйгээр үнгэргэгдэбэ. Олон үндэр айлшад тус хэмжээ ябуулгада хабаадалсаа. Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицын, Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич болон бусадые нэрлэмээр. Монголой бүхэ, дзюдо барилдаагаар Олимпиин чемпиоон Тувшинбаяр Найдан энэ нааданда хабаадажа, олон тоото сугларагшадые аргагүйгөөр баярлуулба.

Хамба лама Дамба Аюшеев

В.В.Наговицын

М.М.Гершевич

«ЗАНШАЛТА САНГХЫН ЗАЯАТА ҮҮСХЭЛ»

2011 он манай республикын түүхэдэ онсо удхатай жэл гээд Буряад Республикын Президент Вячеслав Наговицын хануулба. «Үнгэрэгшэ жэл республика доторнай социальна хэмжээнэй, спортын талаар олон тоото барилганууд ашаглалгада тушаагдаа. Энээнэй хүсөөр бидэ арад зонойнгоо бэе махабадые хайжаруулнабди. Манай хүнүүд олоор элдэб спортын зүйлөөр бээе хорижо эхилээ. Физкультурада дуратайшуулай тоо эрид дээшэлнэ. Мүнөөдэр боложо байһан энэ хайндэр энээндэ аргагүйгөөр нүлөөлнэ. Иимэ түсэбөө дээшэлүүлгэдэ манай заншалта Сангха ехээр туһална. Дасан бүхэн тамиршадые суглуулжа, эндэ хабаадуулжа байхада, ямар гоё гээшэбэ», - гээд Вячеслав Наговицын нааданай нээлгын баяр ёһололой үедэ хэлэбэ.

Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевичэй хэлэхээр, Буряадтамнай экономика хүгжэнэ бэшэ, мүн шажан мүргэл халбарна. «Дасан дуганууд, хүмэнүүд олоор бодхоогдоно. Манай арад зоной шажан мүргэлэйнгөө удхашанар ойлгохо тухай энэ гэршэлнэ. Олон зон сугларжа, дасанда мүргэжэ байһандань, ехэ хайшаагдана. Харин иимэ наадануудай ашаар араднай муухай ушарнуудһаа нэргылэгдэнэ», - гээд Матвей Гершевич хэлэбэ.

Этигэл хамбын найрта ерэнэн Агын, Усть-Ордагай, Монголой түлөөлэгшэд амаршалгын үгэнүүдые хэлэбэ.

Пандида Хамба лама Дамба Аюшеевэй хэлэхээр, энэ наадануудта илалта туйлаһан баатарнуудай нэрэ арад зонойнгоо дунда хэтэдэ мүнхэ байха. Иигээд лэ найр наадан эхилбэ. Заншалта ёһоороо «Эрын гурбан наадан» үндэр хэмжээндэ болобо.

2008 ондо Бээжэн хотодо үнгэргэгдэнэ Олимпиин наадануудта монгол хэлэтэй арадууд сооһоо эгээл түрүүн Олимпиин чемпиоон боложо шадаһан Тувшинбаяр Найдан Ивалгын дасанай бодхоогдожо байһан стадионой талмай дээрэ гаража, хүсэ

шадалаа туршаба. 75 килограммнаа хүндэ бүхэшүүлэй дунда Тувшинбаяр Найдан табан бүхэшүүлые унагаажэ шадаа. Харин финальна уулзалгада тэрэ гарабагүй. Тиймэхээ Буряадай суута барилдаашан Зоригто Цырендондов чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө. Тэрэ гурбадахияа илалта туйлаа гээд хэлэхэ хэрэгтэй.

75 килограмм хүрэтэр шэгнүүртэ Иван Гармаев эдэ наадануудта аяар 4 дахин шүүһэн байна. Харин табадахияа илахаяа шамдажа байхадань, үшөө нэгэ Гармаев тогтообо. Хурамхаанай дасанай Саян Гармаев финалда орожо, Артем Раднаевые шүүжэ шадабагүй. Үнгэрэгшэ жэлдэ Артемые илаха хүн үсөөн байгаа. Буддын заншалта Сангхын мэдэл доро аяар 26 спортын хайндэрнүүд 2011 ондо болоһон байна. Тэдэнэй 14 соонь Артем Раднаев түрүүлжэ гараа.

63 килограмм хүрэтэр шэгнүүртэ Түггын дасанай түлөөлэгшэ Нима Нимасев илалта туйлаба. Понин гэхэдэ, тэрэ 2006 ондо тус наадануудта 75 килограммай шэгнүүртэ түрүүлһэн байна. Тэрэ финалда Сартуул Булагай дасанай түлөөлэгшэ Чингис Дондоковые нюргыень шоройдуулба.

Пур харбалгын талмай дээрэ 100 гаран хабаадагшад гараба. Үшөө иимэ олон харбагшад нэгэ доро суглараагүй байгаа. Финалда гараһан дүрбэн мэргэшүүлэй тоодо Агын округой Сүүгэлэй дасанай гурбан түлөөлэгшэд оролсоо. Харин тэдэ Сээжэ-Бургалтайн дасанай мэргэн Доржо Цыремпиловтэ шүүгдэбэ.

Мори урилдаанай ипподром дээрэ ехэ набатай морид 21 километр зайда урилдаа. Эндэ Дээдэ-Онгосотойн дасанай шэрээтэ лама Баяр Цыбиковэй морин түрүүлбэ. «Жодолон» моридой дунда барилдааша Зоригто Цырендондовой морин урда гараа.

Борис БАЛДАНОВ. Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

Олимпиин чемпиоон шүүбэ

Нима Нимасев барилдана (баруун гарһаа)

Мори урилдаан

Доржо Цыремпилов түрүүлбэ

Понедельник, 10

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'Доброе утро', 'Контрольная закупка', 'Жить здорово!', 'Модный приговор', 'Женский журнал', 'Участковый детектив', 'Другие новости', 'Понять. Простить', 'Хочу знать', 'Давай поженимся!', 'Пусть говорят', 'Время', 'Охотники за бриллиантами', 'Мясоеды против травоядных', 'Познер', 'Ночные новости', 'Форс-мажоры', 'Х/ф Собачья работа-2', 'Мозг. Перезагрузка', 'Утро России', '6.35 Вести-Бурятия. Утро', 'С новым домом!', 'О самом главном', 'Вести', 'Кулагин и партнеры', 'Тайны следствия'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Вести. Дежурная часть', 'Т/с "Ефросинья. Продолжение"', 'Т/с "Все к лучшему"', 'Т/с "Здравствуй, мама!"', 'Спокойной ночи, малыши!', 'Т/с "Доярка из Хацапетовки-3"', 'Тридцать лет с вожжами. Виктор Суходрев', 'Вести+', 'Профилактика'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Евро Ньюс', 'Наблюдатель. Прямой эфир', 'Х/ф "Дон Кихот"', 'Линия жизни', '03.30 Д/с "История произведений искусства"', 'Спектакль "Незнакомец"', 'Х/ф "Орсон и Оливия"', 'Т/с "Повелитель молнии"', 'Д/с "Жизнь морских обитателей"', 'Д/с "От 0 до 80. Симон Шноль"', 'А. Скрябин. "Прометей"', 'Д/ф "Запретный город в Пекине"', 'Д/с "Клетка, или Из чего состоит жизнь"', '00.35 Новости культуры', 'Главная роль', 'Сати. Нескучная классика', 'Острова', 'Academia', 'Тем временем', 'Д/с "Испанский след"', 'Д/ф "Начо Дуато. Русские сезоны"', 'Кинескоп с Петром Шепотинником', 'Играет Камерный оркестр миланского театра "Ла Скала"', 'Academia'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Необъяснимо, но факт:', 'Астрология власти', 'М/с "Эй, Арнольд!"', 'Улан-Удэ: инструкция. Новости шопинга и развлечений. Погода', 'Вся Бурятия. Погода', 'Мультимедиа-ланч', 'Скамейка', 'Универ', 'Счастливы вместе', 'Приключения Джимми Нейрона', 'Рога и копыта: возвращение', 'Улан-Удэ: инструкция. Новости шопинга и развлечений', 'Дом-2. Live', 'Х/ф "Спиди-гонщик"', '20.30 Т/с "Интерны"', 'Спорт-экспресс', 'Восточный экспресс', 'Универ: Новая общага', 'Х/ф "Дом большой мамочки"', 'Восточный экспресс', 'Дом-2. Город любви', 'Американская история Икс'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes '06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"', 'Хит-парад интерьеров', 'Время женщин', '12.30 "Объектив"', 'Вкусно', 'ХУСЭЛ. Программа на бурятском языке', 'Тайны века', 'Ваше право', 'УТУМАТА', 'Трансформеры', '13.40, 15.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 Новости дня'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Т/с "Виктория"', 'Х/ф "Вероника не придет"', '10 самых', 'Школьные ТВ', 'Х/ф "Секреты ангелов, демонов и массонов"', 'М/ф "В погоне за драгоценными камнями"', 'Самарские судьбы', '23.30 "Горячая линия"', '02.30 "Середина Земли"', 'Городские истории', 'Т/с "Главные роли"', 'Т/с "Корлеоне"', 'Топ-модель по-американски', 'Ночной канал на Тивикоме'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Галилео', 'Приключения мультяшек', '14.30 М/с "Приключения Вуди и его друзей"', 'Даёшь, молодёжь!', '18.30, 23.15, 01.30 Т/с "6 кадров"', 'Трансформеры. Месть падших', 'Нереальная история. Сатирический альманах', 'Ералаш', 'Чародейки', 'Приключения Джеки Чана', 'Метеомикс на СТС-Байкал', 'Папины дочки', 'Воронины', 'Закрытая школа', 'ТРИ ИКС', 'Уральских пельменей', 'Лучшее', 'Кино в деталях с Фёдором Бондарчуком', 'Коли царя Соломона', 'Кадетство', 'Питер Пэн и пираты'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Музыка на СТС', 'НТВ', 'НТВ утром', 'Эра Стрельца', '13.30, 19.30 Обзор. "Чрезвычайное происшествие"', 'Сегодня', 'Обзор. "Чрезвычайное происшествие". Обзор за неделю', 'До суда', 'Суд присяжных', 'Судебный детектив', 'Центр помощи "Анастасия"', 'Прокурорская проверка', 'Говорим и показываем с Леонидом Закошанским', 'Морские дьяволы', 'Глухарь. Возвращение', 'Честный понедельник', 'Школа злословия', 'Главная дорога', 'В зоне особого риска', 'Один день. Новая версия', 'Город соблазнов', 'Мангуст'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes '11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "Сейчас"', 'М/ф "Боцман и попугай"', '06.25 Д/с "Календарь природы. Осень"', '16.00, 19.00, 22.35 "Место происшествия"', 'Утро на 5"', 'Криминальные хроники', '13.30 Т/с "Разведчики. Последний бой"', 'Открытая студия', '20.30 Т/с "Детективы"', '21.50 Т/с "След"', 'Момент истины', 'Х/ф "Старик Хоттабыч"', 'Х/ф "Бризи"', 'Х/ф "Начало"', 'В нашу гавань заходили корабли'.

Вторник, 11

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Доброе утро', '13.00, 16.00 Новости', 'Контрольная закупка', 'Жить здорово!', 'Модный приговор', 'Женский журнал', 'Участковый детектив', 'Другие новости', 'Понять. Простить', 'Хочу знать', 'Давай поженимся!', 'Пусть говорят', 'Время', 'Охотники за бриллиантами', 'Наследник любой ценой', 'Ночные новости', 'Х/ф "Тerra nova"', 'Замри, умри, воскресни', 'Футбол. Отборочный матч чемпионата Европы 2012 Сборная России - сборная Андорры. Прямой эфир', 'Т/с "Американская семейка"', 'Утро России', '6.35 07.07, 07.35 08.07, 08.35 09.07, 09.35 Вести-Бурятия. Утро', 'Бамбаахай', 'Тайзан', 'Улгур', 'Сагай суурян', 'О самом главном', 'Вести', 'Вести-Бурятия'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Кулагин и партнеры', 'Тайны следствия', 'Вести. Дежурная часть', 'Ефросинья. Продолжение', 'Все к лучшему', 'Здравствуй, мама!', 'Прямой эфир', 'Спокойной ночи, малыши!', 'Доярка из Хацапетовки-3', 'Тридцать лет с вожжами. Виктор Суходрев', 'Вести+', 'Профилактика'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Евро Ньюс', 'Наблюдатель. Прямой эфир', 'Х/ф "Добро пожаловать, мистер Маршалл!"', 'Ломовая лошадь истории', 'Клетка, или Из чего состоит жизнь', 'Пятое измерение', 'Дубровский', 'Х/ф "Орсон и Оливия"', 'Повелитель молнии', 'Жизнь морских обитателей', 'От 0 до 80. Симон Шноль', 'Л. Бетховен. Симфония №3 "Героическая"', '00.30 Новости культуры', 'Главная роль', 'Власть факта', 'Татьяна Пилецкая. Хрустальные дожди', 'Academia', 'Больше, чем любовь', 'Д/с "Испанский след"', 'Концерт', 'Academia', 'Запретный город в Пекине'.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Необъяснимо, но факт:', 'Антихрист', '09.00, 12.40, 23.00, 00.30 "Восточный экспресс". Погода', 'Улан-Удэ: инструкция. Новости шопинга и развлечений. Погода', 'Универ', 'Счастливы вместе', 'Приключения Джимми Нейрона', 'Рога и копыта: возвращение', 'Улан-Удэ: инструкция. Новости шопинга и развлечений', 'Спорт-экспресс', 'Дом-2. Live', 'Х/ф "Дом большой мамочки"', 'Универ: Новая общага', 'Интерны', 'Точка зрения', 'Восточный экспресс', 'Дом-2. Город любви', 'Дневники вампира'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes '06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"', 'Середина Земли', 'Время женщин', '09.30, 10.50, 13.40, 15.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 Новости дня', 'Горячая линия', 'ПРО-новости', 'Городские истории', 'В погоне за драгоценными камнями', 'Трансформеры'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Т/с "Виктория"', 'Х/ф "Гарпии"', 'Звезды зажигают', '22.00 Т/с "Корлеоне"', 'М/ф "Архивы Да Винчи"', 'Города мира', 'Большие деньги', 'Т/с "Главные роли"', 'Топ-модель по-американски', 'Ночной канал на Тивикоме'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes '07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 17.05, 18.50, 20.05, 22.25, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 Метеомикс на СТС-Байкал', 'Галилео', 'Приключения мультяшек', '14.30 М/с "Приключения Вуди и его друзей"', 'Воронины', 'Даёшь, молодёжь!', '10.30, 18.30, 22.50 Т/с "6 кадров"', 'Х/ф "Закрытая школа"', 'Т/с "Мосгорсмех"', 'Ералаш', 'Чародейки', 'Приключения Джеки Чана', 'Папины дочки', 'Три икса-2: Новый уровень', 'Шоу "Уральских пельменей"', 'Инфомания. Информационно-аналитическая программа', 'Х/ф "Мохнатый пёс"', 'Кадетство', 'Питер Пэн и пираты', 'Музыка на СТС'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'чайное происшествие"', '11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "Сегодня"', 'Внимание: розыск!' с Ириной Волк', 'До суда', 'Суд присяжных', 'Судебный детектив', 'Центр помощи "Анастасия"', 'Прокурорская проверка', 'Говорим и показываем с Леонидом Закошанским', 'Морские дьяволы', 'Глухарь. Возвращение', 'Война против своих. Игнатев. Корнилов. Махров', 'Таинственная Россия', 'Кулинарный поединок с Оскаром Кучерой', 'Один день. Новая версия', 'Город соблазнов', 'Мангуст'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes '11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "Сейчас"', 'М/ф "Боцман и попугай"', 'Д/с "Календарь природы. Осень"', '16.00, 19.00, 22.35 "Место происшествия"', 'Утро на 5"', 'Криминальные хроники', '13.30 Т/с "Разведчики. Последний бой"', 'Т/с "Разведчики. Война после войны"', 'Открытая студия', '20.30 Т/с "Детективы"', '21.50 Т/с "След"', 'Х/ф "Ларец Марии Медичи"', 'Х/ф "В квадрате 45"', 'Х/ф "Разорванный занавес"', 'Х/ф "Не болит голова у дятла"', 'В нашу гавань заходили корабли'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'НТВ утром', 'Эра Стрельца', '16.30, 19.30 Обзор. "Чрезвычайное происшествие"', 'Убийство', 'Х/ф "Китайский синдром"', 'Х/ф "Хроники Риддика: Темная ярость"', 'Т/с "Американская семейка"', 'Утро России'.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Утро России'.

Среда, 12

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Доброе утро', '13.00, 16.00 Новости', 'Контрольная закупка', 'Жить здорово!', 'Модный приговор'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Женский журнал', 'ЖКХ', 'Участковый детектив', 'Другие новости', 'Понять. Простить', 'Хочу знать', 'Хочу знать с Михаилом Ширвиндтом', 'Обручальное кольцо', 'Федеральный судья'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Вечерние новости с субтитрами', 'Давай поженимся!', 'Пусть говорят', 'Время', 'Охотники за бриллиантами', 'Среда обитания', 'Ночные новости'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes 'Убийство', 'Х/ф "Китайский синдром"', 'Х/ф "Хроники Риддика: Темная ярость"', 'Т/с "Американская семейка"', 'Утро России'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes '06.07, 07.07, 07.35 08.07, 08.35 09.07, 09.35 Вести-Бурятия. Утро', 'С новым домом!', 'О самом главном', 'Вести', 'Вести-Бурятия', 'Кулагин и партнеры', 'Тайны следствия'.

15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с "Ефросинья. Продолжение"
17.50 Т/с "Все к лучшему"
18.55 Т/с "Здравствуй, мама!"
19.55 "Прямой эфир"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 Т/с "Доярка из Хацапетовки-3"
23.40 "Исторический процесс"
01.15 "Вести+"
01.35 "Профилактика"

КУЛЬТУРА

07.30 "Евроныус"
11.00 "Наблюдатель". Прямой эфир
12.15, 00.55 Х/ф "Смерть велосипедиста"
13.40 Д/ф "Безумие Патума"
14.10, 19.35 Д/с "Клетка, или Из чего состоит жизнь"
15.05 "Красуйся, град Петров!"
15.30 Т/с "Дубровский"
16.40 Х/ф
16.50 М/с "Орсон и Оливия"
17.15 Т/с "Повелитель молнии"
17.40 Д/с "Жизнь морских обитателей"
18.05 Д/с "От 0 до 80. Симон Шноль"
18.35 Р. Штраус. "Жизнь героя"
20.30, 00.30 Новости культуры
20.45 "Главная роль"
21.05 "Абсолютный слух"

21.45 Д/ф "Охота на кадры"
22.25, 02.55 Academia
23.15 "Магия кино"
00.00 Д/с "Испанский след"
02.20 Р. Шуман. "Крейслериана"
03.40 Д/ф "Чичен-Ица. Тайна гибели майя"

АРИГ УС

07.00 "Необъяснимо, но факт": "Шестое чувство"
08.00, 09.00, 12.40, 23.00, 00.30 "Восточный экспресс". Погода
08.35 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений. Погода
09.30 Т/с "Универ"
10.30 Т/с "Счастливы вместе"
11.40 М/с "Приключения Джимми Нейрона"
13.00 М/с "Рога и копыта: возвращение"
14.00, 19.00 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений
14.20 "Точка зрения"
14.30 "Дом-2. Live"
16.05 Х/ф "Дом большой мамочки-2"
18.00, 20.00 "Универ: Новая общага"
18.30, 20.30 Т/с "Интерны"
19.20 "Афиша". Погода
19.30 "Восточный экспресс"
21.00 Х/ф "Анализируй это"
23.35 "Дом-2. Город любви"
01.00 "Дневники вампира"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
06.25, 10.05, 20.00, 23.40, 02.30 "Середина Земли"
06.50, 13.00, 19.20, 23.30, 02.50 "Время женщин"
07.00, 09.30, 10.50, 13.40, 15.00, 17.00, 12.30, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 Новости дня
07.35 "Большие деньги"
07.50, 20.25 "Городские истории"
08.00 "PRO-новости"
08.35 Х/ф "Архивы Да Винчи"
10.25 "Трансформеры"
11.00 Т/с "Виктория"
13.10 Х/ф "Соперницы"
15.05 "Звезды зажигают"
16.00, 22.00 Т/с "Корлеоне"
17.05 М/ф
17.30 Х/ф "Культурный шок"
18.25 "Великая книга природы"
18.50 "Актуальное интервью"
20.30 Т/с "Главные роли"
00.00 "Топ-модель по-американски"
03.00 "Ночной канал" на Тивикоме

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 17.05, 18.50, 20.05, 22.25, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 Метеомикс на СТС-

Байкал
06.00, 17.30 "Галилео"
07.00 М/с "Приключения мультяшек"
07.30, 14.30 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
08.00, 19.00 Х/ф "Воронины"
08.30 Т/с "Даёшь, молодежь!"
09.00, 10.30, 18.30, 22.50 Т/с "6 кадров"
09.30, 20.00 Х/ф "Закрытая школа"
12.00 Т/с "Мосгорсмех"
13.00, 13.30, 15.30 "Ералаш"
14.00 М/с "Чародейки"
15.00 М/с "Приключения Джеки Чана"
16.00 Х/ф "Папины дочки"
21.00 Х/ф "Пророк"
00.00 Шоу "Уральских пельменей". Лучшее
00.30 "Инфомания". Информационно-аналитическая программа
01.00 Х/ф "Собачий секрет"
02.45 Х/ф "И море раскроет тайну"
04.35 М/с "Питер Пэн и пираты"
05.45 Музыка на СТС

НТВ

06.55 НТВ утром
09.30 Т/с "Эра Стрельца"
10.30, 16.30, 19.30 Обзор. "Чрезвычайное происшествие"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "Сегодня"
11.20 "В зоне особого риска"
11.55 "До суда"
13.00 "Суд присяжных"

14.30 "Судебный детектив"
15.40 "Центр помощи Анастасия"
17.30 "Прокурорская проверка"
18.40 "Говорим и показываем" с Леонидом Закошанским
20.30 Т/с "Морские дьяволы"
22.30 Т/с "Глухарь. Возвращение"
00.35 "Внимание: розыск!" с Ириной Волк
01.15 Д/с "Живые легенды"
02.15 "Квартирный вопрос"
03.15 "Один день. Новая версия"
03.55 Т/с "Город соблазнов"
05.50 Т/с "Мангуст"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "Сейчас"
07.10 М/ф "Боцман и попугай"
07.20, 06.10 Д/с "Календарь природы. Осень"
07.55, 16.00, 19.00, 22.35 "Место происшествия"
08.00 "Утро на 5"
10.25 Д/с "Криминальные хроники"
11.30, 13.30 Т/с "Разведчики. Война после войны"
17.00 "Открытая студия"
20.00, 20.30 Т/с "Детективы"
21.00, 21.50 Т/с "След"
23.30 Х/ф "Неоконченная повесть"
01.25 Х/ф "Личное оружие"
03.05 Х/ф "Объяснение в любви"
05.20 "В нашу гавань заходили корабли"

Четверг, 13

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "Доброе утро"
10.00, 13.00, 16.00 Новости
10.05 "Контрольная закупка"
10.40 "Жить здорово!"
11.50 "Модный приговор"
12.50 "Женский журнал"
13.20 "ЖКХ"
14.20 "Участковый детектив"
15.00 "Другие новости"
15.20 "Понять. Простить"
16.25 "Хочу знать" с Михаилом Ширвиндом
16.55 Т/с "Обручальное кольцо"
17.55 "Федеральный судья"
19.00 "Вечерние новости" с субтитрами
19.45 "Давай поженимся!"
20.50 "Пусть говорят"
22.00 "Время"
22.30 Т/с "Охотники за бриллиантами"
23.30 "Человек и закон"
00.30 "Ночные новости"
00.50 "Подпольная империя". Новый сезон
02.00 Х/ф "На грани"
04.15 Х/ф "Обман"

«РОССИЯ»

06.00 "Утро России"
06.07, 09.35 07.07, 07.35 08.07, 08.35 Вести-Бурятия. Утро
10.05 "С новым домом!"
11.00 "О самом главном"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести-Бурятия
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 Вести-Бурятия
12.50 Т/с "Кулагин и партнеры"
14.00 Т/с "Тайны следствия"
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с "Ефросинья. Продолжение"

17.50 Т/с "Все к лучшему"
18.55 Т/с "Здравствуй, мама!"
19.55 "Прямой эфир"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 Т/с "Доярка из Хацапетовки-3"
23.35 "Поединок". Программа Владимира Соловьёва
00.35 "В космос из соцлагеря. Украденная слава"
01.30 "Вести+"
01.50 "Профилактика"

КУЛЬТУРА

07.30 "Евроныус"
11.00 "Наблюдатель". Прямой эфир
12.15, 00.55 Х/ф "Главная улица"
13.55, 03.40 Д/ф "Фаунтейнское аббатство"
14.10 Д/с "Клетка, или Из чего состоит жизнь"
15.05 "Третьяковка - дар бесценный!"
15.30 Т/с "Дубровский"
16.40, 20.30, 00.35 Новости культуры
16.50 М/с "Орсон и Оливия"
17.15 Т/с "Повелитель молнии"
17.40 Д/с "Жизнь морских обитателей"
18.05 Д/с "От 0 до 80. Симон Шноль"
18.35 П. Чайковский. Симфония №4
19.20 Д/ф "Салвадор ди Баия. Город тысячи церквей"
19.35 Д/ф "Неандертальцы в нас. Тайна происхождения человека"
20.45 "Главная роль"
21.05 "Черные дыры. Белые пятна"
21.45 Д/ф "Анатолий Приставкин. Оглавление"
22.25 Academia
23.10 "Культурная революция"

АРИГ УС

07.00 "Необъяснимо, но факт": "Зомби"
08.00, 09.00, 12.40, 23.00, 00.30 "Восточный экспресс". Погода
08.35, 19.00 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений. Погода
09.30 Т/с "Универ"
10.30 Т/с "Счастливы вместе"
11.40 М/с "Приключения Джимми Нейрона"
13.00 М/с "Рога и копыта: возвращение"
14.00 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений
14.20 "Афиша"
14.30 "Дом-2. Live"
15.50 Х/ф "Анализируй это"
18.00, 20.00 "Универ: Новая общага"
18.30, 20.30 Т/с "Интерны"
19.20 "Точка зрения"
19.30 "Восточный экспресс"
21.00 Х/ф "Анализируй это"
23.35 "Дом-2. Город любви"
01.00 "Дневники вампира"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
06.25, 10.05, 20.00, 23.40, 02.30 "Середина Земли"
06.50, 13.00, 19.20, 23.30, 02.50 "Время женщин"
07.00, 09.30, 10.50, 13.40, 15.00, 17.00, 12.30, 19.30, 21.30, 23.00, 02.00 Новости дня
07.35 "Актуальное интервью"
08.00 "PRO-новости"
08.25, 20.25 "Городские истории"

08.35 Х/ф "Культурный шок"
10.25 "Трансформеры"
11.00 Т/с "Виктория"
13.10 Х/ф "Василий Буслаев"
15.05 "Звезды зажигают"
16.00, 22.00 Т/с "Корлеоне"
17.05 М/ф
17.25 Х/ф "Тайны древности"
18.20 "Знаменитые галереи мира"
18.50 "Радар-спорт"
20.30 Т/с "Главные роли"
00.00 "Топ-модель по-американски"
03.00 "Ночной канал" на Тивикоме

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 17.05, 18.50, 20.05, 22.25, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 Метеомикс на СТС-Байкал
06.00, 17.30 "Галилео"
07.00 М/с "Приключения мультяшек"
07.30, 14.30 М/с "Приключения Вуди и его друзей"
08.00, 19.00 Х/ф "Воронины"
08.30 Т/с "Даёшь, молодежь!"
09.00, 12.20, 18.30, 23.00 Т/с "6 кадров"
09.30, 20.00 Х/ф "Закрытая школа"
10.30 Х/ф "Пророк"
13.00, 13.30, 15.30 "Ералаш"
14.00 М/с "Чародейки"
15.00 М/с "Приключения Джеки Чана"
16.00 Х/ф "Папины дочки"
21.00 Х/ф "Двойное наказание"
00.00 Шоу "Уральских пельменей". Лучшее
00.30 "Инфомания". Информационно-аналитическая программа
01.00 Х/ф "Вверх, вверх под облака!"
02.30 Х/ф "И море раскроет тайну"
04.20 "Кадетство"
05.15 М/с "Питер Пэн и пираты"

НТВ

06.55 НТВ утром
09.30 Т/с "Эра Стрельца"
10.30, 16.30, 19.30 Обзор. "Чрезвычайное происшествие"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 "Сегодня"
11.20 "Медицинские тайны"
11.55 "До суда"
13.00 "Суд присяжных"
14.30 "Судебный детектив"
15.40 "Центр помощи Анастасия"
17.30 "Прокурорская проверка"
18.40 "Говорим и показываем" с Леонидом Закошанским
20.30 Т/с "Морские дьяволы"
22.30 Т/с "Глухарь. Возвращение"
00.35 "Женский журнал"
01.20 "Таинственная Россия"
02.20 "Дачный ответ"
03.20 "Один день. Новая версия"
04.00 Т/с "Город соблазнов"
05.55 Т/с "Мангуст"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 "Сейчас"
07.10 М/ф "Боцман и попугай"
07.20, 06.10 Д/с "Календарь природы. Осень"
07.55, 16.00, 19.00, 22.35 "Место происшествия"
08.00 "Утро на 5"
10.25, 02.55 Д/с "Криминальные хроники"
11.30, 13.30 Т/с "Рожденная революцией. Комиссар милиции рассказывает"
17.00 "Открытая студия"
20.00, 20.30 Т/с "Детективы"
21.00, 21.50 Т/с "След"
23.30 Х/ф "Мачеха"
01.15 Х/ф "Ларец Марии Медичи"
03.55 Х/ф "Личное оружие"
05.20 "В нашу гавань заходили корабли"

Пятница, 14

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 "Доброе утро"
10.00, 13.00, 16.00 Новости
10.05 "Контрольная закупка"
10.40 "Жить здорово!"
11.50 "Модный приговор"
12.50 "Женский журнал"
13.20 "ЖКХ"
14.20 "Участковый детектив"
15.00 "Другие новости"
15.20 "Понять. Простить"
16.25, 05.50 "Хочу знать" с Михаилом Ширвиндом
16.55 Т/с "Обручальное кольцо"
17.55 "Жди меня"
19.00 "Вечерние новости" с субтитрами
19.45 "Поле чудес"

20.50 "Пусть говорят"
22.00 "Время"
22.30 "Клуб Веселых и Находчивых". Высшая лига
00.55 Х/ф "Неадекватные люди"
04.00 Х/ф "Пловец"

«РОССИЯ»

06.00 "Утро России"
06.07, 09.35 07.07, 07.35 08.07, 08.35 Вести-Бурятия. Утро
10.05 "Мусульмане"
10.15 "С новым домом!"
11.10 "О самом главном"
12.00, 15.00, 17.00, 21.00 Вести-Бурятия
12.30, 15.30, 17.30, 21.30 Вести-Бурятия
12.50 Т/с "Кулагин и партнеры"
14.00 "Мой серебряный шар"
15.50 Вести. Дежурная часть
16.05 Т/с "Ефросинья. Продолжение"

17.50 Т/с "Все к лучшему"
18.55 Т/с "Здравствуй, мама!"
19.55 "Прямой эфир"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.00 Т/с "Доярка из Хацапетовки-3"
23.50 Концерт "Романтическое путешествие. Шедевры мировой классики"
01.25 Х/ф "Два дня в Париже"

КУЛЬТУРА

07.30 "Евроныус"
11.00, 20.30, 00.30 Новости культуры
11.20 Х/ф "Случайная встреча"
12.40 Д/ф "Виктор Захарченко. Портрет на фоне хора"
13.30 "Элегия. Виктор Борисов-Мусатов"
14.10 Д/ф "Неандертальцы в нас. Тайна происхождения человека"

15.05 "Письма из провинции"
15.30 Т/с "Дубровский"
16.40 Х/ф
16.50 М/с "Орсон и Оливия"
17.10 М/ф "Великое закрытие"
17.20 "За семью печатями"
17.50 "Заметки натуралиста" с Александром Хабургаевым
18.20 "Билет в Большой"
19.05, 02.55 Д/ф "Короли зачарованной Африки"
20.00 "Партитуры не горят"
20.45 "Искатели"
21.30 Д/ф "Павел Чухрай"
22.10 Х/ф "Русская игра"
23.45 "В вашем доме"
00.55 Х/ф "Палач"
02.35 М/ф "Большой подземный бал"
03.50 Д/ф "Франсиско Гойя"

АРИГ УС

22.00 Наша Russia
23.30 "Дом-2. Город любви"
01.00 "Дневники вампира"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
06.25, 10.05, 20.00, 00.30 "Середина Земли"
06.50, 13.00, 19.20, 21.20, 23.50, 02.50 "Время женщин"
07.00, 09.30, 10.50, 13.40, 15.00, 17.00, 12.30, 19.30, 21.30, 00.00, 03.00 Новости дня
07.35 "Радар-спорт"
08.00 "PRO-новости"
08.25, 20.25 "Городские истории"
08.35 Х/ф "Тайны древности"
10.25 "Трансформеры"
11.00 Т/с "Виктория"

13.10 Х/ф "Одержимость"
15.05 "Звезды зажигают"
16.00 Т/с "Корлеоне"
17.05 М/ф
17.25 Х/ф "Дорожные войны"
18.20 "Хит-парад интерьеров"
18.50 "Вестник НХ"
19.10 Детектор
20.30 Д/ф "Кремль-9"
22.00 Х/ф "Семейный ужин"
00.50 "Топ-модель" по-американски
03.30 "Ночной канал" на Тивикоме

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 17.05, 18.50, 20.05, 22.25, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 Метеомикс на СТС-Байкал
06.00, 17.30 "Галилео"
07.00 М/с "Приключения мультяшек"
07.30, 14.30 М/с "Приключения

Вуди и его друзей"
08.00, 19.00 Х/ф "Воронины"
08.30, 23.20 Т/с "Даёшь, молодёжь!"
09.00, 12.30, 18.30 Т/с "6 кадров"
09.30 Х/ф "Закрывают школу"
10.30 Х/ф "Двойное наказание"
13.00, 13.30, 15.30 "Ералаш"
14.00 М/с "Чародейки"
15.00 М/с "Приключения Джеки Чана"
16.00 Х/ф "Папины дочки"
21.00 Х/ф "Король Артур"
23.50 "Нереальная история". Сатирический альманах
00.20 Х/ф "Копи царя Соломона"
02.15 Х/ф "Зубная фея"
03.55 "Кадетство"
05.40 М/с "Питер Пэн и пираты"

НТВ

06.55 НТВ утром
09.30 Т/с "Эра Стрельца"

10.30, 16.30, 19.30 Обзор. "Чрезвычайное происшествие"
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "Сегодня"
11.20 Спасатели
11.55 "До суда"
13.00 "Суд присяжных"
14.30 "Суд присяжных". Окончательный вердикт
15.40 "Центр помощи Анастасия"
17.30 "Прокурорская проверка"
18.40 "Говорим и показываем" с Леонидом Закошанским
20.30 Х/ф "Морские дьяволы. Судьбы"
22.30 Т/с "Глухарь. Возвращение"
00.30 "Казнокрады"
01.40 Х/ф "Смерч"
03.45 Т/с "Город соблазнов"
05.40 Т/с "Мангуст"

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 "Сейчас"

Суббота, 15

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.25, 07.10 Х/ф "Ханна Монтана: Кино"
07.00, 11.00, 13.00 Новости
08.20 "Играй, гармонь любимая!"
09.10 "Черный плащ", "Гуфи и его команда"
10.00 "Умницы и умники"
10.45 "Слово пастыря"
11.15 "Смак"
11.55 "Вячеслав Бутусов. "Когда умолкнут все песни"
13.15 Д/ф "Среда обитания"
14.20 Х/ф "Укротительница тигров"
16.15 "Ирина Мирошниченко. Откровения"
17.20 "Ералаш"
18.00, 19.10 Концерт
19.00 "Вечерние новости" с субтитрами
19.30 "Кто хочет стать миллионером?"
20.30 "Большие гонки"
22.00 "Время"
22.15 "Призрак оперы"
23.45 "Прожекторперисхилтон"
00.20 "Что? Где? Когда?"
01.30 Х/ф "Господин Никто"
04.05 Х/ф "В поисках Золотого руна"
06.05 Т/с "Американская семейка"

«РОССИЯ»

05.50 Х/ф "За витриной универмага"
07.35 "Сельское утро"
08.05 "Диалоги о животных"
09.00, 12.00, 15.00 Вести
09.10, 12.10, 15.20 Вести-Бурятия

09.20 "Военная программа"
09.50 "Субботник"
10.30 "Городок"
11.05 "Позиция"
11.25 "Он-лайн"
11.40 "Народные вести"
11.45 «Шэдитэ ханза». Мультфильм на бурятском языке
12.20 К 35-летию Николая Баскова. "Капитан своей судьбы"
13.25 "Подари себе жизнь"
13.55, 15.30 Т/с "Доярка из Хацапетовки"
18.00 "Субботний вечер"
19.55 Шоу "Десять миллионов" с Максимом Галкиным
21.00 Вести в субботу
21.45 Х/ф "Понаехали тут"
01.35 "Девчата"
02.10 Х/ф "Стая"

КУЛЬТУРА

07.30 "Еврорьюс"
11.00 "Библейский сюжет"
11.35 Х/ф "Свадьба с приданым"
13.35 "Личное время". Алексей Козлов
14.00 Х/ф "В тридевятом царстве"
15.20 Д/ф "Леонид Завальнюк. Я ни с какого года"
16.05 "Очевидное-невероятное"
16.30 "Концерт"
17.30 Спектакль "Не все коту масленица"
18.55 "Большая семья"
19.50 Д/ф "Инна Чурикова"
20.30 Х/ф "Валентина"
22.10 "Величайшее шоу на Земле. Бетховен"
23.00 Х/ф "Серальонга"
02.00 Дж. Гершвин. Сцены из оперы "Порги и Бесс"
02.40 М/ф "Рыцарский роман"
02.55 "Легенды мирового кино"
03.25 "Заметки натуралиста" с

Александром Хабургаевым
08.00, 09.20 "Восточный экспресс"
08.25 М/с "Как говорит Джинджер"
08.55, 19.30 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений.
Погода
09.45 "Афиша". Погода
09.55, 11.00 "Женская лига"
10.30 "Мунгэн сэргэ"
10.50, 19.55 "Мультитик-ланч". Погода
11.30 "Школа ремонта"
12.30 "Ешь и худей"
13.00 "Плата за скорость-2"
14.00 Comedi Woman
15.00 "Мультитик-ланч"
15.05, 23.00 "Комеди-клуб"
16.00 "Битва экстрасенсов"
17.00 Суперинтуиция
18.00 Т/с "Универ"
20.00 "На ночь глядя" с А.Левантуевым. Погода
21.00 Х/ф "Обитель зла-3"
00.00 "Дом-2. Город любви"
01.00 "Дом-2. После заката". Погода
01.30 "Ху из Ху"
02.00 Х/ф "Зак и Мири снимают порно"

АРИГ УС

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
10.05, 12.30 "Середина Земли"
06.50, 12.55, 19.20, 23.00, 02.00 "Время женщин"
07.00, 09.30, 12.00 Новости дня
07.35 "Вестник НХ"
08.00 "PRO-новости"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
10.05, 12.30 "Середина Земли"
06.50, 12.55, 19.20, 23.00, 02.00 "Время женщин"
07.00, 09.30, 12.00 Новости дня
07.35 "Вестник НХ"
08.00 "PRO-новости"

Воскресенье, 16

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00 Новости
07.10 Х/ф "Стамбульский транзит"
08.50 "Служу Отчизне!"
09.25 "Черный плащ", "Гуфи и его команда"
10.15 "Здоровье"
11.15 "Непутевые заметки"
11.35 "Пока все дома"
12.25 "Фазенда"
13.15 Х/ф "Пять шагов по облакам"
17.05 Х/ф "Принц Персии: Пески времени"
19.15 "Минута славы. Мечты сбываются!"
20.50 "Специальное задание"
22.00 Воскресное "Время"
23.00 "Большая разница"
00.05 "Боже, какой пустяк!" Концерт Александра Иванова и группы "Рондо"
01.55 Т/с "Обмани меня"

«РОССИЯ»

06.25 Х/ф "Ночное происшествие"
08.20 "Вся Россия"
08.30 "Сам себе режиссер"
09.20 "Смехопанорама"
09.50 "Утренняя почта"
10.30 "Сто к одному"
11.20 Вести-Бурятия. Неделя в городе
12.00, 15.00 Вести
12.10 "С новым домом!" Идеи для вас
12.25, 15.30 Т/с "Доярка из Хацапетовки. Вызов судьбе"
15.20 Вести-Бурятия

16.45 "Смеяться разрешается"
19.00 Х/ф "Тихий омут"
21.00 Вести недели
22.05 Х/ф "Пряники из картошки"
00.15 "Специальный корреспондент"
01.15 Х/ф "Головокружение"

КУЛЬТУРА

07.30 "Еврорьюс"
11.00 "Обыкновенный концерт" с Эдуардом Эфириным
11.35 Х/ф "В один прекрасный день"
13.05 "Легенды мирового кино"
13.35 М/ф "Василиса Микулишна". "Храбрый олененок". "Серая шейка". "Степа-моряк"
15.00 Д/с "Крылья природы"
15.50 "Что делать?"
16.40 Балет "Щелкунчик"
18.35 "Искатели"
19.20 "Ночь в музее"
20.05 "Большая опера"
21.40 "Владимир Васильев. Я продолжаю жизни бег" Творческий вечер
23.00 "Контекст"
23.40 Х/ф "Гойя, или Тяжкий путь познания"
01.55 "Величайшее шоу на Земле. Бетховен"
02.40 М/ф "История одного города"

АРИГ УС

08.00 М/с "Как говорит Джинджер"
08.55 "Улан-Удэ: инструкция". Новости шопинга и развлечений. Погода
09.20 "Мунгэн сэргэ". Погода
09.45 "Скамейка"
10.00 "На ночь глядя" с А.Левантуевым. (повтор от 15.10). Погода

11.00 "Точка зрения"
11.30 "Будьте здоровы!"
11.50 "Мультитик-ланч". Погода
12.00 "Суперинтуиция"
13.00 "Соблазны"
14.00 "Золушка.Перезагрузка"
14.30 Т/с "Счастливы вместе"
15.00, 19.55 "Мультитик-ланч"
15.05 Т/с "Интерны"
17.05 Х/ф "Обитель зла-3"
19.00 "Комеди-клуб". Лучшее. Погода
19.30 "Вся Бурятия". Погода
20.00 Х/ф "Путь воина"
22.00 "Комеди-клуб". Погода
23.00 "Дом-2. Город любви"
00.00 "Дом-2. После заката". Погода
00.30 Х/ф "Хатико:самый верный друг"

ТИВИКОМ

06.30, 08.25, 09.25, 10.25, 11.25, 17.25, 18.25, 19.25, 20.25, 22.50, 00.25 "Зурхай"
10.00 "Вкусно"
06.20, 13.25, 19.20, 23.00, 01.10 "Время женщин"
07.05 Д/ф "Человек и время"
08.00 "Радар-спорт"
08.30, 21.00 "Городские истории"
08.40 М/ф
09.05 Т/с "Приключения швейцарской семьи Робинсон"
09.35 "Школьное ТВ"
10.30 Х/ф "Байкеры"
13.35 Т/с "Корлеоне"
17.20 "Ваше право"
17.40 Х/ф "Просто добавь воды"
19.30 "Объектив"
20.00 "Тайны века"
21.10 Х/ф "Армия спасения"
23.10 "Топ-модель по-русски"
01.20 "Ночной канал" на Тивикоме

08.30, 11.50, 18.40 "Городские истории"
08.40 М/ф
09.00 Т/с "Приключения швейцарской семьи Робинсон"
10.25 Детектор
10.35 "Города мира"
11.05 "Кремль-9"
13.05 Т/с "Главные роли"
16.20 "UTUMATA"
16.45 Х/ф "Семейный ужин"
18.50 "10 самых"
19.30 "Вкусно"
20.00 Х/ф "Байкеры 2"
23.10 Х/ф "Просто добавь воды"
01.00 Д/ф "Дорожные войны"
02.10 "Ночной канал" на Тивикоме

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05, 17.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.50, 01.30, 01.50 Метеомикс на СТС-Байкал
06.00 Т/с "Дюваль и Моретти"
08.00 М/с "Волшебные Поппикси"
08.30 М/с "Жизнь с Луи"
09.00, 16.00 "Ералаш"
11.00 "Это мой ребёнок". Семейная телеигра. Ведущая - Татьяна Лазарева
12.00 Х/ф "Воронины"
14.00 М/с "Чип и Дейл спешат на помощь"
15.00 М/с "Легенда о Тарзане"
16.30 Т/с "Даёшь, молодёжь!"
17.00 Т/с "6 кадров"
19.15 Х/ф "Корпорация монстров"
21.00 Х/ф "Майор Пейн"
22.50 "Нереальная история". Сатирический альманах
23.20 Х/ф "Обратно на землю"
00.55 Х/ф "Воришки"
02.35 "Кадетство"
05.15 Х/ф "Долго и счастливо"

НТВ

06.15 Т/с "Криминальное видео-2"
08.05 "В поисках Франции"
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 "Сегодня"
09.15 "Русское лото"
09.45 "Их нравы"
10.25 "Едим дома"
11.20 "Первая передача"
11.55 "Развод по-русски"
13.00 "Дачный ответ"
14.20, 04.05 Т/с "Адвокат"
16.05 "Своя игра"
17.20 "Следствие вели..."

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.05, 08.00, 08.30, 08.50, 11.05 Метеомикс на СТС-Байкал
06.00 Т/с "Дюваль и Моретти"
08.00 М/с "Волшебные Поппикси"
08.10 "Волшебное Диноутро"
08.30 М/с "Жизнь с Луи"
09.00 "Самый умный"
10.45, 13.30, 16.00 "Ералаш"
11.00 "Галилео"
12.00 "Снимите это немедленно!"
13.00 "Съешьте это немедленно!". Ведущие - Наталья Стефаненко и Таша Строгая
14.10 Х/ф "Майор Пейн"
16.30 Х/ф "Корпорация монстров"
18.15 Т/с "6 кадров"
20.00 "Нереальная история". 21.00 Х/ф "Лысий нянька. Спецзадание"
22.50 Шоу "Уральских пельменей". Лучшее
23.50 Х/ф "Друг невесты"
01.45 Х/ф "Обратно на землю"
03.20 "Кадетство"
05.10 Х/ф "Долго и счастливо"

НТВ

06.15 Т/с "Криминальное видео-2"
08.05 "В поисках Франции"
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 "Сегодня"
09.15 "Русское лото"
09.45 "Их нравы"
10.25 "Едим дома"
11.20 "Первая передача"
11.55 "Развод по-русски"
13.00 "Дачный ответ"
14.20, 04.05 Т/с "Адвокат"
16.05 "Своя игра"
17.20 "Следствие вели..."

07.10 М/ф "Боцман и попугай"
07.20 Д/с "Календарь природы. Осень"
07.55, 16.00, 19.00 "Место происшествия"
08.00 "Утро на 5"
10.25, 20.00 Д/с "Криминальные хроники"
11.30 Д/с "Австралия: спасатели животных"
11.45, 13.30 Х/ф "Неоконченная повесть"
14.10 Х/ф "Мачеха"
17.00 "Открытая студия"
21.00, 21.50, 22.35 Т/с "След"
23.20 Т/с "Рожденная революцией. Комиссар милиции рассказывает"
02.25 Х/ф "Принцесса Клевская"
04.25 Х/ф "Скажите им, что Виллибой здесь"
05.55 "В нашу гавань заходили корабли"
04.00 Х/ф "Бабочки"

06.40 Т/с "Криминальное видео-2"
08.25 "Смотр"
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 "Сегодня"
09.20 Лотерея "Золотой ключ"
09.45 "Академия красоты с Ляйсан Утяшевой"
10.20 "Готовим с Алексеем Зиминным"
11.20 "Главная дорога"
11.55 "Кулинарный поединок" с Оскаром Кучерой
13.00 "Квартирный вопрос"
14.20, 03.20 Т/с "Адвокат"
16.05 "Своя игра"
17.20 "Таинственная Россия"
18.20 "Очная ставка"
19.20 Обзор. "Чрезвычайное происшествие"
20.55 "Программа максимум"
22.00 "Русские сенсации"
22.55 "Ты не поверишь!"
23.55 "Последнее слово"
00.50 "Нереальная политика"
01.30 Х/ф "Страшные лейтенанты"
05.15 Т/с "Мангуст"

5 КАНАЛ

07.00 М/ф "Приключения Мюнхгаузена", "Пес в сапогах", "Двенадцать месяцев", "Капля"
09.40 Х/ф "Марья-искусница"
11.00, 19.30 "Сейчас"
11.10 Т/с "След"
20.00 "Правда жизни". Спецрепортаж
20.30 Т/с "Пуля - дура". Агент и крокодиле нации"
00.15 Х/ф "Кинг Конг"
02.50 К 50-летию В. Бутусова. "Лучшие песни"
04.25 Х/ф "Иисус Христос - Суперзвезда"
06.10 Д/с "Календарь природы. Осень"

18.20 "И снова здравствуйте!"
19.20 Обзор. "Чрезвычайное происшествие". Обзор за неделю
20.00 Сегодня.
21.00 "Чистосердечное признание"
21.50 "Центральное телевидение"
23.00 "Тайный шоу-бизнес: "Ласковый май". Загадка пропавшего миллиарда"
23.55 "НТВшники"
01.00 Х/ф "Челюсти"
03.30 "Главная дорога"
06.00 "Алтарь Победы"

5 КАНАЛ

07.00 Д/ф "Монтесума"
08.00, 02.10 Д/с "Чудовища, с которыми мы встретились. Выжигание"
09.00 М/ф "Грое из Простоквашино", "Каникулы в Простоквашино", "Зима в Простоквашино", "Кот Леопольд"
10.05 М/ф "Сказка о царе Салтане"
11.00 "Сейчас"
11.10 "Истории из будущего"
12.00 "В нашу гавань заходили корабли"
13.00 Х/ф "Тихое следствие"
14.20 Т/с "Детективы"
18.30 "Место происшествия. О главном"
19.30 "Главное"
20.30 Т/с "Пуля-дура". Изумрудное дело агента"
00.10 Х/ф "Кинг Конг жив"
03.00 Профилактика на канале

Сено (однолетние травы - овес, зерносмесь) с до- ставкой. Возможен обмен на КРС. Тел.: 64-30-45.

Замай тэмдэглэл

МОНГОЛ ҺАЙХАН ОРОНООР АЯНШАЛГА...

МОНГОЛОЙ гүрэнэй хилэ дабаад, сэхынгээ Мхаргыда орожо урмашаһан автобуснай нэгэ жэгдээр дүнгинэн, газар хороосотойгоор урда зүг барин дабшана. Монгол ороной гүн руу шэлжэн орохо бүри, үргэн уужам тала дайдын, налуу набтархан добо гүбээнүүдын, пэгшын ургаһан зүлгэ ногоонийнгоо хурса һайхан үнгөөр хүнэй нюдэ баясуулна. Ульгэрэй далайдал ногоорон хүхэрэн харагдажа байгаа тэрэ баян дэлхэйн дунда газарай уужам биил гэжэ, бэе бэһээ холо-холо, эндэ тэндэ таран хоер-гурбаараа зэргэлһэн дун сагаан һеы гэрнүүд тобойлдохо юм. Хайшааш харахадаш, тэнгэрийн хярахан хүрэтэр нэмжынэн уужам дэлюун тала дайдые сонхоор шэртэн ябахата, гоеш гээшнь.

Чингис хаанай музейн ехэ танхим соо

Наагуурнь бодхоогдоһон бүдүүн сагаан багананууд хүшөөнүүдые тооһо шоройһоо аршалһан торгон хүшэгэ шэнгээр үзэгдэнэ. Гүрэнэймнай засаг түрын энэ иимэ хүшөөнүүдтэйгээр һүүлэй жэлнүүдтэ баригдаһан юм гэжэ Цэвэгмаа намдаа ойлгуулна.

Сүхэ-Баатарай дурасхаалда зорюулагдаһан хүшөөдэ дүтэлнэбди. Дошхон хурдан хүлэгэй шадал шандааһан биил гэжэ табилуулан ябаһан баатар эрын зураглан уран гоё бүтээл. Хүшөөе тойруулан хэгдэнэн һандалинууд дээрэ хүнүүд бөөн-бөөнөөрөө амаржа һуунад, хоорондоо хүхюунээр хөөрэлдэн зугаалнад. Тэршээ согтой хүүгэд ехэ олон: тэднээр велосипедээршье, хүүгэдэй жаахан автомашинануудааршье гүйлгэлдэнэ, доронь жэжыхэн мөөрэнүүдые хоноһон хабтагай дээрэ гэшхэн байгаад холжорнод. Энэ талмайнь хотын зоной үдэшэндөө сулгаржа, сүлөө сагаа зохидоор үнгэргэдэг еһотой амаралтын газарынь хэбэртэй.

Үдэһын бүрэнхы болонхойшье хаань, үдэр шэнги һаруул гэрэлтэй. Элдэб янзын эд хэрэгсэл болон бэшгэ ташаг зураглан харуулан зайн галай тоогүй олон лампочканууд зуралзан носожо, улаан, ногоон хурса үнгөөрөө талмайе гэрэлтүүлнэ. Монгол хүгжэмэй ирагуу һайхан аялга аргаахан намдуугаар, хүнэй шэхэнэй таашаама зөөлэхэнөөр эдэлжэ, оршон тойрониё улам амгалан тэнюун шэнжэтэй болгоно.

Үдэһын дуулимда һэрюусэн һэргэн ябажа, ниислэл хотын гоё һайханийн хараһан үзһэндөө урма баяртай гэртээ бусаабди. Баттулга Одгэрэл хоёр минии хэды хорёошье һаа, һайнаар амархым тулада, намайе таһалгадаа унтуулба. Хатан хаанай нойр баридаг унтары гээшэ гү гэхээр үргэн гоё орон дээрэ хэбтэнэб. Гансаараа үлөөд хэбтэхэдэ, тэрэ үдэрэй хэды ута, хэды удха ехэтэй байһан тухай, гансахан үдэрэй хугасаада хэды ехэ юумэ хэжэ үрдиһөөр байһан тухай бодохо хүм. Тиин гэхээ хэды олон хайран үдэр хоногууд һула хоһоор үнгэржэл байдаг гээшэб гэхэ мэтээр, залхуу зайдан зангаа орхихо байна гэжэ бодожо хэбтэнээр унтаһаан байгааб.

ГАНДАН ДАСАНДА

Үглөөдэрын, августын 3-да, Цэвэгмаа Одгэрэлэй дүү хүбүүн Одхүрэл хоер намайгаа Гандан дасан абаашаба. Монголоы Будаадын шажанай эгээн гол ехэ мүргэлэй газар болохо Гандан дасанда мүргэжэ, адиста хүртэхэ гээшэ хүзэгтэн бүхэнэй эгээн ехэ ханаан заяан хаям даа.

Дасанай ордон хэрэмүүдэй гол шэмэг гоеолтонь болодог дабхар-дабхар дээбэринүүдын өөдөө хятаран ербылдэнэ. Уран гартанай оюун бэлигээр бүтээгдэнэн угалза һиилүүрнүүдын, улаан, ногоон будаг шэрэнүүдые наринаар тааруулжа шэрдэнэн хурса һайхан үнгэн, хүжэ санзайн аятай хоншуухан үнэртэй агаарынь хүнэй хүзэг бэшэрэлье улам дээшнэ үргэнэ. Джанарай – сэг бурханай хүмэдэ бидэнэй ороходо, хурал хурагдажа байба.

Хуралда зальбараад, уншалгадаа һууһан ламбагайнарай араар гороо хэжэ, үргэл мүргэлөө бүтээгээд, ехэ ламахайһаа адиста хүртээбди. Аршаан заладаг баһа нэгэ ондоо хүмэдэ орожо, адис санзай, аршаан залажа, гэр бүлынгөө бултанай нэрэ бэшүүлжэ, амгалан тайбанай түлөө хуралда уншагдаха захил хээбди.

Бурхан тахилай хүрөөтэмэ гоё үзэхэлэн хаража, зальбаран һүгдэжэ хэрэгэ бүтээһэндээ һанаа дүүрэн, бэе хүнгэн болонхой газашаа гараабди.

Эндэһээ үшөө нэгэ нангин шүтөөн болохо Бурхан багшын хүрэг-хүшөөдэ ошобобди. Энэ асари томошье, гайхалтай гоёшье хүшөө Зайсан Толгойн хормойдохи талмай дээрэ болхоогдонхой. Эгээ һонин юумэниинь юуб гэхэдэ, хүжэ тэнгэри хүнжэлтэй, хүрһэтэ газар дэбисхэртэй гэжэ ульгэр домог соо хэлэгдэдэгтэл адли, тус хүшөө ордон хүмэ соо бэшэ, харин тон газар бодхоогдоһон байжа, нүсэгэн талмай тэг дундаһаа хүрэ һүлдэ ехэтэйгээр өөдөө үндыхэ юм. Алтан шара дэгэлын наранай туяада намжа һайханаар яларна, хүжэ үнгэтэй малгай дороһоонь бодолгодо абтаһан магнай духань халта атиралдаһан шэнги, холо руу шэртэн байһан нүдэнэйнь нигүүдэхсы харасада юртэмсэ дэлхэй дээрэ энхэ амгаланниё юрөөн заяаһан номнол хургаалынь үзэгдэхэдэл гэнэ.

Пүүлээрнь Богдо Хаанай ордон музейдэ ошобобди. Монголоы шарын шажанай ударидагша VIII-дугаар Богдо гэгээн Жавзундамба Агваанлубсанда /1869-1924/ зорюулагдажа, 1893-1903 онуудай хугасаада, арбан жэл соо баригдаһан энэ хүмэ «Оюун бэлиг хүгжөөн бадаруулаха хийд» гэжэ нэрлэгдэнэн байгаа. Богдо гэгээнэй үбшлөөд, 1924 ондо һаһа бараһанай һүүлээр энэ хүмэ 1926 ондо музейн согсолбори болгогдоһон.

Богдо гэгээнэй дурасхаалта музей Зунай мүргэлэй долоон хүмэнүүдһээ, Үбэлэй Ордон гэгдэдэг хоёр дабхар шулуун Ордон байшанһаа бүридэдэг. Тэдэ хүмэнүүдын нэрлэбэл, Махаранзын, уран зурагай, торго зүйжэ няажа, хээ зураг бүтээлгын, эрдэм шэнжэлгын. Номой сангай, Олон бурхануудай болон Лаврин гэдэг хүмэнүүд болоно. Эдэ хүмэнүүдтэ XVII-XX зуун жэлнүүдэй эхин үеын Монголоы шажанай түүхын, уран бүтээлэй, соелой дабтагдашагүй үнэтэ дурасхаалнууд, тэрэ үеын нэрэтэй солотой уран дархашуулай, уран оедолшодой бүтээһэн уран зурагууд, торгон зурагууд, модоор хэгдэнэн эд хэрэгсэлнүүд дэлгээгдэнхэй.

Пүмэнүүдэй эгээн гол Лаврин гэдэг хүмэдэ Монголоы анхадугаар Богдо Үндэр Гэгээн Занабазарай /1635-1723/ бүтээһэн Ногоон Дара Эхэ түрүүтэй хори нэгэн Дара Эхэнүүдэй хурегүүд залагданхай. Ногоон Дара Эхын үзэхэлэн һайхан хүрэг хаража байхатаа, Үндэр Гэгээнэй тон өөрэйнь гүн ехэ оюун бэлигээрээ зохоожо, арбан хурганайнгаа ураар бүтээһэн хүрэг мүн гэжэ һанахата, бүхы сэдхэл бодолоороо дээдын ехэ хүзэг бэшэрэлдэ абтаһаар байгаа даа.

«Үндэр Гэгээн Занабазар Дара Эхэнүүдэй хүрэгүүдые уралан бүтээхэдэ, хүнэй бэсын хөөрхөн зохидхон түхэл маягыё обёборон оложо шадаха бэлигээрээ хүн түрэлтэнэй гоё һайхан үзэхэлэн тээшэ тэгүүлэн зүдхэхэ хүсэл эрмэлзэлыё тон жэнхэни монгол шэнжэ дүрөөрөө харуулан байна.

Ц.ЧИМИТОВА.

(Үргэлжэлэһын хожом гараха).

Зайсан толгойн хормойдо бодхоогдоһон Бурхан багшын хүшөө

Улаан-Үдэһөө үглөөнэй 7.30-да гараһан аяншад Алтан-Булаг хотодо үдын хоол барижа бээе заһаад, замаа үргэлжэлүүлбэбди. Тиин газарыё агшаажа, сагыё һунаажа шадаха эди шэдитэй юм гү гэхээр хурдан шуумар гүйдэлтэй булад хүлэгнай тэрэл үдэртөө үдэһын 7 сагта Улаан-Баатар хото бидэниё хүргөөд байгаа.

Автобусһоо буухадамнай, Цэвэгмаа, Одгэрэл Баттулга нүхэртээ хөөрхөн заахан Сонор хүүхэнтээ намайе угтажа байгаа. Эдэ хэд бэ гэхэдэ, үнгэрэгшэ зуун жэлэй хореод гаран оной һамаргаан сагай үедэ үхибүүн ябахатаа, эхэ эсэгтээ Монгол худар нүүн ошоһон Цэрэнэй Ринчин-гуайн үри һадаһад болоно.

Баттулга Одгэрэл хоер ниислэл хотынгоо түбтэ ажаһуудаг байжа, намайе гэртээ уриба. Мүнөөнэй ажабайдалда үргэнөөр нэбтэрэн ороһон онһон техникээр гүйсэд хангаданги, сагай эрилтын еһоор түхээрэгдэнэн байра байдалтай уужам һаруул гэр байрань уриханаар угтан байба.

Одгэрэл Баттулга хоер эдэе хоолоо сүлөөгүй бэлдэнэ. Үнинэй уулзаагүй Цэвэгмаа бидэ хоер бэе бээе үрдилдэн байжа, һонин һорьмойгоо хөөрэлдэнэбди. Айлшадта дуратай һонюуша үхибүүн зангаараа Сонор хүүхэн бидэнэй хажууһаа холодоногүй. Минии гэртэмни зээ хүбүүн Сашымнай хүбүүтэй болоо гэжэ хөөрөхыём дуулахатаа, Сонор басаган элдэб янзын нааданхайгаашье, саарһан туулмагтай шэхэршье асаржа, һая түрһэн бүүбэйдэмнай бэлэг болгон үгэхэ юм.

Уданшьегүй хоёр залуушуулай эдэе хоолоо бэлэн болгоод, бууза, боово мэтэ үндэнэн хоолоо бидэнэйнгээ урда табиба. Эндэ һонин юумэн юун байгаа гэхэдэ, архи огто аягалнагүй. Түрүүн дээрэ нэгэ юумэн дугаһан шэнги байбашье һаань, би тэрэ гуримынь зохидшоогооб. Үнэхөөрөөшье, бидэнэр юун болоод, архигүй һаа, эдээн хоолойдо орохогүй шэнгээр һанажа, элдэб эрэн

шалтагаан олоод лэ, архи уужа, толгойгоо мунхаруулдаг гэшэбиди. Архитай архигүйшье ажабайдал гээшэ заха хизааргүй ехэ һонирхолтойшье, гүн гүнзэгы баян удха шанартайшье бшуу. Тимэ гурим гэртээ баримталжа шададаг һаа, хэды гоё һааб! Тээд би архи аягалаагүй һаа, айлшадые хүндэлөөгүй шэнгээр һанагдадаг заншалаа орхижо шадахагүйл хэбэртэйб даа.

Холын харгын һүүлээр нарин хоол элбэгхэнээр баринаһан удаа эдихэнэ шэнгээжэ хэбтэхэ һанаатай һуутарни:

- Сэпэл хээтэй, унтахынгаа урда тээ газаруур ябасагае, - гэжэ эдбхи үүсхэл ехэтэй Одгэрэл дурадхаба.

НИИСЛЭЛЭЙ
ТУБ ТАЛМАЙДА

Зайха дуратай би ехэ баяртайгаар зүбшөөжэ, бултадаа газашаа гарабабди. Үдэһын Улаан-Баатарай гудамжануудар ябаһаар, ниислэл хотын гол түбынь болохо Сүхэ-Баатарай нэрэмжэтэ талмай ошобобди. 1990 ондо «Монголоы нюуса тобшын» 750 жэлэй ойдо зорюулагдаһан эрдэм-шэнжэлгын конференцидэ Гунгаа уригданай байжа, би нүхэртээ ошолсоһон байгааб. Улаан-Баатар хото гайхалтай гоёшье, хураггүй ехэшье болоһон байба.

Айхабтар ехэ газар эзэлдэг түбэй талмай уужам дэлюун гээшнь, нэгэ захадань байхата, нүгөө захань тон холо оршохо юм. Талмай гол хойморто Монгол гүрэнэй засаг түрын ута гэшын ордон байһан һүр жабхалантайгаар нэмжынэ. Ордоной нюур талынь тэб тэгэндэ агууехэ Чингисхаанай хүшөө бодхоогдонхой. Засаг түрынгөө хан сэнтиндэ заларан һууһан богдо хаан улас гүрэнэйнгөө хуби заяан тухай гүн ехэ бодолдо абтаһан янзатай холо руу шэртэнэ. Хаанай хүшөөһөө зүүн баруун тээшээ хаанай уг залгамжалжа, гүрэн түрээ ударидаһан Чингисхаанай аша гушанарта зорюулагдаһан хүшөөнүүд баганануудай саанаһаа тобойн харагдана.

КРАСНОДАРАЙ ХИЗААРААР АЯНШАЛГА

Захаамин хотын соёлой байшангай дэргэдэ «Арадай» гэхэн нэрэ зэргэтэй «Эхын буян» гэхэн фольклорно ансамбль ажалаа ехэ үрэ дүнтэйгөөр эрхилдэг заншалтай юм. Юундэб гэхэдэ, энэ ансамблин гэшүүд хадаа ёһотой урданай ёһо заншал һайн мэдэхэ, бага наһанһаан эхилжэ ёһо гуримууды бээдэ шэнгээһэн, ёһо заншалууд дээрэ хүмүүжүүлэгдэһэн, мүнөөшье өөһэдынгөө аша гушанарые буряад арадайнгаа заншал оюун ухаандань нэбтэрүүлэн, өөдөн үргэлсэжэ байһан, буян ехэтэй, үндэр наһатай хүгшэд юм.

Энэ намартаа «Эхын буян» ансамбль Краснодарай хизаараар аяншалжа, Темрюк хотодо үнгэргэгдэһэн VI нээмэл уласхоорондын «Голоса традиций. Темрюк - 2011» гэхэн фольклорно фестивалда амжалттайгаар хабаадажа, буряад арадайнгаа үндэһэн соёлтой тэндэхи зонууды танилсуулжа ябаһанаа, сентябрийн 21-дэ түрэл Захаминаа бусажа ерээ. Эдэ зомнай хадаа өөһэдын үүсхэл гаргажа, нааданай программа өөһэдөө зохёожо, өөһэдынгөө пенси суглуулжа, үшөө тиихэдэ спонсорнуудта туһа хүргэхыень хандалга ябуулжа, дулаан хизарта ошоожо, Азов ба Хара далайн эрьедэ яажа амаржа ерэхэнээ, урма баяртайгаар хөөрэнэд.

Энэ фестиваль хадаа зургаадахая үнгэргэгдэжэ байһан түүхэтэй юм байна. Фестиваль үүсхэгшэд - Россиин Федерацийн Соёлой министерство, Россиин Федерацийн Соёлой министерствын фольклорой түб, Краснодарай хизаарай соёлой Департамент, Темрюгэй аймагай соёлой таһаг, мүн тиихэдэ Темрюгэй муниципальна байгуулгын администраци болонод. Зургаадахая үнгэргэгдэжэ байһан фестиваль хадаа намтар ехэтэй, газар бүриһөө хабаадагшад ерээ, өөһэдынгөө соёлтой танилсуулдаг юм байна гэжэ ансамблин гэшүүд хөөрэнэ. Бидэнэр нааданайнгаа программа соо урданай түрэ найрай шэмэг болохо, «басаганай наада» яажа үнгэрдэг байһыень гүйсэдөөр хэрэглэжэ, уран гоёор найруулга хэжэ, түрэлхидэй басагандаа яажа захяа үгэдэг байһые гэхэ гү, ямар аргаар нургаал заадаг байгаа гэжэ харуулжа, ехэтэ харагшадые, журин гэшүүдые һонирхуулаабди.

Энэ наадан соомнай шог дуунууды, шог зугаашы, тиихэдэ басаганай гуниг дууншы тон ирагуугаар эдэлжэ, хүнэй зүрхэ сэдхэл хүлгөөгөө гэжэ хэлэмээр. Журин даргаар томилогдоһон доцент, Россиин Федерацийн Соёлой министерствын фольклорой түбэй ахамд директор, педагогикын эрдэмэй доктор, профессор А.С.Каргин тэмдэглэхэдэ, «Буряадай ансамбль ехэ удха һайтай программа харуулаа, ёһотой урданай ёһо заншал дээрэ үндэһэлһэн нургаал һайтай наадан болоно» гэжэ хэлэхэдэнь, досоомнай нара гарахадал болоо гэжэ ансамблин гэшүүдэй хэлэхэдэ, манайшые досоо баярай долгин эбхэрхэдэл гээ.

Табан хүнһөө бүридэһэн журин гэшүүд бултадаа нэгэ һанал гаргажа, үндэр сэгнэлтэ үгэжэ, Буряадай Республикын, Закаменск хотын «Эхын буян» гэхэн фольклорно ансамбль 1-дэхи шатын Лауреадай дипломоор шагнагдана гэжэ соносхогдоһо, ехэл урматай байгаа да. Зал соо нэрбемэ альга ташалга удаан таһараагүй гэжэ ансамблин гэшүүд урма баяртайгаар хөөрэнэд.

Иигэжэ аяар 56 коллективүүд сооһоо онсо ондоохоноор харагдажа, буряад арадайнгаа хүлдэ болохо соёл, заншал, наада дээрэ үргэжэ ерэхэн ансамблин гэшүүдтэ доро дохимоор даа. Үшөө тиихэдэ спонсор боложо, туһа хүргэһэн зондоо ансамблин гэшүүд ехэ баяр хүргэн, ута наһа, удаан жаргал үрэнэ.

Эдэ хэд бэ гэбэл: Буряадай Республикын «Росгосстрахай» Генеральна директор Семенов Б.Ц., «СМИТ» гэхэн наймаанай фирмын генеральна директор Доржиев Г.Ю., «Синар» гэхэн наймаанай фирмын дарга Шабарин С.К., РИКУиО – гой ректор Бадмаев В.М., Захааминай Агротехническэ техникумэй директор Гонжитова О.С., ПУЖКХ -гай дарга Ринчинов Р.Д., почтын дарга Намсараева А.Ш., «Захааминай һонин» газетын редактор Гармаева Д.Д., Захааминай Пенсионно фондн коллектив, РоссельхозБанкын коллектив, индивидуальна предпринимательнууд – Данзанов А.Н., Федорова Е.В., Кочетова Т.Д., Ким Л.А., Ринчинова В.В., Марьясова В.А., Агекян В.А. Иимэ һайхан наһатай, зориг ехэтэй зоной туһаламжаар газар хаража, хүнүүдээр танилсажа, буряад арадайнгаа заншалтай танилсуулжа ябахада, ехэл гоё байһан да!

Т.ЗНАЕВА,
Захааминай аймагай соёлой таһагай методист.

«Алтан сэргэ» гэхэн регионууд хоорондын фестиваль
ажалаа түгэсхэбэ

ЭХЭ ЗОНДО ЗОРЮУЛАГДА ҺАН

«Эсимде» (поэтическэ драма) гэхэн, оршуулбал, «Би һананаб» гэхэн моно-зүжэг (ганса хүнэй наадаха) Бишкек хотын Арсен Умаралиевой нэрэмжэтэ драматическа театрай коллектив фестивалин үедэ «Үльгэр» театр соомнай харуулжа, олоной һонирхол татаба.

Алдар суута Чингиз Айтматовай «Эхын таряалан» («Материнское поле») гэхэн туужын удхаар табигдаһан моно-зүжэгтэ Кыргызэй арадай артистка Кулайым Каныметова Толгонай рольдо шадамар бэрхээр гансаараа наадажа гараба. Наһа барагшадые дурдаха үдэр Толгонай толгойдо ажабайдалайн бүхы «хуулаһанууд» ирагдан һанагдажа, түрүүшын ори ганса дуранин болоһон, дайнда алдаһан Суванкул нүхэрөө, гурбан хүбүүдэ – Касым, Майсалбек, Жайнак хүбүүдэ, Алиман бэриез, дайнай хатуу туршалганууды, баяр асарһан Агууехэ Илалтые, гар дээрэнь үхибүүгэе түрөөд, наһа бараһан Алиман бэриез уйлан байжа дурдана. Зүгөөр Агууехэ Илалтатой хамта түрэхэн аша хүбүүн Жанболодын угыень үргэлжэлүүлхэ гэжэ этигэнэбди. Уйлан, дуулан, үбһэ сабшажа, таряанай боолто шадамар бэрхээр уяхадаа шуран, хүндэ хүшэр жэлнүүдтэ дабагдаагүй шанга хүсэлтэй, хүсэтэй эхэнэртэй, уян сэдхэлтэй эжын, эхэ хүнэй һайхан образтой бэлигтэй артистка харагшадая танилсуулна. Майсалбекһээ телеграмма абаһан хүбүүнтээ уулзахаа һананаһан, хажуугаарнь үнгэрһэн поезд хараад үлэшэһэн хайрата эхын нулимсанууд харагшадая сэдхэл доһолгоно. Юрын боро хубсаһатай, зүгөөр сагаан шаль пулаад зүүһэн эхэнэрэй гарта тэрэнь үхибүүнэй мансышые болоно, нулимсаа аршаха аршуулшые, бусад үүргэ дүүргэнэ. Олон кыргыз үгэнүүдэй ойлгосо мэдэхэ болообди – «эсимде» - би һананаб, «жер» - газар, «Осман» - тэнгэри, «Элдик нан» - арадай хилээмэн, «согуш» - дайн, «жениш» - Илалта, «адам» - хүн. Буряад яһанай, суута поэт Чимит-Рэгзэн Намжиловой басаган, тус театрай уран һайханай хүтэлбэрлэгшэ Айгуль Умаралиева удхыень уншаа. Режиссёр-найруулагша Бекпулат Парманов бүхэли зүжэгын (туужын удхаар) таһан байһа, зүгөөр эндэ оройдоол хубинь – моно-зүжэг харуулагдаа. Бэрхээр наадаһан Кулайым Канебетова баглаа сээсүүд барюулагдаа.

«Остров небесных сетей» гэхэн зүжэгһөө хэлэг

«Эсимде» гэхэн зүжэгһөө хэлэг

ИНАГ ДУРАН ТУХАЙ

Япон драматург Тикамацу Мондзаэмон олондо мэдээжэ «Остров небесных сетей» гэхэн поэтическэ драма «Читиген» гэхэн хүгжэмтэ-драматическа театр (Хакаси) фестивалин үедэ харуулба.

Бэе бээдэ дурлаһан саарһа худалдадаг Дзихей (артист Юрий Ткачев), бээ мүнгөөр худалдадаг гетера Кохару (артистка Светлана Саможикова) хоёрто наад хэхэ һананаһан зон олон, юуб гэхэдэ, Дзихей гэр бүлэтэй, хоёр хүүгэдтэй. Иигэжэ байнхаар, бэе бээтээ хахасанхаар, нэгэ үдэр үхэхэ гэжэ шиидэһэн хоёрой хуби заяан тухай хүгжэм-дуута зүжэг оперно театр соо харуулагдаа.

Хальмагай искусствын габьяата ажал ябуулагша Баатр Колаев энэ зүжэгын найруулан таһан байһа.

ЭРХИМУУДТЭ –

ШАНГУУД, ДИПЛОМУУД

«Алтан сэргэ» гэхэн регионууд хоорондын фестивалин дүнгөөр эрэ хүнэй рольдо эрхимээр наадаһан, буряад драмын театрай «Шүдэрлэгдэһэн зуун жэл» зүжэгтэ хабаадаһан республикыннай га-

бьяата артист Солбон Субботин (Тэхэ) тус фестивалин дипломдо хүртөө. Харин эхэнэрнүүдэй роль эрхимээр гүйсэдхэһэн Кыргызэй арадай артистка Кулайым Канебетова (Толгонай) баһал диплом барюулагдаба. Эгээл эрхим сценографин түлөө диплом («Ашик-Керби» зүжэг-Альметьевскын татаарнуудай драмтеатр) Дмитрий Хильченко абаһан байна.

Харин эрхим режиссёрой дипломдо Олег Юмов («Стуля» зүжэг – Улаан-Үдын ород драматическа театр), эрхим актернуудтай коллективэй дипломдо (Монголой Нацагдоржын нэрэмжэтэ драмын академическэ театр), фестивалин хүндэтэ айлшанай дипломдо (Москвагай «Школа драматического искусства») хүртөө, тиихэдэ «За верную служению театру» гэхэн диплом Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театрай артист, РФ-гэй арадай артист Михаил Елбоновто барюулагдаа. 2014 ондо дахинаа үнгэргэгдэхэ, Олимпиадын соёлой хэмжээ ябуулгануудай нэгэн болохо «Алтан сэргэ» фестивалда олон театрууд дахинаа уулзаха гэжэ найдая, булганда зохёохы амжалта хүсэе!

Бэлигма ОРБОДОВА.
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

«ТООНТЫНХИД» АХА ЗАХАТАНАА АМАРШАЛБА

ЯНГААЖАНАЙ ДАСАНАЙ ҺАНДАРГААГДАНАЙ УДАА АРАД ЗОН СОО МҮНДЭЛ ҺЭН ШАНАЛАЛАЙ ДУУН

Янгинама хүйтэн наяржа,
Ятагай абьян янгинана,
Янгаажанай дасанай
шулуунда
Ялтархай сүгсэ наярна. }
2 дахин

Хөөрхэн морид гуниглаад,
Мүнгэн гэнжээ наярүүлна,
Дасанаа тойроод байжа,
Алтан тахаар дабшална. }
2 дахин

Минии зүрхэн хайлажа,
Монсогор нулимса
дуһаанаб.

Эрдэни моридоо хайрлажа,
Эльгээ тэбэрэд бусашооб.

«Тоонто» гэнэн фольклорно ансамбльтаа аяар холын Америкэ, Итали, Франци, Япон, хүршэ Хитад, Монголоор арадайнгаа аялга дуу ханхинулхан, ёохор наадаа, ёһо заншалаа харуулан наһанайнгаа алтан намар угтажа байһан, мүхөөгөө үгтөөгүй ветерануудаа һайндэрөөр амаршалжа, мүнгэн бэлгүүдые барюулба, амтан хоолоор хүндэлбэ. Уридшалан Улаан-Үдэ хогымнай захиргаанай соёлой управлениин дурадхалаар Улаан-Үдөөрөө экскурси хэжэ, дурасхаалта газарнуудые харуулба, үдэһын гэрэлдэ ялаганаһан-тологоһон нислэл хототой танилсуулба.

Америкэдэ бэлигээ гэршэлһэн үндэр наһатай, дууша сэдхэлтэй Цымжид Баторовна Мункуева, гурим журамьемнай сахидаг, һайхан сэдхэлтэй Цыменжит Базаровна Батоцы-

ренова, урагшаа һанаатай, урма зоригтой, тээмэндэ 70 наһая һайханаар тэмдэглэһэн Тамара Михайловна Мунина, ансамблимнай староста Эльвира Бальжинимаевна Аюрова, һайхан хоолойтой, ехэ эдэбхи үүсхэлтэй Роза Гармаевна Тыкшеева, 6 хүүгэдтэй, олон аша, зээнэртэй Дарима Дондоковна Дампилон, врач мэргэжэлтэй Ольга Цыдыповна Цыренова, бидэниие – Орбодоевониие, мүн ерээгүй бусад нүхэдөө ансамблимнай хүтэлбэрилэгшэ Ц.Ц.Батурова, концертмейстер Э.В.Дымбрылова гэгшэд заншалта болоһон Наһажаал зоной уласхоорондын үдэрөөр хани халуунаар амаршалжа, үрээлэй дээжэ хүргэбэ. Анхан хүгжэмэй талаар хүтэлбэрилэгшэ, хормейстер байһан, мүнөө амтан эдээ хоолой газарай (Свердловэй үйлсын, 19-дэхи

гэр) эзэн эхэнэр болоһон Г.В.Дашапылова «Тоонтынхидоо» хүндэтэй дээрэ хүлээн абаба, амтан буузаар хооллуулба, «Бууза» гэнэн шүлэгөөрөө Сагаалганай һайндэртэ шалгарһан Т.М.Мунина дуугаа дуулаба, шүлэгөө уншаба. «Тоонтодо» эдэбхитэй ябаһан, мүнөөшье ябадаг, Т.М.Мунина, мүн Б.Д.Дымбрыловэй зохёһон шүлэгүүдые (доро үгтэнэ) уншагшадтаа, ветерануудтаа зоруулнабди.

Хүндэтэ ветеранууднай түрэл арадайнгаа ёһо заншал хаа хаанагүй дэлгэрүүлжэ, урданайнгаа дуу, хатар зэдэлүүлжэ, талаан бэлигээ харуулжа, сэдхэлээрээ залуу, элүүр энхэ, гэр бүлэдөө зол жаргалтай ябахыень хүсэнбди!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ҮЛЗЫН ДОБЫН ДОМОГУУД

Үлзын добын домогууд
Үльгэр шэнги намтартай,
Үндэһэтэ урданай түүхэтэй,
Хуушан монголоор бэшээтэй.

Байгал дээрһээ Үлзы буужа,
Эшэги гэрээ дэлгээжэ,
Дугын хоёр аргамжануудаа
Мүнгэ, алтаар шэмэглээ.

Галай эзэн Хангалдай
Тэнгэрийн адуу адуулна,

Этигэлэй хамба бусажа,
Бүхы дэлхэй гайхуулна.

Үлзын добын –
таламнай
Үлзытэй үлгы нютаг,
Буддын шажантай
холбоотой,
Үльгэр шэнги намтартай.

Борис БАЛЬЖИЕВ.
Оронго.

Аргадаһаа ерэхэн бэшэг

ЭМШЭДТЭ БАЯРЫЕ ХҮРГЭНЭБ

Нэгэ жэшээ болгон хэлбэл, бүхы наһан соогоо Аргадын колхоздо, удаань Аргадын совхоздо малшанаар хүдэлһэн ажалай ветеран Мария Будаевна Цыдыпова нютагайнгаа, аймагайнгаа элүүр энхые сахин хамгаалжа, саг дары туһа хүргэһэдтэ тон ехэ баяртай ябаһанаа мэдүүлнэ.

Байгша жэлдэ үбшэлжэ, түбэй больницада ороходонь, дүй дүршэл ехэтэй врачууд Даша Шоноевич Занаев, хирург Булад Викторович Цыденов, Надежда Шагжиевна Хорганова, Светлана Гармаевна Шагжина, Санжидма Цыремпиловна Цыденова, Елена Бато-Мункуевна Бадмаева, Надежда Сергеевна Ламуева болон бусад оролдосо ехэтэйгээр хандажа, хүл дээрэмни тавья. Би эсэхэ сусахые мэдэнгүйгөөр, сүлөө сагаа хайрлангүйгөөр эмшэлһэнэйн түлөө сэдхэл гүн баяр хүргэнэб.

Би үзэг бэшэгтэ нуража юумэ уншадаг болохоһоо нааша «Буряад-Монголойнгоо үнэниие» уншажа, сэдхэл бодолоо ханадаг байһанби. Мүнөө «Буряад үнэн» - «Дүхэриг» ходо уншадагби. Урдынхиһаа холо һонин болоо гэжэ һананаб. Үльгэр түүхэ, урдын сагай домогууд тон һонирхолтой байдаг. Байгша жэлдэ байгуулагдаһаар 90 жэлэйнгээ ойн баярые угтажа байһан түрэл газетэдэ хүдэлдэг булта хүдэлмэрилэгшэдтэ, буряад арадайнгаа һүр һүлдые, хэлые үргэжэ ябагшадта тон ехэ баяр хүргэнэб гэжэ Мария Будаевна баяраа мэдүүлнэ.

Дулгар ДОРЖИЕВА.

«Тоонто» ансамблинхид Хүх-хотодо (Хитад)

Баярто ДЫМБРЫЛОВ

Тамара МУНИНА

УРЯАЛ

Улаан шара наран доро
Үндэр наһаяа эдлэн һууһан
Үбгэн буурал аба, эжыгээ
Үргэжэ һайнаар ашыень
харюулая.

Алтан шара наран доро
Ашата буян асаран байһан
Аба, эжынгээ нангин һургаал
Алагхан зүрхэндөө хадуужа
ябаял.

Үлгэн һайхан дэлхэй дээрэ
Ургажэ ябаһан үри хүүгэдөө
Үгын зөөлнээр бодольень
заһажа,
Үргэн харгыдань үрээлэн
табиял.

Энэ дэлхэйн эрдэм һургаал
Эдлэхэ зорилготой оюутад
нүхэдтөө

Эрхэтэн зоной ябадал харуулжа,
Энэхэн дэлхэйдэнь
эбтэйхэн жаргуулая.

УГ ГАРБАЛАЙ ҮРГЭЛЖЭЛЭЛ

Энэ дэлхэй дээрэ гансааран
ябажа болохогүйл,
Энхэрэн, дурлан ябаха
хани нүхэр хэрэгтэйл.
Үбгэржэ яһаа үмхирхэдэш,
үргэжэ шамай бөөмэйлхэ
Үри хүүгэдтэй болохо -
нангин манай уялгал!

Аян холо ябахадань,
һанаандаш ходел һанагдаха
Алтан тала дайдаш,
нютагайш үбгэд, хүгшэд
Хаанашье холо ябаа һаа,
тоонтоёо мартажа болохогүйл.
Хэзээдэшь зүрхэн соогоо
багтаан ябаха – жаргал!

Хүндэ сагай болоходо,
уйдхар гашуудальеш тарааха
Хододоо туһалан байха нүхэд
шамда хэрэгтэйл.
Наһатайшые болоо гэнгүйгөөр
энхэрэн, эрхэлүүлэн байха
Нангин эхэ, эсэгээ һайханаар
үргэхэ – буян!

Түрэл уян хэлээ,
эхэ эсэгээ бү орхёорой,
Энэш манай шуһан,
энэш манай ухаан.
Заахан хөөрхэн үхибүүн –
манай һүлдэ жаргал,
Замда урдан гараһан
уг гарбалай үргэлжэлэл!

ЭХЫН НАНГИН БУЯНТАЙТ

Манай эжы - Зинаида Бальжиновна ДАГБАЕВА алтан дэлхэй-дэ мүндэлһөөр тэбхэр 70 наһатай болохонь. Эжымнай 1941 оной сентябрийн 28-да Хяагтын аймагай Хилганта нютагта түрэхэн юм. Бага балшар наһаниинь дайнай хүндэ жэлүүдтэ үнгэрөө. 1958 ондо Дагбаев Нацыг-Доржо Ламажаловичтай хуби заяагаа холбожо, түрэл Харлан нютагтаа 8 үхибүүдэй эхэ боложо, Эхэ героин ордендо хүртөө һэн. Хани халуун нүхэрөө залуудаа алдажа, унаһан мангайгаа абангүй, 8 үхибүүдээ конин ажалда ябажа, хүлын дүрөөдэ, гарын ганзагада хүртөө. Эрхимээр ажаллаһанайнгаа түлөө олон шагналда хүртөө.

Мүнөө эжымнай 17 аша зээнэртэй, 4 гүшатай амгалан мэндэ 70 наһанайнгаа ойн баярые угтажа байна. 70 наһанайн ойн баяраар хани халуунаар амаршалаад, энхэ элүүр үшөө олон жэлдэ ажаһуухыетнай хүсэнбди.

Буряад һайхан нютагта
Бурханай харгы үршөөһэн
Хилганта нютагта түрэхэн
Манай эжы буянтай.
Гал могой жэлдэ
Түрэхэ заяатай байбашье,
Эхын нангин буянда
Арюун сайханаар хүртөөлта.
Найман наамсарай шэнги

Нүхэрэйнгөө нэрэ нэрлүүлхэ
Дангина, баатар хубуудэй
Эхэ, эсэг болоолта.
70 наһанай баяраар
Хани халуунаар амаршалнабди.
Аша гүшанараа үргэжэ,
Амгалан мэндэ жарганта.
Танай үхибүүд, ашанар,
Пётр Данзановичай гэр бүлээ.

Чингис-Цырен САНЖИВ

УРАН ШҮЛЭГЭЙ ДОЛГИН ДЭЭРЭ

ҮНЭРЖЭХЭ ЗАЯА ҮРШӨӨГЫТ

Янжима, Янжима бурхамнай, Ямархан үйлын табисуураар Яаригтын арын бунхан соо Ямбатай анхан мүнделөөбта.

Аралхан Баргажанайнгаа адагта Аяглан зугаалжа байһаншуу, Ангирай хөөрхэн зулзага болоод, Аласта дэгдэн, дэбидэг гүт?

Үүрэй гэгээн сэгээн толоноор Үзэлэй найхан дангина мэтэ, Хангил хабсагайн хүмэг соо Харагдадаг онсо шэдитэй гүт?

Янжима, Янжима бурхамнай, Ямархан үйлын табисуураар Яаригтын арын бунхан соо Ямбатай анхан мүнделөөбта?

Хэлтэги юртэмсын оршомдо Хэды хохидол болоноб даа, Үлгэн дэлхэйн амитан зондо Үнэржэхэ заяа үршөөгт!

УЛААХАН ЗАЛААГААР...

Дулаахан энэ үдэр улад олоной сэдхэл жэгнэбэ. Улаахан намаа залаагаар

ушарта юртэмсэ сэсэглэбэ. Тойрожо хэтэдээ зайлаг, тодхор үүдхэдэг гай. Тугаа үргэн намилзуул, түүдэгээр улабхиһан Май! Жаргалаймнай хүлдэ - гулабхаа зураһан үхибүүд Жаахан, хөөрхэн гарнуудаа наранда харбайн үргэнэ...

Элдин задагай түбидэ найрамдал сахиха энхэ найдал Эбэй заяагаар оршоно - эбсэшгүй тэмсэл, орёо байдал.

Тамын хажар гэнжые таһа-удар заалаад, Тайланай, Никарагуагай саданар удамаршадай зэргэдэ уряалаад, -

Холын аянга сууряатай хубисхалай дохёогоор үлжэ хэрээд, Хожомой заяагаа шиидхэнэ. Амгалан гэхээр бэшэ, -

харагты эрьсэд: Садажа ядаһан ёлоноуд санхатаргаа хёлойн дэхэнэ. Зангиржа гурьлдэһэн гарнууднай задарюун. Жагсаал зэргэнүүднай хэлбэришгүй, бата, оюун. Улаахан залаагаар задаржал бай,

Уласын нангин хүлдэ - Май!

ЦЭРЭН ГАЛАНОВАЙ ДУРАСХААЛДА

Урдм... Ушхайта уняартан, зэнхын намжаараад, Урин дүүхэйн хатарган бууха харагдаба гү? Сэрбэлзэһэн хуһад мана татан дунгаараад, Сэнгүүхэн хаһын жаргал гэнтэ ханагдаба гү? Булган нэмэри талада Джарун Хашор сайрана гү, Булта зальбаржа, сэдхэлээ заһан аруудхадаг.

Холош бэшэл хэн Хужарта. Табилуулнаб хатарган. Ходо үгсэн, хотирно харгы. Шанха дээрэм наран. Этэрэн нэжэглэмэ сагта зоной заяан эрьежэ, «Этигэл» соогоо хэсүүхэн дабалта хануулаат.

Ушартай һонин зүйл ухаандаа шүүн хадуужа, Ушхайтын хүбүүн уян гуурһаа ханхинуулаат. Дээдэ Хэжэнгэ... Энхэ Буряадайм алтан зууха. Дэлгэр тэнюун, үргэмжэ һайтай нютаг байна. Шэтэ, Хираан... Яншаһан үбшэ ядамаргүй "тууха" Шэдитэй, хүсэтэй арга анхарыг, эндэл байна! Хагда шэмхэлһэн манаанай адуун турьяна гү, Хярын оройгоор задарбал, үүрэй гэгээн толон. Элбэг олзо бэдэрээгүйл

Түнхэн, Ага, Ториин гү, Элдин Хөөрхэ нютаг руу дондоргошод олон. Баян Чисаанын арада бараалхажа хуухадам, Баярта мэдэрэл халин, шүлэг ойндоом түрбэл.

Намагтын нугада буга урамдана дуулахадм. Намжар сэлюун дайда гээзгээ томон гүрбэл...

МИНИИ ХҮСЭЛ

Намжархан хаһын аадарта зада сохюулаад, Наруули талын туяада жэгнүүлжэ аярханаб. Одоо даа шүтэл, буян, нүгэл гэжэ бии гү? Ордохотой үеын суурья дэлдэн алхалнаб.

Арюун мэдэрэл, найдал, хүсэл, эрмэлзэлээ Амидаралай шэдитэ худаһаар сохилуулан, Дуун минии холын үндэртэ гурган жэрьһэй. Дуулим агаарта залин буудалаар нэрьһэй.

Дэбижэ шуумгай хабаяа эршэлэг, ходо - Дэбжэлтэ туйлан, өөдэлэг минии хото!

Шасарганын шүүһэн һайлабал, үтэр яарыт. Шамбалын орон энэл, одоо золгожо амжыт.

Хизаар ороноо шэнжэлэлгэ

САЙХАНАЙ ТАБХАРАЙ НЮУСА

2003 ондо Захаминай домогто уулануудай нэгэн үзэмжэтэ найхан Сайханай Табхар уулада гаража, олон тоото домогуудта хэлэгдэдэг Чингис хаанай сэрэгүүдэй, али хонгоодорнуудай, али тэдэниие намнажа ерэхэн Сөөхэр ноёной сэрэгүүдэй гү, али бодхуулша Сэнгүүнжабай сэрэгүүдые намнажа ябаһан манжа сэрэгүүдэй орхиһон тогооо бэдэрэлгын экспедици эмхидхэгдээ һэн. Тэрэл оной майн 20-да «Знамя труда» болон июлийн 29-дэ «Ажалай туг» газетнүүдэй хуудаһануудта Тогтохо Цыренов Бато-Жаргал Логинов хоёрой «Тэрэ газар мүөөшье нюуһаар дарагданхай...» гэхэн тэмдэглэлнүүд толилогдоо һэн.

Уншагшадтаа нэн түрүүн юун тухай хэлэгдээ һэм гэжэ хануулаа. Тэмдэглэлэй автор Санагын дунда хургуулида нуража байха үедөө «Эдир аяншалагша» гэхэн кружогто ябадаг байгаа. Тэрэ үедэ залуу багша А.Ж. Донов кружогонь хүтэлбэрилэгшэ байһан юм. 1962 ондо Аюша Жапович нурагшадаа суглуулжа, харгышанаар ангууша Дэмбүү үбгэниие абаад, аяншалгада гараа һэн.

1941 оной урда тогооной захань газар дээрэ 15-20 см. харагдадаг, харин дундань залуу хуша ургажа байгаа. Тэрэ гэхэнһээ хойшо 60 гаран жэл үнгэржэ, хушань томо боложо, тогооншье газар руу орошоо. Энэ газар тойроод окоп шэнги хүхэнүүд малтагданхай һэн. Тэдээн соо сэрэгшэдэй буу зэбсэг, хулгайлагданан алта мүнгэн хэбтэжэшье болохо хаш.

Би тэмдэглэл бэшэхэдээ, хизаар ороноо шэнжэлэгшэдые, энэ газар тухай мэдэхэ хүнүүдые һаналаа хэлэ-хыень уряалһан байнаб. Тиигэжэ Утаата нууринһаа гарбалтай 1928 оной Цырен-Дулма Дармаеватай уулзажа хөөрлэдөө һэм.

Балшар бага һанандаа Цырен-Дулма Дармаева гэртэхинтэйгээ Хохууртада ажаһууһан юм. Тэндэ Бальжит эжынь Буда таабайтайнь колхозой мал харадаг байгаа. Цырен-Дул-

ма төөбиин хөөрөөгөөр Сайханай Табхарта нюугданан тогоон хэмжээгээрэ революциин урда тээ буряадуудай хэрэглэжэ байһан тогоонһоо 9-дахин томо гэжэ мэдэбэбди. Багсаамжалхата 2-2,5 метр үргэнтэй, 1-1,5 метр үндэртэй.

- Чингис хаанай сэрэгшэд нютагаа бусахадаа, бага бага хэнгүүдээр гэртээ бусажа ябаһан. Тиихэдэ хойноһоонь дайсад даража намнаһан. Манай аймагай талаар нэгэ хэнгэ сэрэгшэд бусажа ябаһан домогтой. Үндэр хада хаража, дээрэнь гараад, мүрдэжэ ябаһан дайсаднаань ами наһаа абарһан юм. Хада дээрэ томо тогоогоо орхижо буугаад, «Сайн Табхар» гэжэ энэ хадаа нэрлээд ошоһон түүхэтэй, - гэжэ Цырен-Дулма төөбиин хөөрөөгөө дүүргэнэ.

Энэ ушараар 2004 оной майн 31-дэ би республиканска экспедици эмхидхэхэ ажал ябуулааб. Энэ экспедицидэ республикын геологийн ударидалгын ноёной орлогшо П.А.Рощектаев ехэ туһа хээ. Түмэр бэдэрдэг прибортой хүн Северобайкальск хотоһоо ерээ. Хангаловай нэрэмжэтэ Буряадай түүхын музейн археолог-палеонтолог Л.Г. Ярославцева, Буряадай эрдэмэй түбэй научна хүдэлмэрилэгшэ Н.В. Именахоев ба венгр унгар аяншан хабаадалсаад һэн.

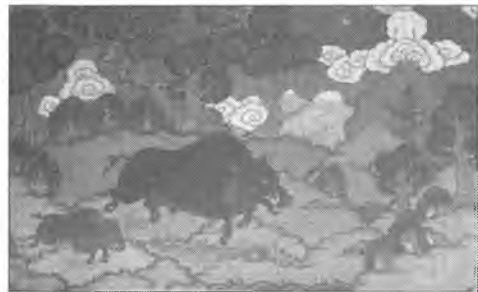
Хоёр үдэр прибороор бэдэрээбди, гэнтэ энэ приборнай нэгэ газартаа тэмдэг үгэжэ захалаа. Малтажа ороһомнай, газар 20 сантиметртэ хүрэхэн байжа, гал түлээбди. 3 саг болоод, баһа малталгааа үргэлжэлүүлбэбди. 40 сантиметр дүүхү малтажа байтараа, бинь нэгэ түмэр олооб. Тэрэнээ шэнжэлһэмнай банза номой годлиин түмэр зэбэ-һэрбээ байба. Бинь ойлгомторгүй алдажа хухалаад, хараал бага эдэбэ, годлиин нуруша үшөө доошоо байгаа.

Мүнөө тэрэ һэрбээ музейдэ байна. Тогоон олодоогүй. Нүхэднай булга гэр гэртээ таража, бинь саашань ажаллаа хэжэ үргэлжэлүүлэб. Нурагшала нурагшалһаар, Захаминай аймагай Утаата, Санага нютагуудай тэрэ тогоо хараһан хүнүүдые олооб. Утаатын Гундуев Александр гэжэ залуу ангууша хүбүүн 1987 ондо агнажа ябахатаа, энэ хада өөдэ гараа. Хада дээрэ тэрэ хүбүүн тогооной газарһаа бултайгаад байһыень обёоржо, хэмжэжэ үзэхэдэнь, тэрэниинь 2 м 50 см дүүхү байгаа. Ангуушанда ямар хэмжүүр байха һэм даа, зуруулаараа хэмжүүр хээд, хэмжэһэн байгаа.

Санага нютагай Гармажаб гэжэ нэрэтэй хүбүүн нефрит бэдэржэ, энэ хадада гараһан. Ябажа ябатараа, тогооной орой хаража, хүлөөрөө алхажа үзэхэдэнь, дүрбэ хахад алха болоо. Тэрэнэй баглахата, 2 м 50 см болоо. Хоёр хүбүүд ондо ондоо нютагай хүнүүд, бэе бээ мэдэхгүй байгаа, гэбэшье тэдэнэр нэгэн дуугаар иигэжэ зугаануудаа дүүргээ һэн:

- Тэрэ тогоон үндэр энэ хадын баруун зүгтэ, бага доошоо ороһон табсан дээрэ байгаа һэн. Досоонь хүгшэрһэн хуша модон ургажа хуугаа, тогооной амһарай үзүүр 5-7 см газар дээрэ харагдаад байгаа.

Эдэ хүбүүдэй нэгэниинь 1987 ондо, нүгөөдэнь 1993 ондо хараһан байбад. Энэ бэшэһэн тэмдэглэлэй ёһоор, хар-

Анатолий Цыденовэй зураг.

гышан, ангуушан Дэмбэрэл таабай Цырен-Дулма төөбиин хоёрой (үндэр наһа наһалжа, алтан дэлхэй дээрэ үгы) хөөрэхэн ба дамжууһан энэ түүхэ хэтэ мүнхэдөө үлэхэ. Залуу хоёр хүбүүдэй хараһан энэ тогоон аяншалагшадай экспедици ба аян замдаа гарахадань, ходоол зугаа боложо, һонирхол татадаг болохо гэжэ һананаб.

Тогтохо ЦЫРЕНОВ.

P.S. Хэдэн олон домогто дурдагданан энэ түүхэтэ тогоо оложорхибол, ехэл һайн юм бээ. Теэд энэ ехэ үзэмжэтэ уулын газар малтажа, онгилжо болохогүй гэжэ ойлгосотой. Харин тэрэ газарынь тэмдэглээд, олоной ябаха үзэмжын газар болгохо, зүргэ харгы гаргаха, олоной һонирхол түрүүлхэ шуухала гэжэ мүнөө сагта ханагдана. Энэ домогто газарта ябадалтай Санага, Утаата, Далахай, Ёнгорбой, Шара-Азаргын хизаар ороноо шэнжэлэгшэд дээрэ хэлэгдэһэн һанамжыё анхарха бээ гэжэ ханагдана. Ажаһуудаг газар нютагайнгаа түүхэ домогуудаар һонирхожо, хизаар ороноо шэнжэлхэ, урайн саһаа хүрэхэ ерэхэн нюусануудыень нээхэ манай уялга хай юм.

«Бэлигэй туяа - 2011»

НОЁД УГСААТАНАЙ ҮРИБ

Буряад Республикын Нуралсалай болон эрдэм ухаанай Министерствын уряалаар Хоринн, Хэжэнгын, Яруунын, Загарайн, Ивалгын, Ахын аймагуудай нуралсалай танагай дэмжэлгээр Хоринн 1-дэхи дунда нургуулида Республиканска

«Бэлигэй туяа – 2011» гэхэн эрдэм ухаанай бодото ажал ябуулгын конференци боложо үнгэрөө һэн. Энэ конференциин зарим материалнуудые газетэдээ толил хомнай.

Убгэн абын хөөрэхэн баһа нэгэ гайхалтай ёһо заншал мэдэхэб. Агнууриин үедэ гэмэлтэһэн хүн хэндэше хэлэнгүй, ой руу ябашадаг байна. Хэрбээ эдэгээ хаа, гэртээ хөөргөө бусадга, ехээр шархатанхай хаа, ой соогоо үхэдэг байна. Бүри урдандаа хүндэ үбшэндэ дайрагдаһан хүнүүд ой руу ошожо, яһаа хаядаг байгаа. Урданай хоёдууд имэ хатуу заншалтай байгаа. Мүнөөнэй хоёд зон Буддын мүргэлтэй буряадуудай ёһо гурим сахидаг гэшэ.

НОЁДУУДАЙ УГАЙ ТҮҮХЭ НЭЭ

Ахын аймагта буряадуудай дунда үсөөн тоото арал-хоёдууд ажаһуудаг. Эрдэмтэд хоёдуудые хойто зүгтэ ажаһуудаг самодийнууд гэжэ тоолоно. М.Н.Мелькеев «Географические названия Восточной Сибири» гэжэ ном соогоо: «Ока гэшэ самодийскэ үгэ болон, хоёдоор Ок – Хем (ехэ түргэн, годли шэнги гол), буряадаар Аха гэдэнэ.

Минии баабайн хөөрөөгөөр, хоёдууд түрүүн Хитадта байһан, һүүлдэнь Чингис хаанай үедэ арад зоноо абархын тула Ёлдой мэргэн баатар Монголһоо тэрьдэжэ ерэнэн байна. Тэрэ баатарай һүүлээр ехэ хоёд хаан нууриенэ эзлһэн.

Тэрэ үедэ, хоёдуудай заншалаар, басагаар түрэнэн эхэнэрье үхибүүтэйнь аладаг байна.

Нэгэтэ Гонзой гэжэ басаган үбгэгүйгөөр хүбүү түрэбэ. Тэрэ хүбүүниин баатар шэнжэтэй, ехэ түргөөр томо боложо эхилбэ. Энэ хүбүүн хоёдуудай ударидагша болохо байгаа, тэд аха захатанай зарлигаар эхэ хүбүүн хоёрой амиенэ таһалһан байгаа. Энээнэй һүүлээр хоёдуудай тоо үсөөржэ эхилэбэ, юундэб гэхэдэ, арад зоноо аршалха хүн үгы болоо.

Эрдэмтэдэй һанамжаар, Зүүн Саяанай шэлээр ажаһууһан самодийнууд эгээл түрүүн ороноудые (северный олень) гэрэй амитан болгоһон, тиигэжэ хоёдуудай гол ажахы болоһон байна. Тиигэһээр байтарнь, Дунда Азиһаа түрүүлжэ ерэнэн түрэгүүд бии боложо, хоёдууд түрэг хэлэтэй болоһон, гадна мал ажал эрхилжэ эхилһэн, һүүлдэнь түрэгүүд баруулжаа, баруун хойшоо зөөжэ, Тува-

да, Алтайда нуурижаа. Иигэжэ Саяанай шэлээр түрэгүүдтэй холисолдоһон хоёдууд үлөө.

XVII зуун жэлдэ хонгоодорнууд баруун хойто Монголһоо дайн байлдаанһаа тэрьелжэ, Түнхэн руу зөөжэ ерэнэн.

Журналист Д.Дугаров бэшэнэ: «Урдан Түнхэн нютагаар хоёдууд нуудаг, тэдэнэр ой тайга, хада хабсагай дабажа, агнуури хэдэг заншалтай байгаа. Мон, Туран, мүн бэшэше нютагуудай хоёдуудай нэгэ зариман Зүүн

режын Сэлмэг гэшэб, Сережа Паленуугай, Палену Базарай, Базар Дондогой, Дондог Бадмын, Бадма Цыренэй, Цырен Раднын бидэ онход угаархин гэшэбди.

Манай угта ангууша зон байха. Агнуурида бүлэхөө нэгэ хүн сахюур буугаа абаад гарадаг байгаа. XIX-XX зуун жэлүүдтэ ангуушад хэрмэ, булга олзоборилдог һэн. Манай угай ангуушан үнэтэ арһыенэ муудхаахгүйн тула, ангайнгаа нюдэ тудаха гэжэ оролдодог һэн. Юундэб гэхэдэ,

амидыгаар ябахын тула ехэ ажал хэгдэһэн. Тиигэжэ 50-яад гаран онуудаар эдэ ямаадые эрдэмтэд шэнжэлһэн.

Убгэн баабаймни олон жэлэй туршада складые даагшаар, барилгашанаар хүдэлһэн, олон хэлэше мэдэхэ, хүн зондоо хүндэтэй хүн. Тезбиимни, Цыремпиллова Дари Доржиевна, ехэ мэдэлшэн, бүхы наһаараа һаалишанаар хүдэлөө. Дошхон зантай харлаг, хайнаг үхэрье харадаг байгаа.

Урдан хоёд угтание балай тоолодгүй, ажал хэхэ дурагүй, гансал агнууриин хойноһоо ябадаг гэжэ тоолодог байһан. Харин мүнөө хоёд зон хэнхээше дутуугүй ажалша зон гэжэ мэдээжэ болонхой: тэдэ онһон техникэше мэдэхэ, нургуули һудартайше болонхой.

«УһАН эрьез мүшхэдэг, ХҮН угаа мүшхэдэг»

Саяанай шэлье үгсэжэ, ангуудай хойноһоо ябадаг һэн. Поёдууд хүнгэн бээтэй, габшагай хурдан, ямарше эрид, эгсэ хабсагай өөдэ абиржа ядахагүй хадаа агнуури хэхэ табисууртай зон байгаа гэшэл даа. Хэдэн бүлэ айлууд ангуушадаа дахажа, Ильчир гэжэ харьдагай бэлшэртэ байһан юм. Эрхүүгэй университетэй профессор Б.Э.Петри 1926 ондо хоёдуудай хэлэ, соёл, ажабайдал шэнжэлһэн байна. Тэрэ хоёдуудые шэгнээд, буряадуудһаа һураггүй хүнгэн шэгнүүртэй гэжэ тобшолол хээ».

Түнхэнэй тайшаада ясак түлэхын түлөө үнэтэй арһаниинэ ошодог байгаа, үлэхыенэ Эрхүүгэй, Түнхэнэй ородуудтай андалдаа хэжэ, гурил, эд бүд, буугай дари г.м. худалдажа абадаг һэн. Баабгай һаань, нүхэн дээрэнэ хэдэн нургааг хэрээһэлжэ хаагаад, ангууша нохойгоо табижа, баабгайн нүхэнэй амһарта ерэхэлээрнь, шабхаяа даражархиха, үгыше һаа – хутагаараа шэлэ руун хадхадаг һэн.

Минии үбгэн абга Памнуу эрдэмтэдэй газаршан ябаа.

Зүүн Саяанда геологуудай шэнжэлгын хүдэлмэридэ туналжа, нөөсэ баялигуудтай хэдэн хабсагай гэмдэглэжэ үгэһэн юм.

Ильчирһээ зүүн хойшоо Самартада, Зүүн ба Баруун – Холбоодо графидай нөөсөнүүд хоёд ангуушадай хүсөөр олдогдоо.

Ангууд сооһоо эгээл хэргэг зэрлиг тэхэ ямаа (янбир).

Ямаадууд хадын хабшуу соогуур ябадаггүй, харин эгээл хурса эрмэг, харьдагай оройгоор дамжан ябадаг. Янгирнуудай

НОЁДУУДАЙ ХЭЛЭН, ЁНО ЗАНШАЛ

Поёдууд буряадуудтай холисолдожо, түрэг хэлээ мартажа, буряад хэлэтэй болонхой. Поёд угтанай шажан мүргэлын байгалиятаа холбоотой, тойроод байгаа хадануудаа тахидаг, Ахын 13 хадануудта мүргэдэг. Тахилгата хадын хормойдо ургажа байһан модондо мүргэл хэдэг.

Урдандаа ангуушад ангуудые хүнэй хэлэ ойлгодог гэжэ тооложо, агнууриин үедэ баабгай гү, али бодон гахай алахаа байһан тухайгаа хэлсэдэггүй һэн. Агнажа ябахандаа, «сээр» гэшые сахидаг һэн. Поёдууд шубуу алахаа ехэ сээрлэдэг һэн: тэдэнэй тэнгэрээр нийдэдэг хадан бурхадтай харилсаатай гэжэ тоолодог байгаа. Поёдууд байгаалидаа тон гамтайгаар хандадаг һэн.

Мүнөөнэй хоёд угтан - Россиин үсөөн тоото арадууд.

1990-ээд он болотор 500 хүнүүд өөһэдэе хоёдуудбди гэжэ тоолодог байгаа. 1993 ондо Ахын аймагта, Сорогто - хоёдуудай үндэһэтэнэй сельсовет бии болгодоһон.

2001 оной тоогоор, хоёд угсаатан 2002 хүн гэжэ тоологдожо, энэнь Ахын аймагай зоной 42% болон.

ТОВШОЛОЛ

«Уһан эрьез мүшхэдэг, хүн угаа мүшхэдэг» гэдэг буряад арадай онһон үгын ёһоор, үсөөн тоото хоёд угтан тухай мэдэхэ болоһондоо олзуурханаб. Тойрод байһан нүхэдтөө, дүтынхонтөө хоёдууд тухай хөөрөжэ, олоной һонирхол татааб. Уг гарбалаа, ёһо гуримаа алдаһан зон зон бэшэ гэхэн һанал бодол тон зүб байна даа.

Сэлмэг ДОНДОКОВА.

ТОВШОЛОЛ

Бодото баримтануудай дуталдаһан дээрэнэ түүхэ шэнжэлэгшэ ба археологууд индейцүүдэй хаанһаа бии болоһые һая болотор мэдэдэггүй байгаа. Гэбшые энэ нюуса юумэн генетигүүдэй туһаламжаар һуулишын эсэлүүдтэ мэдэгдэжэ эхилбэ. Тэдэнэр индейцүүдэй азиин зонһоо уг гарбалтай таамаг баримта тайлбарилгаһаа гадна, хүлээгдээгүй үрэ дүн абтаа.

Индейцүүд хадаа Тува, Саяан, Алтай нютагуудһаа гарбалтай байна, тиихэдэ мүнөө үеын азиин яһатан сооһоо Америкын индейцүүдтэ генетическэ талаараа эгээл дүтэ зон тувинчууд болон. Саашадаа имэ шухала асуудал «Америкын индейцүүд урданай Сибирийн хүн зонтой юугээрээ адлиб» гэхэн баримтые Түнхэнэй аймагта үнгэрһэн эрдэм шэнжэлгын конференцидэ хабаадаһан эрдэмтэд эдэ харюунуудые бэдэрэ һэн.

Саашадаа баримталжа харахад, олон ондо ондоо гүрэнэй эрдэмтэ-лингвистүүдэй шэнжэллэг хаража үзөөд, индейцүүдэй хэлэнэй сиу, майя, кегуа хадаа түүрэг хэлэнтээ ураал-алтайн бүридэлдэ ороно гэжэ тобшолол хэбэ.

Виктория БАТУЕВА.

(Энэ хүдэлмэри хуриангыгаар үгтэбэ).

БУРЯАД ХЭЛЫЕ ИНДЕЙЦҮҮДЭЙ ХЭЛЭНТЭЙ ЗЭРГЭСҮҮЛЖЭ ҮЗЭЛГЭ

Хэлэнэй талаар яһала ехэ материал суглуулаа. Г.Миллерэй «Латино-татарско-арийско-котско-камасинско-бурятский» гэхэн словарь соо 1735 оной мэдээгээр 300-гаад буряад үгэнүүд оронхой. Оригиналһын СССР-эй Наукануудай Академиин Ленинградтай отделениин архив соо хадагалагдана.

Энэ талаар нэгэ хэды жэшээ дурдаг: үгэнүүдэй дабхасалдаһан ушарнууд буряад хэлэндэ, тэрэ-шэлэн баһал сиу индейцүүдэй хэлэндэ дайралдагын гайхамаар.

Жэшэнь: «sar-sara», «sem-sera» (очень красивый) бии болоо талаараа «хаб-хара» (очень черный), «сэб-сэбэр» (очень красивый, чистый), шабшара (очень желтый) буряад хэлэндэ адлирхуу.

США-да нэгэ мүрэн «milk» - молоко гэжэ нэрэтэй. Үнэхөөрөөше, шабартай байһан газарта энэ голой доодо хубинь сагаабтар, хүн шэнги үнгэтэй юм. «Сие» гэхэн үгэ буряадаар «сү», «юр», «һүн» гэхэн удхатай. «Бии» гэхэн үгэ

Майя индейцүүдэй хэлэнтэй үгүүлбэрийн ба удхын талаар «би» (я) гэхэн үгэтэй адли. Сиу хэлэнэй буряад хэлэнтэй адлирхуу байһан тухай удаадахи жэшээнүүд гэршэлнэ.

Инэ, инэй	Эжы (мама, мать)
Misi (кошка)	Минсгэй (кошка)
Baha (старый человек)	Баабай (отец)

Кегуа хэлэндэ tata, tayta (аба), таабай (отец). Индейцүүдэй хэлэндэ байһан олон үгэнүүдэй буряад хэлэндэ адлирхуу байһан ушар гайхалтай байна.

2004 ондо Ольхоной бөө Валентин Хагдаевта ондоо континентһээ США-гай эрхэ-

тэд индейцүүд Дороти Нунец Дина Браун хоёр ерэнэн байгаа. Дороти гэшэ Хойто Америкын нуурин зон болохо индейцүүдэй ёһо заншал сахижа ябаһан хүн болон. Тиихэдэ тэрэнэй эхэ алаги угтай, эсэгэн шумашей угай түлөөлэгшэ болон.

Байгал дээрэ бөө Валентин айлшадтаа Толон Дангина ба Уһанай эзэн тухай домог хөөржэ үгэһэн байна.

Хатан Нунец буряад хэлэ оршуулагша үгыгөөр ойлгоод байгаа һэн. Тэрэнэй хэлээшээр эдэ хэлэнүүд тон адлирхуу ха.

Инди хэлэнүүдые тон буряад хэлэнтэй зэргэсүүлжэ шудалха талаар түрүүшын алхамууд хэгдэжэ байна. Тиимһээ энэ талаар саашадаа ехэ шэнжэлэл хэгдэхэ болон.

ИНДЕЙЦҮҮДЭЙ хэлэндэ байһан олон үгэнүүдэй буряад хэлэндэ адлирхуу байһан ушар гайхалтай байна.

ХҮНИ ЖАРАНАЙ САГААГШАН ТУУЛАЙ ЖЭЛ

НАМАРАЙ ДУНДА УЛААГШАН ТАХЯА НАРА

Буряад литэ	14	15	16	16	17 ДБ	18	19 Т
Европын литэ	10	11	12	13	14	15	16
Гараг	ДАБАА	МЯГМАР	НАГБА	ПҮРБЭ	БААСАН	БИМБА	НИМА
Нэрэ	НАРА	МАРС	МЕРКУРИ	ЮПИТЕР	СОЛБОН	САТУРН	НАРАН
Үдэр	ПОНЕД.	ВТОРНИК	СРЕДА	ЧЕТВЕРГ	ПЯТНИЦА	СУББОТО	ВОСКР.
Үнгэ	шара	шарагшан	сагаан	сагаагшан	хара	харагшан	хүхэ
Үдэр	Нохой	Гахай	Хулгана	Үхэр	Бар	Туулай	Луу
Мэнгэ	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан
Һуудал	модон	хиш	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан

Гарагай 2-то намарай дунда улаагшан Тахьяа харын октябрийн 10 (шэнын 14). Шара Нохой, 3 хүхэ мэнгын, модондо һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, тэнгэри, лусууд тахиха, лама хубараг болохо, хэшэг даллага абаха, дасан хийд бодхохо, «Чавдор», «Уһан балин», «Лудор», «Лусын балин» үргэхэ, сан табиха, эм найруулха, залаха, гэр байшан бариха, замда мур гаргаха, хүрэнгэ эһээхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, хэлсэнэй ажалшанине абаха, урлаха үйлэдэ һуралсаха, ном заалгаха, суглаа хэхэ, мал худалдаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, модо тариха, һэеы гэр табихада һайн. Модо отолхо, тангариг үгэхэ, газар һэндэхэ, харюулга хэхэ, һубаг татаха, эхилжэ ном соносохо, шэнэ дэгэл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шатааха, нүүдэл хэхэ, аша туһатай үйлэ бүтээхэ, ном номлохо, соносоходо муу.

Хүнэй үһэ абабал, эд зөөри арьбажсаха, үхэр мал үдэхэ.

Гарагай 3-да октябрийн 11 (шэнын 15). Дүйсэн үдэр.

Шарагшан Гахай, 2 хара мэнгын, хийдэ һуудалтай үдэр.

Лама хубараг болохо, дасан шүтээн бодхохо, арамнайлаха, хэшэг даллага абхуулха, тарни уншаха, гэр бариха, ном заалгаха, гүлгэ тэжээхэ, шэнэ ноёнине табиха, захиран тушаалай ажал бүтээхэ, худалдаа хэхэ, дайсанине дараха, харюулга хэхэ, хатуу үйлэдэ һайн. Тээрмэ бодхохо, нүүдэл хэхэ, модо отолхо, бэри буулгаха, худаг малтаха, эм найруулха, замда гараха, шууяа гаргаха, һубаг татаха үйлэнүүдтэ харша.

Хүнэй үһэ абаа һаа, амгалан байдал оршохо.

Гарагай 4-дэ октябрийн 12 (хуушанай 16). Сагаан Хулгана, 1 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр.

Бурханда, лусуудта зальбарха, тахиха, бэшэг зурхай зураха, дасан дуганай тахил заһаха, ураг садан болохо, худалдаа хэхэ, өөрын амидаралда туһатай ажал хэхэ, шэнэ барилга ашаглалгада оруулха, анда нүхэр бололсохо, түмэрөөр урлаха, зүүдхэл шэмэг зүүхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, угаал үйлэдэхэдэ һайн. Нялхые хүлдэ оруулха, газааншань ябуулха, нүүдэл хэхэ, замда гараха, арамнайлаха, зарга бариха, үзэл үзэхэ, мори урилдуулха, нохой тэжээхэ, хүүгэдые үргэжэ абаха, лама болохо, ном соносохо, юумэ газааншань үгэхэ, хатуу ажал хэхэ, хүрэнгэ эһээхые тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 5-да октябрийн 13 (хуушанай 16-най үдэр дабхасана).

Сагаагшан Үхэр, 9 улаан мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр.

Дуган шүтээн бодхохо, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, номын хурал байгуулха, хэшэг даллага абхуулха, эрдэмдэ һураха, ном соносохо, номлохо, хэблэхэ, эм найруулха, модо тариха, бэри буулгаха, түрэхэ, буянай үйлэ бүтээхэ, мал худалдаха, анда нүхэд бололсохо, аралжаа наймаа хэхэ, тангариг үгэхэ, һаад тодхор дарахада һайн. Байшан гэрэй һуури табиха, угаал үйлэдэхэ, замда гараха, арамнайлаха, зарга бариха, урлан бүтээхэ, дархалха, эрдэм ухаанда һуралсаха, сэргэ хүдэлгэхэ муу нүлөөтэй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 6-да октябрийн 14 (хуушанай 17). Хара Бар, 8 сагаан мэнгын түмэртэ һуудалтай үдэр. Дашиниматай, Бальжиниматай тон һайн үдэр.

Бурханда зальбарал үйлэдэхэ, сан табюулха, хангал тахуулха, һахиуһанда үгэлгэ үгэхэ, бурхан шүтээн, орон гэрээ арамнайлаха, лама болохо, замда гараха, эрдэмдэ һураха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, бэри буулгаха, хурим хэхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, худалдаа хэхэ, тангариг үгэхэ, модо отоллохо һайн. Хүүгэдые хүлдэ оруулха, газааншань ябуулха, хүншүү хөрбоһо гутуулха, эм найруулха, түрэл садан бололсохо, ном эхилэн заалгаха, нэхэхэ, нүүдэл хэхые тэбшэгты.

Хүнэй үһэ абабал, шэг шарай муудаха.

Гарагай 7-до октябрийн 15 (хуушанай 18). Харагшан Туулай, 7 улаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм заһал хүүлэхэ, ехэ хүнтэй уулзаха, һаһанай буян бүтээхэ, эд, мал абаха, худаг малтаха, модо һуулгаха, хото байшан бодхохо, ном заалгаха, хүрэнгэ табихада һайн. Үбшэн эмнэжэ эхилхэ, дасан дуганай һуури табиха, гэр бүрихэ, нүүдэл хэхэ, аралжаа наймаа эрхилхэ, нохой абахада муу, бэри буулгажа, хүргэ оруулжа болохогүй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, эд зөөри, үхэр мал гарзалха.

Гарагай 1-дэ октябрийн 16 (хуушанай 19). Хүхэ Луу, 6 сагаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, хэшэг даллага абхуулха, бурхан, лусууд тахиха, дасан шүтээн бодхохо, харюулга хэхэ, угаал үйлэдэхэ, лама болохо, эм найруулха, эрдэмдэ һураха, буянай үйлэ бүтээхэ, ехэ хүндэ барааллаха, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, замда ябаха, бэри буулгахада һайн. Ехэ гол гаталха, загаһа бариха, тангариг үүсхэхэ, хүүргэ бариха, һубаг татаха, дайсанине дараха, бузар буртагые зайсуулха, онгосо, һала, модон тээрмэ урлаха, хүүргэ бариха, ханаха, төөнэхэ, газар малтаха, шэнэ гэр барихада бүтэмжэгүй.

Хүнэй үһэ абабал, һайн нүхэртэй ханилха.

РАСПИСАНИЕ ХУРАЛОВ ИВОЛГИНСКОГО ДАЦАНА

"Начинайте с сегодняшнего дня практику десяти благих деяний незамедлительно".

XII Пандито Хамбо лама Итигэлов.

Молебны проводятся в Иволгинском дацане ежедневно, 8, 15 и 30 дня по лунному календарю служатся молебны «Отошо», «Ламчог Нинбо» и «Мандал Шива». Каждый понедельник и пятницу проходит обряд по ушедшим «Лного намше».

Каждый 29 день лунного месяца проходит хурал «Арбан Хангал», посвященный десяти Защитникам Учения.

Приглашаем всех желающих принять участие в молебнах.

СОГЧЕН ДУГАН

Чт. 6 октября (10) - Лусад (почитание хозяйина воды). Начало в 11:00.

Пт. 7 октября (11) - Пуга намши (за ушедших). Начало в 9:00.

Сб. 8 октября (12) - Сунды (собрание сутр). Начало в 9:00.

Вс. 9 октября (13) - Цэдо (за долголетие). Начало в 9:00.

Пн. 10 октября (14) - Пуга намши (за ушедших). Начало в 9:00.

Вт. 11 октября (15) - Ламчиг Нинбо. Начало в 9:00.

Ср. 12 октября (16) - Доржо Жодбо. Начало в 9:00.

Чт. 13 октября (16) - Дашинима Рамнай. Начало в 6:00.

САХЮУСАН СҮМЭ

Ежедневно с 8:00 в Сахиусан дугане проводится служба «Балдан Лхамо ба Жамсаран Сахиусан».

ЖУД ДУГАН

Ежедневно проводятся службы: «Ямандага». Начало в 9:00.

«Табан харюулга» (Сагаан Шухэртэ, Хамчу Нагво, Дорже Намжом, Шераб Нимбу, Ногоон ба Сагаан Дара Эхэ) на бурятском языке. Начало в 14:00.

ГУНРИГ ДУГАН

Ежедневно проводится служба «Гунриг хурал». Начало в 10:30. (в Дара Эхын Сумэ).

Гунригэй һого намши – служба за ушедших. Основной целью её проведения является помощь ушедшему в достижении чистых измерений Будд или же обретение им благоприятного рождения.

ЧОЙРА ДУГАН

Ежедневно проводится служба, посвященная Защитникам Учения Гомбо и Гонгор Сахиусанам. Начало в 9:00.

С понедельника по субботу проводится хурал на бурятском языке:

«Табан харюулга» (Сагаан Шухэртэ, Хамчу нагбо, Доржо Намжом, Шэрнин, Ногоон ба Сагаан Дара Эхэ). Начало в 14:00.

Можно заказывать обряд: «Шэрнин Дуйдод», «Мандал Шива».

МААНИИН ДУГАН

Ежедневно Доржо Жодбо, Санжад Монлам. Начало в 11:00 ч.

Ежемесячно в Мааниин дугане Иволгинского дацана проводится ретрит Арьяа Баалын маани (Нюнэй хурал).

ЭТИГЭЛЭЙ ХАМБЫН ОРДОН

Ежедневно проводится «Шалши Сахиусан». Начало в 8:00.

ДАРА ЭХЫН СҮМЭ

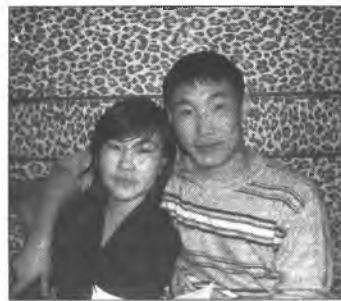
Ежедневно проводится служба «21 Дара Эхэ». Начало в 9:00.

Практика Зеленой Тары помогает преодолеть страх и беспокойство; почитающие ее также верят, что она способна исполнять желания, устранять все виды страдания и приносить счастье.

Телефон горячей линии:

8-800-100-3-108

ХАЙРАТА МЭРГЭН ИННА ХОЁР!

Угай буянгаар урматой һуугаарайт, Элинсэгэй захяагаар азатай

Һуугаарайт, Үри хүүгэдээр үнэржэн һуугаарайт, Энхэ сагтаа энэрхы һуугаарайт.

Олзо хэшэг буужа байг лэ, Одото заяантнай мандажа байг лэ, Огторгойн бурхад харалсан байг лэ, Оршолол Дэлхэй үршөөн байг лэ!

Танаа амаршалагша: сугтаа һураһан үетэн нүхэдынь.

Танаа амаршалагша: сугтаа һураһан үетэн нүхэдынь.

Наһанай ябасын уулзуур дээрэ Найдал дүүрэн хюулуан ушараад, Нара һарадал һайхан гаргаама Найдмтай бүлэ болохоо шидэбэт.

<p>Буряад Үнэн Дүхэриг</p> <p>Учредители: Президент, Народный Хурал, Правительство Республики Бурятия Ген.директор-гл. редактор - Э.Д.ДАГБАЕВ Редактор - Г.Х.ДАШЕЕВА Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В. Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С. Корнев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев (замгендиректора - руководитель редакций газет), Т.В.Самбялова (замгендиректора - руководитель специализированных изданий), Л.Г.Будзаев (замгендиректора-директор по экономике и развитию), С.Б.Байминова (бильд-редактор), Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.</p>	<p>Телефоны: 21-54-54 - приемная 21-33-61 - замгендиректора - руководитель редакций газет 21-68-08 - замгендиректора - руководитель специализированных изданий 21-55-97 - замгендиректора - директор по экономике и развитию 21-64-36 - редактор 21-60-21 - бильд-редактор 21-67-81 - выпускающий редактор 21-66-76 - производственный отдел 21-55-97 - отдел экономических проблем, отдел фотиллюстраций 21-63-86 - отдел социально-политических проблем 21-54-93 - отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, отдел оперативной информации 21-35-95 - редакция журналов «Байкал» и «Байгал» 21-55-97 - редакция журнала «Морин Хуур», редакционно-издательский отдел 21-62-62 - реклама 21-60-91, 21-35-95, 21-50-52 - подписка и распространение</p>	<p>АДРЕС: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад үнэн». Учредитель - Правительство Республики Бурятия</p>	<p>Подписной индекс 73877 Газета зарегистрирована ФГУ «Восточно-Сибирское межрегиональное территориальное управление». Регистрационный №БОО79 e-mail: unen@mail.ru</p> <p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография» тиражом 4000 экз. Объем 4 пл. Заказ №1508. 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 21.09.2011 в 16:00 - по графику; 21.09.2011 г. в 16:00 - фактически. Общий тираж изданий ИД «Буряад үнэн» - 18250 экз. Цена свободная.</p>
<p>Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.</p>		<p>* Материалы на платной основе. СЭДЭЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж). Тел.: 21-62-62, тел./факс: 21-54-54</p>	

Буряад зоной урданай һуудал байдалай тайлбари толи

ШАЖАН МҮРГЭЛ

Виктория АЛАГУЕВАГАЙ зураг.

Далай лама - Түбэд арадай шажан мүргэлэй ба политическэ ударидагша, дэлхэй дээрхи буддын шажанай хүзэгтэниие аршалагша (титул духовного и политического правителя тибетского народа, защитника и покровителя верующих буддистов всего мира).

Оройн шэмэг Зонхобын одон доро мүндэлхэн, Далай лама багшамнай дахин эрьен морилбо (Ц. Дондогой).

Далга(н) - бурханай урда табигдадаг эдеэн (жертвенная снедь). Бурханай ном уншаһанай һүүлдэ, тэрэ эдеэн юрын бэшэ, харин аршаан адис болодог. *Һүүлшын үдэр тараал, далга хурьлга боложо...* (Х. Намсараев).

Дамаари - ламанарай хэрэглэдэг багахан барабан (дамский барабанчик, бубен). *Дамаарин абяан холоһоо дуулдана.*

Дамсарай - буддын шажанда харша үзэлтэн (чуждый учению буддизма). - *Зай, байза, тэрэ хара дамсарайе хайшан гэхэ, яаха бэлэйб* (Х. Намсараев).

«Данжуур» - 225 ботиһоо бүридэһэн (3427 зохёол) буддын шажанай номой тайлбари (комментарий к учению Будды, состоящие из 225 томов). *Энэндэ ухаанай табан ороной зохёолнууд оронхой.* - *Зай, Рабдан, эдеэнэй болотор би шамда «Данжуур» сооһоо нэгэ багахан*

үльгэр хэлһүүлиш... (М. Батоин).

Дархан удха - түмэршэ дархан гарбалтай бөө хүн (шаман из рода небесных кузнецов). *Дархан удхатай бөөдэ хэрэг хүүлхэ.*

Дасан - буддын шажанай мүргэлэй ордон, газар (буддийский храм, дацан). *Аршаан Агын хойморто агуу бата дасамнай (дасангай магтаалһаа).*

Даяанша - бисалгал хэжэ һууһан лама (лама- созерцатель). *Хара хүн даяаншада шүтэхэ ёһотой ха юм.* (Д. Батожабай).

Диваажан - буддын шажанай номой ёһоор бурханай орон (страна богов, где перерождаются души умерших, рай). *Дээдын диваажанда Намсарай бурханайда айлшалжа ошоод...* (В. Халхув).

Дид-хамба - хамба ламаһаа нэгэ шата доогуур зиндаатай лама, хамба ламын орлогшо (дид-хамбо или заместитель хамбо-ламы). *Дид-хамба хуралда байгаа.*

Добжоон - дасангай гол үүдэндэхи үндэр хэрэлсы (крыльцо дацана, паперть). *14-дүгээр Далай лама дасангай добжооной тэгэндэ табяатай үндэр шэрээ дээрэ дабишаланхай...* (Ц. Ж. Жимбиев).

Догжуур - муу юумэ холодуулха гэхэн ламанарай бүтээдэг заһал (способ спасения человека от беды, порчи).

Догшод - буддын шажанай номнолые хамгаалагша дошхон бурхад (докшитель, хранитель веры).

Дамаари хонхын дэлдэндэ *Догшодой хуралда мүргэе* (дасангай магтаалһаа).

Долоон эрдэни - эдэн хайдаа хүрдэ, дээдэ засагай хүлдэ тэмдэг, заан, морин, гоё найхан хатан, эрдэни шулуун, эрхим нирба, эрхим (семь драгоценностей великого монарха Чакравартина). *Дунда найхан хургыень долоон эрдэнеэр дейбодлон...* (Х. Намсараев).

Дооромбо - Түбэдэй болон Амдогой дасангуудта шойро хаялсажа олгогдодог, ламанарай дээдын хэргэм (один из высших санов у лам). - *Дооромбо ламбагай, тамни намайгаа айхабтар ехээр мэхэлжэрхихэн байналта* (Х. Намсараев).

Дохюур - ламанарай хэнгэрэг сохидог модон (барабанная палочка).

Дуган - буддын шажанай тухай зорюулгатай хүмэ (буддийская молитва). *Хүнүүд, ябыт, ябыт, шойрын дуган шатажа байнал!* (Ц. Шагжин).

С. БАБУЕВ, Ц. БАЛЬЖИНИМАЕВА. (Үргэлжэлэлын хожом гараха).

ТОМ БОЛЖДЭЭ МИНИИ ХҮҮ

Хүгжэмынь Т.Чимитдоржын
Үгэнь Д.Наваасүрэнэй

Ход, ход, ход, ход, ход
энээгээд,
Хоёр, гурав гэшиглээд,
Хөөр баяр болох юм
Том болждээ миний хүү.

Тонгос, тонгос,
тонгос гийгээд,
Тойрон, тойрон эргэлдээд,

Дуулж бүжиглээд баясах юм
Хүлд орждээ миний хүү.

Товор, товор,
товор алхалаад,
Төөдэг, төөдэг гүйгээд,
Тосоод урдаас ирэх юм
Том болждээ миний хүү.

ЭЖЫМНИ

Хүгжэмынь А.Андреевэй
Үгэнь Г.Чимитовэй

Юһэн нара хэбэл соогоо
Юумын гамтай шэрээш.
Намар байгаа талхан соогуур
Намай түрөө бэлэйш.

Дабталга:
Эжы, эжы эльгэ зүрхэнш
Эгээл дүтэ намдаа.
Эжы, эжы оршон ябыш
Элүүр энхэ зандаа.

Абым сагаан сэдхэл хэшээн,
Альган дээрэ үргөөш.
Гарым хэнһээш дугуу бэшээр
Ганзагада хүргөөш.

Дабталга.

Намдаа мүнөө ханаа зобон,
Нам һуунагүйш гэртээ.
Ашыш яажа харюулхабиб
Алтан дэлхэй дээрээ.
Дабталга.

ХҮНДЭТЭ МАНАЙ УНШАГШАД!

Та бүгэдэнтэйгөө харилсагаа бхижүүлхын, газетэдэ гарадаг материалнуудаа олон янза, хонирхолтой болгохын, танингаа ханамжа анхаралдаа абахын тула тусгаар асуултанкетэ анхаралдатнай дурадханабди.

1. «Буряад үнэн» газетэ хэр үнинһөө уншанат?

2. Пүүлэй жэлнүүдтэ сонимнай удха найруулгаараа хайжараа гү, ямар дугуу дунданууд бии гээшэб?

3. Дам саашадаа «Буряад үнэндөө» захил хүүлэхээр байха гүт?

4. «Буряадай түрүү хүнүүд», «Юһэн тугай хүлдэ» гэхэн конкурснууд танай анхарал татадаг гү? Эдэ хэмжээ ябуулгануудые бүри хонин болгохын тула юун хэрэгтэйб?

5. Мүнөө үеын ажабайдал, түрүү хүнүүд тухай, түүхын-хизаар нюотагаа шэнжэлгын, юртэмсэ дэлхэйн нюусануудтай танилсалгын, Зурхай судлалай асуудалнуудаар гээд тоолоо хаа, үшөө ямар толилолгонуудые газетэдэмнай уншахаая хананат?

6. «Буряад үнэн» сониной 90 жэлэй оие угтуулан бэлэдхэлдэмнай ямар хубитаяа оруулха аргатайбта?

7. Өөр тухайгаа тобшохоноор: наһан, эрдэм һуралсал, мэргэжэл, ажал хүдэлмэри болон бусад хонирхоомор баримтанууд.

Анкета-асуултадамнай манай хаягаар харюу эльгээхыетнай хүлээнэбди.

СЕДЬМОЕ ЗАНЯТИЕ

Буряадаар хэлэжэ һурая

Прочитайте текст и скажите: почему нельзя рубить одинокое дерево? Каким должно быть количество предметов в подарке и почему?

НЭГЭ ТОО

Манай арадай ёһодо нэгэ тоо тиймэ хайн үлзгэтэй тоо бэшэ юм. «Ганса сусал гал болохогүй, ганса хүн айл болохогүй» гэжэ оньһон үгэшые бш. Тшын ганса модо ётолжо болохогүй, юундэб гэхэдэ, тэрэ «ээтэй» болоһон байжа болохо. Хэрбээ тэрэниие сабшаа, хүрөөдөө хаа, тодхор абажа, үбшэлжэ магад гэжэ сээрлэхэ.

Нэгэ юумэ хүндэ үгэхэ гү, али абаха хорюултай, наһан соогоо ходо гансаараа ябахын тэмдэг гэжэ тоологдодог. Жэжэхан бэдэгүүд хаа, тоонь хоёрһоо дэшэ байгаа хаа, хайн. Мшлар бэлэг барья хаа, тугалшаха үнээ, унагалха гүү гү, хурьгалха хони, эшгэлхэ маан гэхэ мэтээр нэгэ юумэ хүндэ үгэхэгүйе оролдодог. Нэгэнь танилгүй, холын газарта ошоод ябахандаа, хүн гансардажа, уруу дуруу уйдан-

ги ябадаг. Буряадай мэдээжэ поэт Даша Дамбаевай нэгэ дуун соо иимэ үгэнүүд бии.

Ойгуурни үнгэрнэ
Олон инагууд,
Гансаараа ябанаб даа,
Гажарнаб даа.
Хэды холобиб,
Хэльш, инагни.
Золгойдоо шамтайгаа
Золгойһоб даа.

СОДЕРЖАНИЕ: ЕДА – ЭДЕЭН. ПРИГОТОВЛЕНИЕ ПИЩИ – ХООЛ БЭЛДЭЛГЭ.

ОЗНАКОМЬТЕСЬ СО СЛЕДУЮЩИМИ СЛОВАМИ:

сагаан эдеэн - молочная еда
һүн - молоко
зөөхэй - сметана
ээзгэй - творог
хурууд - сыр
халуун сай - горячий чай
даһан - соль
хүйтэн шүлэн - холодный суп
бууза - позы
мяхан - мясо
тоһон - масло
гурил-син, талхан — мука
будаа - крупа
архи - водка

худхаха – мешать
садаха – насытиться
ууха – пить
аяга – чашка
табаг – тарелка
халбага – ложка
һэрээ – вилка
шанага – ковш
хүнэг – ведро
домбо – чайник
амтатай – вкусный
бүлээн – теплый
шараһан – жареный
шанаһан – вареный
тарган – жирный
гашуун – горький
бусалгаха – кинятить
эдиэхэ – кушать
бэлдэхэ (хэхэ) – готовить
гэдэһэн үлдэхэ – проголо-
даться
ундан хүрэхэ – испыты-
вать жажду

ПРОЧИТАЙТЕ И ЗАПОМНИТЕ ЭТИ СЛОВА:

һүтэй сай - чай с молоком,
эдеэ бэлдэхэ – готовить еду,
амтатай шүлэн – вкусный суп,
тарган мяхан – жирное мясо,
шанаха – варить.

Л.НАМЖИЛОНОЙ
«Оюун түлхюур» номһоо.